

ANALYSE AF FØDEVAREPRISER

Fase 1

INDHOLD

FORORD	3
SAMMENFATNING.....	4
ANALYSE.....	14
Kapitel 1: Udvikling og niveau i fødevarepriserne.....	15
Kapitel 2: Betydning af udefrakommende faktorer.....	23
Kapitel 3: Prisudvikling for 10 fødevarer.....	29
Kapitel 4: Fødevareværdikæden.....	41
Kapitel 5: Primær produktion.....	51
Kapitel 6: Forarbejdning	60
Kapitel 7: Grossister, leverandører og detailhandel.....	69
Kommissorium.....	80

FORORD

Turen i supermarkedet har ændret sig for danskerne. Høje priser er blevet hverdag, og køb af helt almindelige dagligvarer, som det for få år siden var en selvfølge at smide i kurven, kræver nu ekstra overvejelser og svære fravalg. Æg, smør, kaffe, hakket oksekød og meget mere er steget i pris.

Vi mærker det alle. Men især dem, der i forvejen har mindst, er pressede. Vores udsatte borgere, mange ældre og børnefamilier har svært ved at få dagligdagens budget til at hænge sammen. Sådan skal det ikke være.

Det er vigtigt, at der er tryghed om økonomien – også vores private økonomi. Derfor har vi sænket elafgiften i 2026 og 2027, permanent forhøjet ældrechecken, sænket prisen på daginstitutioner og givet et historisk lønloft til offentligt ansatte. Blot for at nævne nogle eksempler. Finanslovsaftalen for 2026 alene betyder, at et pensionistpar får 2.625 kr. mere til sig selv. Vi har også sænket skatten, så danskerne kan beholde en større del af deres løn selv.

Det er alt dette, der er med til at sikre tryghed om vores privatøkonomi. Og vi kan se, at det virker. Selv når man tager højde for prisstigningerne, så vil en lønmodtagerfamilie med børn, der bor i hus, for eksempel have over 30.000 kr. mere til forbrug i forhold til 2024. For en enlig pensionist er tallet over 12.000 kr. Det er sikret med brede politiske aftaler og lønstigninger.

Men det betyder ikke, at vi er færdige. Regeringen har indledt forhandlinger om tiltag, der hurtigst muligt kan kompensere de grupper, som i særlig grad er ramt af høje fødevarepriser. Vi har foreslået, at der allerede i år afsættes 4,5 mia. kr. til en fødevarecheck til de pensionister, der har de mindste formuer, børnefamilierne med de mindste indkomster og de danskere, der er uden for arbejdsmarkedet og derfor har svært ved at få hverdagen til at hænge sammen. På lidt længere sigt vil vi nedsætte momsen på fødevarer.

Samtidig vil vi til bunds i, hvad der ligger bag de store prisstigninger på fødevarer. Vi har sat gang i et stort analysearbejde. Nu er første fase klar.

Den viser, at årsagerne er mange – ekstreme vejrhændelser, efterdønninger af covid og endda Putins modbydelige angreb på Ukraine har sat sine spor i fødevarepriserne.

Nu har vi et overblik, og med det dykker vi i næste fase dybt ned i konkurrencesituationen i de enkelte led af værdikæden for fødevarer. Hvis noget stikker ud, så finder vi det.

For vi insisterer på at holde hånden under forbrugerne og styrke danskernes privatøkonomi.

God læselyst!

Erhvervsminister Morten Bødskov

SAMMENFATNING

SAMMENFATNING: ANALYSE AF FØDEVAREPRISER

Regeringen har igangsat en tilbundsgående analyse af udviklingen i fødevarepriserne og værdikæden for fødevarer. Analysen skal udarbejdes med henblik på at identificere, om der kan være barrierer i konkurrencen eller andre strukturer i de enkelte produktionsled, der driver højere omkostninger og priser.

I det følgende præsenteres en sammenfatning af de foreløbige resultater. Den endelige analyse forventes afleveret til regeringen i foråret 2026.

FØDEVAREPRISERNE ER STEGET MARKANT DE SENESTE ÅR

Priserne på fødevarer og ikke-alkoholiske drikkevarer er steget væsentligt mere end de generelle forbrugerpriser i Danmark de seneste fire år. De danske fødevarepriser er steget knap 4 pct. det seneste år og 24 pct. siden starten af 2022, mens inflationen samlet set har været lav og stabil siden starten af 2023, idet de generelle forbrugerpriser er steget 2 pct. det seneste år og 12 pct. siden starten af 2022. Udviklingen dækker over forskelle på tværs af varegrupper. Særligt enkelte føde- og drikkevarer er steget kraftigt i pris det seneste år.

EKSEMPLER

OKSE- OG KALVEKØD
+ 18 pct.

Prisen på okse- og kalvekød er steget med 18 pct. det seneste år og 37 pct. siden 2022. Det skal blandt andet ses i lyset af faldende kvægbestande og en stigende efterspørgsel globalt.

ÆG
+ 7 pct.

Prisen på æg er steget med 7 pct. det seneste år og 39 pct. siden 2022. Det skal blandt andet ses i lyset af udbrud af fugleinfluenza, særligt i USA, hvilket har begrænset udbuddet globalt samt prisstigninger på inputs som fx korn.

KAFFE
+ 20 pct.

Prisen på kaffe er steget med 20 pct. det seneste år og 50 pct. siden 2022. Det skal blandt andet ses i lyset af ekstreme vejrhændelser i særligt Brasilien og Vietnam, der sammen producerer over halvdelen af verdens kaffe.

BRØD
+ 0 pct.

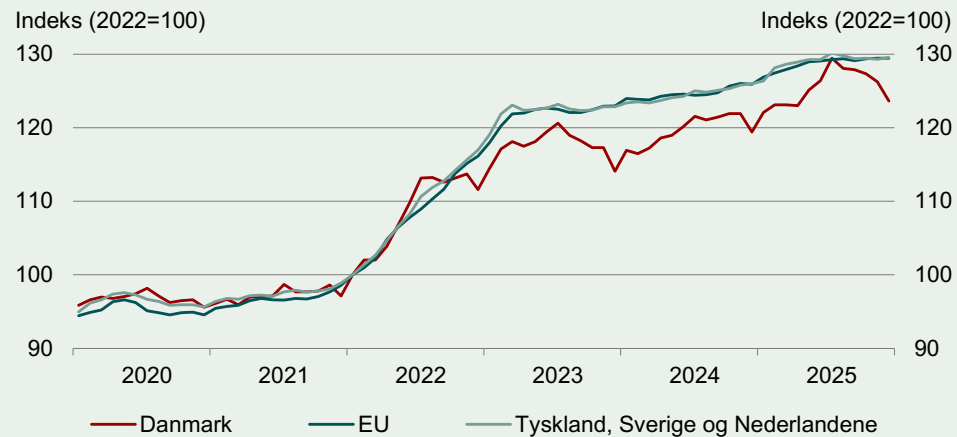
Prisen på brød er ikke steget det seneste år, men er steget 11 pct. siden 2022, hvilket er på linje med udviklingen i de generelle forbrugerpriser.

Anm.: Prisstigning det seneste år er december 2024 til december 2025. Prisstigning siden 2022 er januar 2022 til december 2025.

Kilde: Danmarks Statistik.

Siden 2022 og indtil starten af 2025 steg fødevarepriserne mindre i Danmark end i EU. I første halvår 2025 steg de danske fødevarepriser dog hurtigere end i EU, jf. figur 1. I løbet af andet halvår 2025 er stigningen fladet ud i EU, mens der har været et fald i fødevarepriserne i Danmark, så stigningen samlet set fra 2022 frem til nu er mindre i Danmark end i EU gennemsnitligt set.

Figur 1 Udvikling i fødevarepriserne

Anm.: Fødevarer omfatter fødevarer og ikke-alkoholiske drikkevarer. Indekseret med januar 2022=100.
Kilde: Eurostat.

Inden for EU har Danmark det næsthøjeste prisniveau for fødevarer. Tages der højde for forskelle i moms, afgifter og velstand, er fødevarepriserne ikke højere i Danmark end i sammenlignelige lande.

UDEFRAKOMMENDE FAKTORER HAR STOR BETYDNING

For en lille åben økonomi som den danske hænger udviklingen i de indenlandske fødevarepriser tæt sammen med udviklingen på de globale markeder, og udefrakommende faktorer har stor betydning for de danske fødevarepriser. Stigningerne i fødevarepriserne siden 2022 skal særligt ses i lyset af efterdønninger fra covid-19, krigen i Ukraine og reduceret produktion globalt, fx grundet hændelser af ekstremt vejr. Samtidig medfører befolkningsvækst og et øget globalt velstandsniveau nye forbrugsmønstre og større efterspørgsel efter nogle af de samme varer, som vi forbruger meget af i Danmark. Derudover spiller nationale forhold også en rolle, som fx afspejlet i den anderledes udvikling i de danske fødevarepriser sammenlignet med EU-gennemsnittet.

Centrale årsager til fødevareprisstigninger globalt siden 2022

Efterdønninger fra covid-19 og høje fragtrater

Krigen i Ukraine og høje energipriser

Klimaforandringer og ekstreme vejrhændelser

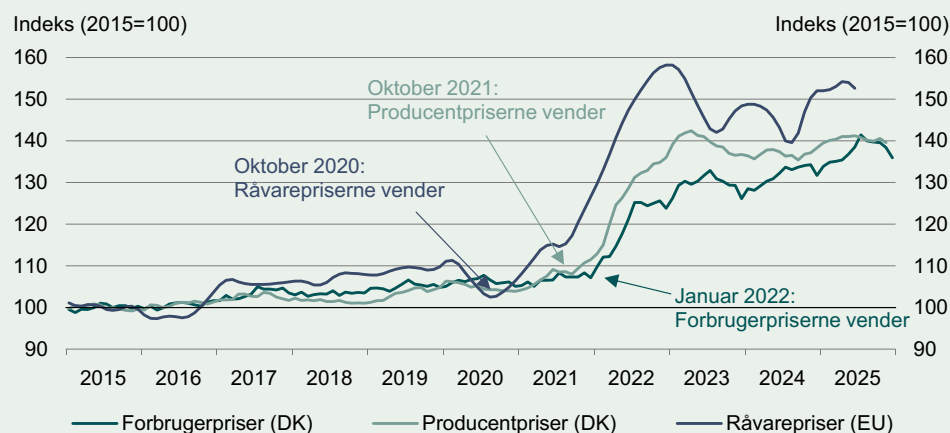

Øget efterspørgsel og nye forbrugsmønstre

Sammenhængen mellem råvarepriser og forbrugerpriser er ikke én-til-én, da der er en række omkostninger gennem hele værdikæden, fx lønninger, forarbejdning, indpakning, transport mv., som også påvirker de priser, som forbrugerne møder. Samtidig bliver forbrugerpriserne typisk påvirket af råvarepriserne med en vis forsinkelse, *jf. figur 2*. Det kan blandt andet tilskrives, at virksomhederne ofte opererer med kontrakter, der gælder over en længere tidshorisont, og at de typisk selv tager en del af tilpasningen til øgede omkostninger på kort sigt.

Figur 2 Sammenhæng mellem råvarepriser for fødevarer i EU og producent- og forbrugerpriser for fødevarer i Danmark

Anm.: Figuren viser udvikling i europæiske råvarepriser samt danske producent- og forbrugerpriser. Alle for fødevarer. Indeksset med årsgennemsnit for 2015=100.

Kilde: Food Monitoring Tool, Eurostat.

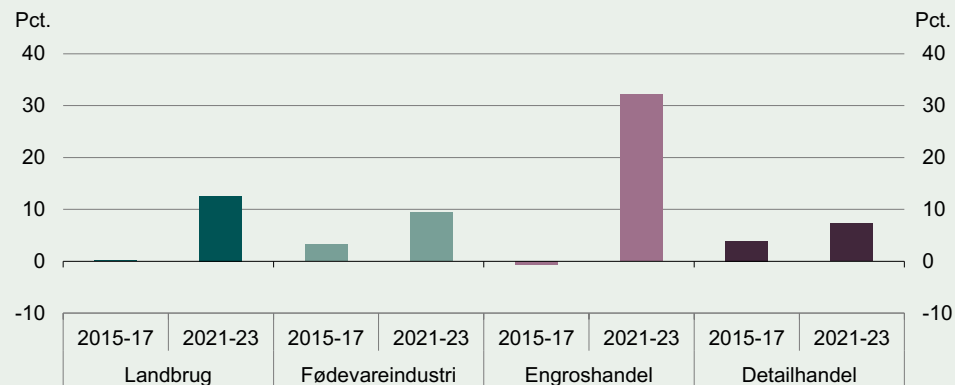
OMKOSTNINGERNE I VÆRDIKÆDEN ER STEGET

Værdikæden for fødevarer kan opdeles i fire led: primærproduktion, forarbejdning, grossister og leverandører samt detailhandel. Værdikæden er kompleks og internationalt integreret. Fødevaresektoren i Danmark er, bortset fra primærproduktionen, karakteriseret ved relativt få større aktører, og skillelinjerne mellem leddene er ikke klart afgrænsede. Eksempelvis er en stor del af mejerierne andelsselskaber ejet af mælkeproducenterne.

Fælles for alle fire led i værdikæden er, at deres omkostninger er steget forholdsvis meget i 2021-2023, når man sammenligner med perioden forinden, *jf. figur 3*. Stigningen i produktionsomkostningerne skyldes i alle led af værdikæden primært en stigning i vareforbrug, herunder energi mv., og i mindre grad løn- og finansieringsomkostninger. Vareforbrug dækker fx over foder i animalsk produktion i landbruget, afregning for slagtedyr i fødevareindustrien mv. Omkostninger til løn mv. er steget mere i detailledet i 2021-2023 sammenlignet med perioden 2015-2017, mens det ikke er tilfældet i de øvrige led i fødevareværdikæden. Det skal ses i sammenhæng med lønstigninger, der trækker op, mens færre beskæftigede – bortset fra i engroshandlen – trækker i den modsatte retning.

Figur 3 Vækst i omkostningerne i 2021-2023 sammenlignet med 2015-2017

Anm.: Landbruget omfatter alle heltidsbedrifter. Der er taget udgangspunkt i væksten i produktionsomkostningerne fra 2021 til 2023 sammenlignet med væksten fra 2015 til 2017, hvor prisudviklingen var mere stabil.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Leddene i værdikæden er underlagt regulering, der stiller krav til hygiejne, miljø, fødevaresikkerhed mv. Reguleringen indebærer omkostninger for virksomhederne og påvirker derfor niveauet for fødevarepriserne. Det skyldes, at virksomhederne bruger ressourcer på at leve op til de forskellige krav i reguleringen, som overvæltes i fødevarepriserne. Ligeledes medfører reguleringen direkte omkostninger, fx til gebyrfinansieret hygiejnekontrol.

Mens reguleringen altså har betydning for fødevareprisniveauet, kan der derimod ikke samlet set peges på *ændringer* i reguleringen af fødevaresektoren, der i væsentlig grad kan bidrage til at forklare udviklingen i fødevarepriserne de seneste år. Der er altså ikke kommet nye krav eller regler til siden 2022, som i mærkbart omfang kan siges at have fået priserne på fødevarer til at stige.

Der findes nyere regulering og aftaler, der kan have en vis betydning for fødevarepriserne. For eksempel flytter EU's emballagedirektiv nogle af omkostningerne forbundet med affaldshåndtering fra borgerne over på producenterne i form af et øget producentansvar. Det udvidede producentansvar for emballage trådte i kraft d. 1. oktober 2025. Det udvidede producentansvar vil medføre højere fødevarepriser, i det omfang at producenterne overvælter omkostningerne fra affaldshåndteringen til højere priser på deres produkter, *jf. kapitel 4*. Omvendt kan borgerne forvente lavere affaldsgebyrer.

Aftale om Implementering af et Grønt Danmark (trepartsaftalen) fra 2024 vil medføre ændrede rammevilkår for den primære produktion. De fleste initiativer er endnu ikke implementeret og indføres gradvist frem mod 2035. Klimainitiativerne (herunder en CO₂e-afgift på udledninger fra husdyr, der gradvist indføres fra 2030 til 2035) skønnes isoleret set at medføre gennemsnitlige prisstigninger for danske slagterier og mejerier på mellem

0,6 pct. og 4,2 pct. i 2035. Derfor vurderes fødevarepriserne som udgangspunkt ikke at være påvirket af klimainitiativerne i nævneværdig grad. Aftalen indeholder også andre elementer, som påvirker sektorens samlede vilkår. Herunder særligt en kommende ny regulering af landbrugets kvælstofudledninger, der træder i kraft i 2027. Det er dog vanskeligt at kvantificere størrelsesorden og kausaliteten af effekter heraf.

Usikkerhed som følge af regulering kan ikke isoleres til trepartsaftalen, men er en del af en mere generel usikkerhed om landbrugets fremtidige rammevilkår. Der er således generel usikkerhed om de langsigtede vilkår for landbruget i både EU og Danmark vedrørende blandt andet fremtidig klima- og miljøregulering og EU's landbrugsstøtte. Usikkerhed kan have dæmpet lysten til nye investeringer og dermed påvirket udviklingen i fødevarepriserne, der dog jf. ovenfor helt overvejende er drevet af internationale faktorer.

Reguleringens betydning for fødevarepriserne belyses nærmere frem mod den endelige afrapportering af den tilbundsgående analyse i foråret 2026.

UDVIKLINGEN I INDTÆGTER OG OMKOSTNINGER HAR VARIERET PÅ TVÆRS AF FØDEVAREVÆRDIKÆDEN

Indtægter og omkostninger er steget omtrent lige meget i de enkelte led af fødevareværdikæden, siden fødevarepriserne begyndte at stige markant. Dog er der variationer mellem de forskellige brancher.

Overskudsgraderne angiver virksomhedernes resultat før skat i procent af omsætning og andre driftsindtægter, og kan alene opgøres frem til 2024 for landbruget og 2023 for de øvrige led i værdikæden og afspejler således ikke den nyeste udvikling. Generelt ligger overskudsgraden i 2023-2024 lavere end i 2020-2021 før de store prisstigninger, især for engros- og detailhandel, *jf. figur 4-7*. Overskudsgraden skal sammenlignes med varsomhed på tværs af brancher, da en række forhold varierer på tværs.

Overskudsgraden for landbruget ligger i perioden fra 2019-2024 i gennemsnit væsentligt højere end i perioden fra 2015-2018, hvor landbrugets indtjening var lavere og i nogle år negativ, som det var tilfældet i en længere årrække efter finanskrisen. Overskudsgraden i landbruget steg kraftigt i 2022, men er efterfølgende faldet igen. Det ses således, at der er store udsving i overskudsgraderne i landbruget. Landbruget er højt eksponeret for udefrakommende faktorer. Det kan eksempelvis være år med tørke eller sygdomme, men også år hvor særligt gode vejrforhold giver større høstudbytte. Integrationen mellem landbruget og fødevareindustrien (hvor overskudsgraderne er mere stabile) gennem andelsselskaberne medfører at udsving i fødevareindustriens salgspriser og indtjening typisk sendes videre til landbruget gennem ændrede afregningspriser.

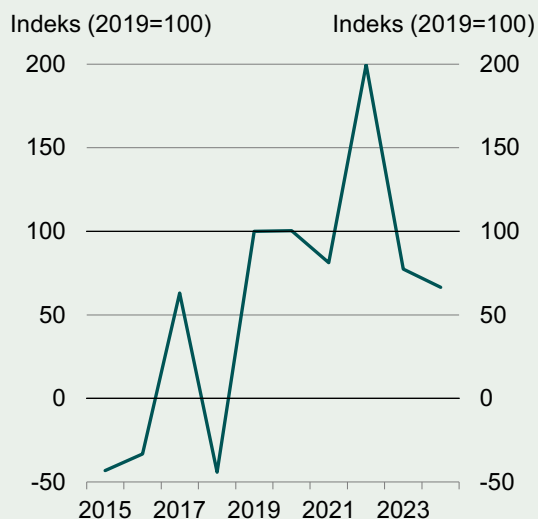
Et mindre dækkende, men mere opdateret mål for virksomhedernes indtjening er bruttoavancen. Bruttoavancen angiver virksomheders momspligtige salg fratrukket deres omkostninger til vareforbrug, men tager ikke højde for udgifter til fx løn, husleje, renter eller lignende. Det betyder også, at bruttoavancer skal sammenlignes med forsigtighed på tværs af brancher. Virksomheder kan godt have en høj bruttoavance, men alligevel have underskud, fx på grund af høje udgifter til løn eller finansiering.

Bruttoavancerne har udviklet sig forskelligt på tværs af værdikæden, *jf. figur 8-11*. Over perioden 2023-2025 ligger bruttoavancen i landbruget i gennemsnit på et lidt højere niveau end i de forudgående år. Også i fødevareindustrien er bruttoavancen lidt højere end tidligere. For disse overordnede brancher er der altså tegn på, at de seneste års prisstigninger kan være kommet virksomhederne til gode, hvilket således har mindsket trykket ned på overskudsgraden. Omvendt ligger bruttoavancerne lavere end tidligere i både engros- og detailhandlen, *jf. figur 8-11*.

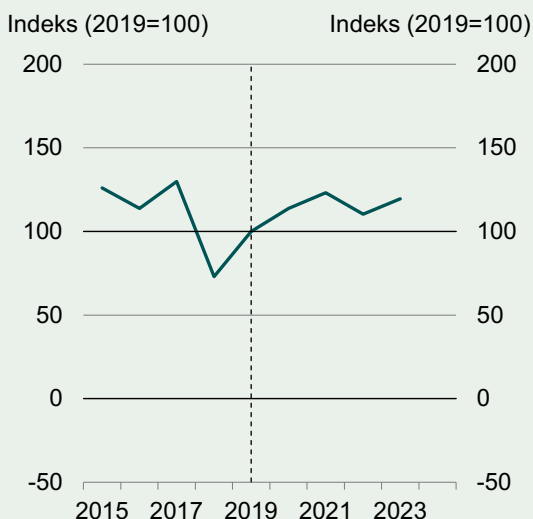
FØDEVAREVÆRDIKÆDEN

OVERSKUDSGRADER PÅ TVÆRS AF VÆRDIKÆDEN

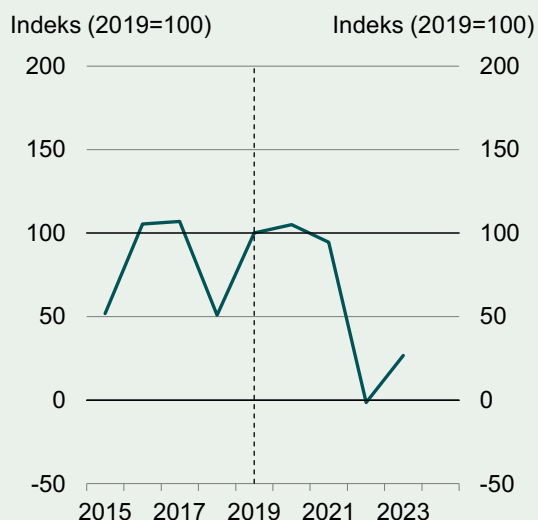
Figur 4 Landbruget

Figur 5 Fødevareindustri

Figur 6 Engroshandel

Figur 7 Detailhandel

Anm.: Fødevareindustri omfatter ikke mejerier. Landbruget omfatter heltidsbedrifter. Engroshandel dækker engroshandel m. føde-, drikke- og tobaksvarer. Indeks eret relativt til årsgennemsnittet i 2019. Stiplet linje angiver databrud for fødevareindustrien, engroshandel og detailhandlen i 2019. Se boks 4.1 i kapitel 4 for forklaring.

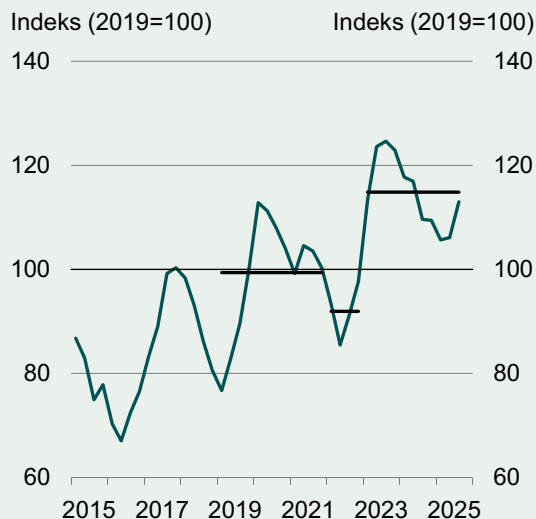
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Læsevejledning:

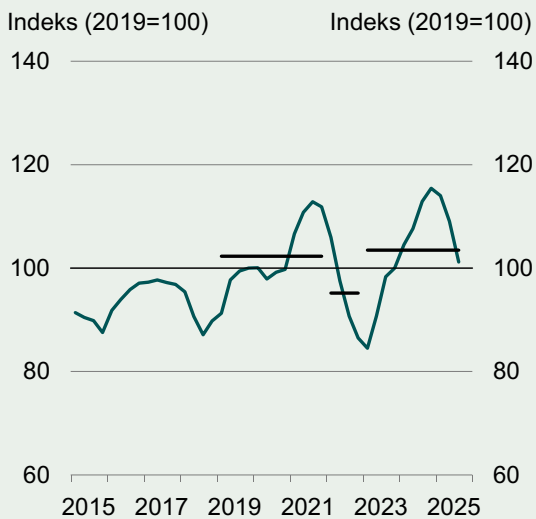
Overskudsgraden angiver virksomhedernes resultat før skat i procent af omsætning og andre driftsindtægter og beregnes på baggrund af Danmarks Statistiks regnskabsstatistik. For virksomhederne i fødevareindustrien, engroshandel og detailhandlen beregnes virksomhedernes resultat før skat som summen af virksomhedernes omsætning og finansielle indtægter fratrasket finansielle udgifter og driftsomkostninger fx vareforbrug og løn. I landbruget beregnes overskudsgraden som driftsresultatet efter ejer aflønning i procent af bruttoudbyttet. Driftsresultatet beregnes som summen af bruttoudbyttet og generelle tilskud fratrasket, ejer aflønning, finansieringsomkostninger og driftsomkostninger, fx foder og gødning.

BRUTTOAVANCE PÅ TVÆRS AF VÆRDIKÆDEN

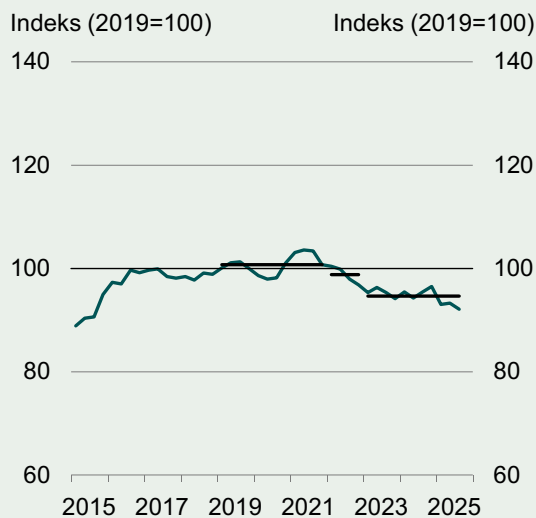
Figur 8 Landbruget

Figur 9 Fødevareindustri

Figur 10 Engroshandel

Figur 11 Detailhandel

Anm.: Fire kvartalers glidende gennemsnit. Indeksret relativt til årsgennemsnittet i 2019. Landbrug omfatter landbrug og gartneri, fødevareindustri omfatter ikke mejerierne og engroshandel omfatter engroshandel m. føde-, drikke- og tobaksvarer.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Læsevejledning:

Bruttoavancen angiver virksomheders momspligtige salg fratrukket deres omkostninger til momspligtigt vareforbrug. Dette avance-mål, som er beregnet fra momsregnskabet, anvendes fordi det offentliggøres hurtigt og på månedsbasis samt gør det muligt at analysere bruttoavancerne på et forholdsvist detaljeret sektorniveau. Udover varekøb har virksomheder en række andre betydelige udgifter, herunder især løn, husleje mv., som skal dækkes af bruttoavancen. Bruttoavancen angiver derfor ikke en virksomheds indtjening til dens ejere direkte, fx er konstante bruttoavancer udtryk for vigende indtjening, hvis øvrige omkostninger, herunder lønninger eller renteudgifter er stigende.

Tal for virksomhedernes samlede udgifter og indtægter giver et bedre billede af indtjeningen i de enkelte led i fødevareværdikæden. Til gengæld dækker data kun udviklingen frem til og med 2023 (2024 for landbruget).

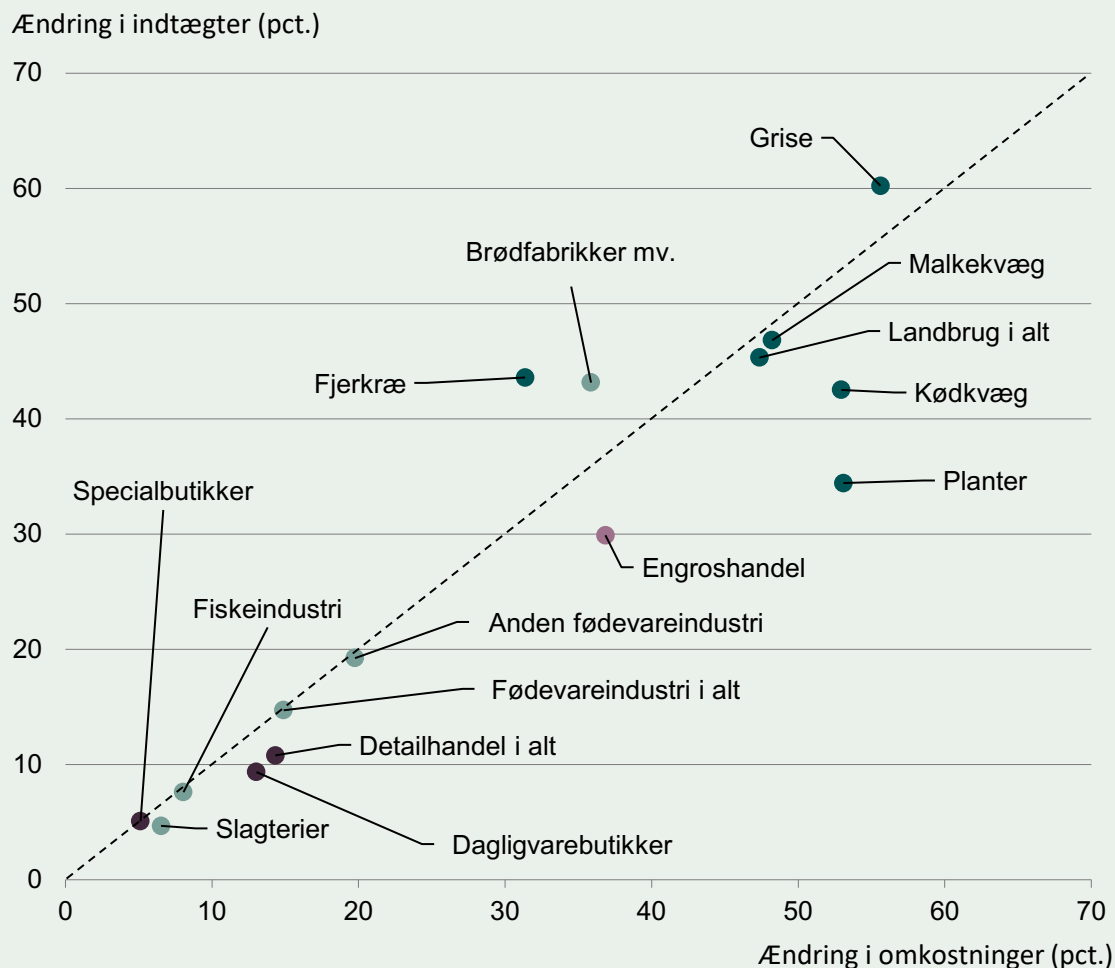
Overordnet set er indtægter og omkostninger steget nogenlunde parallelt på tværs af de forskellige brancher i fødevareværdikæden, *jf. figur 12*. I enkelte underbrancher er indtægterne umiddelbart vokset mere end omkostningerne mellem 2021 og 2023, fx brødfabrikker mv. samt grise- og fjerkræproducenter. Ser man over en lidt længere periode fra 2019 til 2023 har fx kødkvægs- og mælkeproducenter ligeledes haft indtægter, der er steget mere end omkostningerne. Her kan det altså være relevant at undersøge de bagvedliggende årsager til udviklingen, som også kan bunde i udefrakommende faktorer, fx forholdet mellem udbud og efterspørgsel på verdensmarkedet.

Hverken højere indtjening, overskudsgrad eller bruttoavance er dog ensbetydende med, at der er overnormale regnskabsmæssige overskud eller højere økonomisk profit i fødevareværdikæden.

Den indledende analyse i fase 1 har hovedsageligt fokus på *prisudviklingen* og udviklingen i omkostninger og indtægter. For at undersøge konkurrencesituationen mere til bunds, herunder om nogle led i værdikæden er i stand til vedvarende at tage overnormalt høje priser for deres produkter, er det nødvendigt med en videre analyse af prisdannelsen, *prisniveauet* og konkurrenceintensitet i forskellige delsektorer.

Frem mod den endelige afrapportering af den tilbundsgående analyse i foråret 2026 dykkes der videre ned i konkurrencesituationen i de enkelte led af værdikæden.

FIGUR 12 ÆNDRING I INDTÆGTER OG OMKOSTNINGER I FØDEVAREVÆRDIKÆDEN, 2021-2023

Anm.: Ændringen er beregnet, som den gennemsnitlige ændring i indtægter og omkostninger. Det vil sige, at branchernes indtægter og udgifter er vægtet med antallet af virksomheder eller bedrifter for at tage højde for udviklingen i antallet af virksomheder og bedrifter. Indtægter er opgjort af omsætning, andre driftsindtægter og finansielle indtægter for forarbejdningsvirksomheder, grossister og leverandører og detailhandel, mens de for landbruget er opgjort af bruttoudbytte og generelle driftstilskud. Omkostninger er opgjort af vareforbrug, køb af lønarbejde, underentrepriser, løn og pension, af- og nedskrivninger, øvrige ordinære omkostninger, finansielle omkostninger og selskabsskat, mens de for landbruget er opgjort af driftsomkostninger, finansieringsomkostninger og ejeraflønning. Det bemærkes, at fødevareindustrien ikke omfatter mejerier. Landbruget og produktionsgrene bygger på heltidsbedrifter og er opregnet til samlet population for at tage højde for fordeling mellem økologiske og konventionelle landbrug.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Læsevejledning:

Den stiplede linje er 45-graders linjen, som angiver at den gennemsnitlige ændring i indtægter har været lig ændring i omkostninger. Mørkegrønne prikker angiver landbrug, lysegrøn angiver forarbejdningsvirksomheder, lyserød angiver grossist- og leverandørled og lilla angiver detailhandel.

ANALYSE

The image features a solid teal background. In the lower portion, there is a decorative, wavy pattern in a slightly lighter shade of teal, creating a layered effect. The word "ANALYSE" is centered in the upper half of the image.

KAPITEL I

UDVIKLING OG NIVEAU I FØDEVAREPRISERNE

KAPITEL I: UDVIKLING OG NIVEAU I FØDEVAREPRISERNE

Hovedkonklusioner i kapitel 1

Fødevarepriserne er steget væsentligt mere end de generelle forbrugerpriser i Danmark siden starten af 2022. Særligt enkelte varer er steget kraftigt i pris det seneste år fx oksekød (18 pct.) og kaffe (20 pct.) – mens andre, som olivenolie (-14 pct.) og sukker (-23 pct.), er faldet i pris.

I 2022-2024 var de danske prisstigninger på fødevarer lavere end i EU. I første halvår 2025 steg de danske fødevarepriser dog relativt mere end i EU. Det har medført, at fødevarepriserne samlet set er steget i samme omfang i Danmark og EU fra 2022 og frem til midten af 2025, men med en forsinkelse i Danmark. Siden midten af 2025 er de danske fødevarepriser faldet. Der er stærk samvariation mellem prisudviklingen i Danmark og i euroområdet.

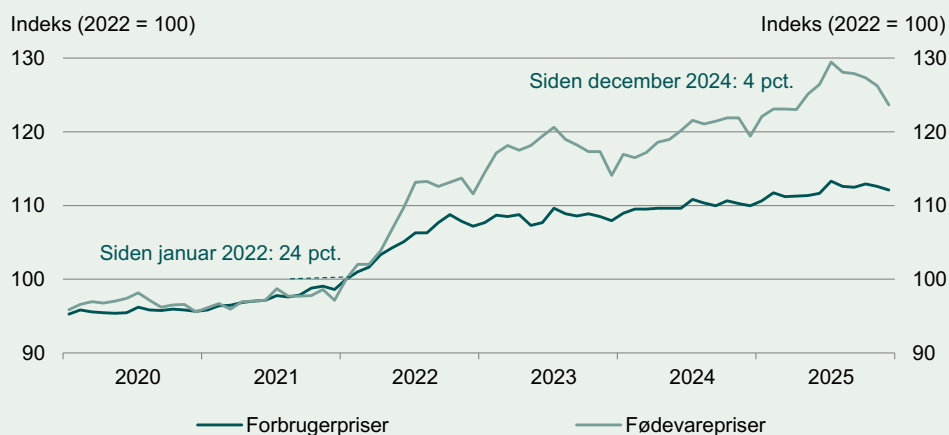

Danmark har det næsthøjeste prisniveau for fødevarer i EU, men tages der højde for forskelle i moms og afgifter, er niveauet omtrent det samme som i sammenlignelige lande. Hvis der også tages højde for, at velstandsniveauet er højere i Danmark, er fødevarepriserne relativt lavere end i sammenlignelige lande.

1.1: UDVIKLING I FØDEVAREPRISER OG PRISNIVEAU

Priserne på fødevarer og ikke-alkoholiske drikkevarer (herefter "fødevarer") er steget væsentligt mere end de samlede forbrugerpriser de seneste år. Fødevarepriserne er steget ca. 4 pct. fra december 2024 til december 2025 og ca. 24 pct. siden 2022, mens de generelle forbrugerpriser kun er steget ca. 2 pct. det seneste år og ca. 12 pct. siden 2022, jf. figur 1.1. Inflationen har samlet set været lav og stabil siden starten af 2023, og i sidste halvår har der været et fald i fødevarepriserne i Danmark.

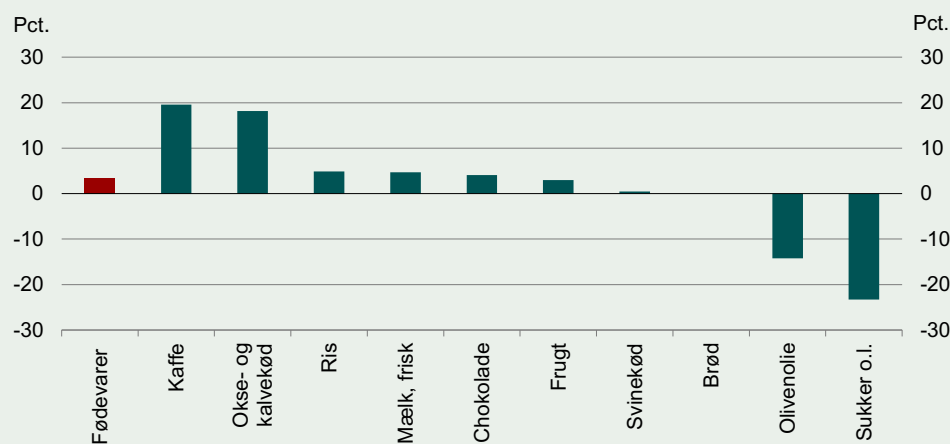
Figur 1.1 Udvikling i forbrugerpriser og fødevarepriser

Anm.: Fødevarer omfatter fødevarer og ikke-alkoholiske drikkevarer. Indekseret med januar 2022=100.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Stigningen i fødevarepriserne det seneste år dækker over stor variation imellem de enkelte varer. Nogle varer er steget særligt meget i pris det seneste år, fx okse- og kalvekød (18 pct.) og kaffe (20 pct.). Andre varer er steget mindre i pris, og nogle er endda faldet det seneste år fx sukker (-23 pct.) og olivenolie (-14 pct.), *jf. figur 1.2*.

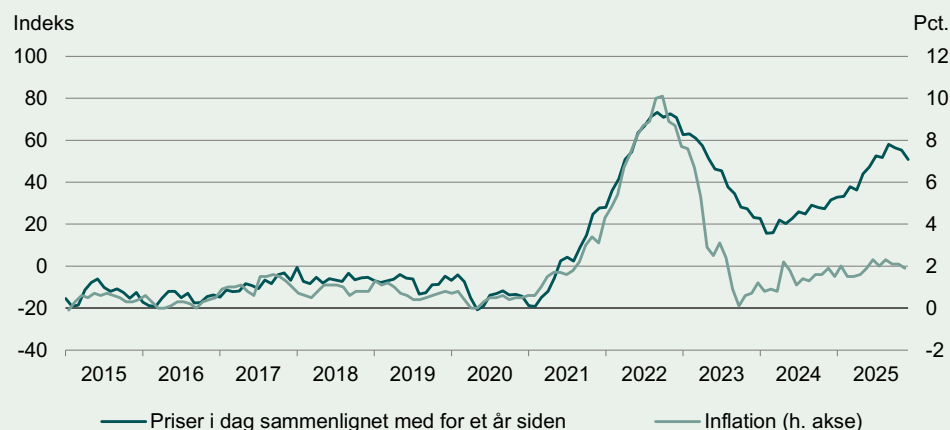
Figur 1.2 Prisudvikling på udvalgte fødevarer, december 2024 til december 2025

Anm.: Fødevarer omfatter fødevarer og ikke-alkoholiske drikkevarer. Mælk omfatter mælk, frisk.
Kilde: Danmarks Statistik.

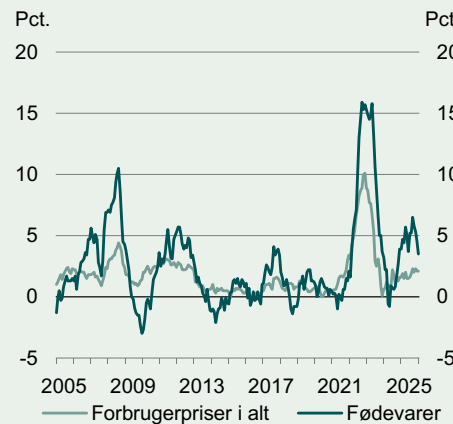
Priserne på fødevarer er meget synlige for forbrugerne og kan derfor i særlig grad påvirke deres oplevelse af den samlede inflation. Forbrugerne har siden 2022 vurderet inflationen som højere end den faktiske inflation, *jf. figur 1.3*.

Figur 1.3 Forbrugernes vurdering af prisudviklingen og den faktiske prisudvikling

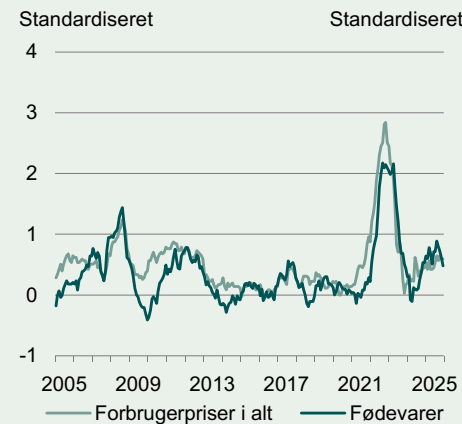
Anm.: I figuren vises forbrugernes vurdering i forbrugertillidsindikatoren af priserne i dag sammenlignet med for et år siden (dvs. et udtryk for opfattet inflation) og den faktiske inflation.
Kilde: Danmarks Statistik.

Historisk set har fødevarepriserne en tendens til at stige og falde mere end de generelle forbrugerpriser. Generelt bevæger både forbrugerprisindekset og fødevarepriserne sig i samme retning, men udsvingene er ofte mere volatile for fødevarer, *jf. figur 1.4*. Det skyldes, at fødevarepriserne er særligt påvirkelige af chok udefra, som tørke, klimaforandringer mm., *jf. kapitel 2*. Tages der højde for volatiliteten, fremstår de aktuelle stigninger i fødevarepriserne som værende i tråd med tidligere mønstre, når de sammenlignes med de generelle forbrugerpriser, *jf. figur 1.5*.

Figur 1.4 Årlige stigninger i de generelle forbruger- og fødevarepriser

Anm.: Fødevarer omfatter fødevarer og ikke-alkoholiske drikkevarer.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

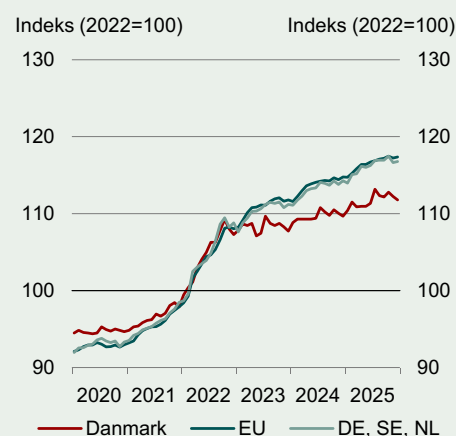
Figur 1.5 Standardiserede årlige stigninger i de generelle forbruger- og fødevarepriser

Anm.: Fødevarer omfatter fødevarer og ikke-alkoholiske drikkevarer. De årlige stigninger er standardiseret ved at dividere serien med to gange dens standardafvigelse.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

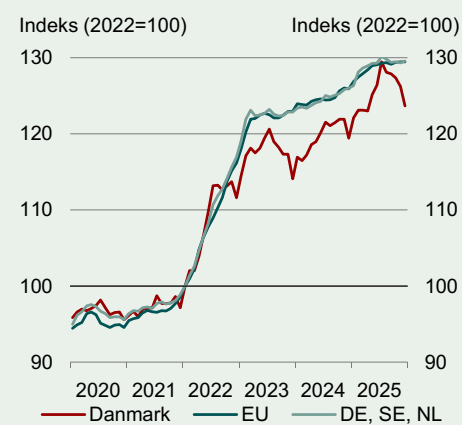
Prisudviklingen i Danmark sammenlignet med andre lande

Forbrugerprisstigningerne har været relativt lavere i Danmark end i EU og gennemsnittet af Sverige, Tyskland og Nederlandene siden 2022, *jf. figur 1.6*. Det samme var gældende for fødevarepriserne indtil udgangen af 2024, men i første halvår 2025 steg de danske fødevarepriser hurtigere end i EU og gennemsnittet af Sverige, Tyskland og Nederlandene, *jf. figur 1.7*. Siden er stigningen fladet ud i EU, og der har været et fald i fødevarepriserne i Danmark. Den forskelligartede udvikling igennem 2025 kan være udtryk for forskelle i tilpasningen til fx udsving i verdensmarkedspriser på kort sigt, som samlet set kan have medvirket til, at fødevareprisstigningerne er steget relativt mere i Danmark i løbet af 2025. Der ses dog ikke den samme tendens for forbrugerpriserne som helhed.

Figur 1.6 Udvikling i forbrugerprisindeks

Anm.: Fødevarer omfatter fødevarer og ikke-alkoholiske drikkevarer. Indeksset med januar 2022=100.

Kilde: Eurostat og egne beregninger.

Figur 1.7 Udvikling i fødevarepriserne

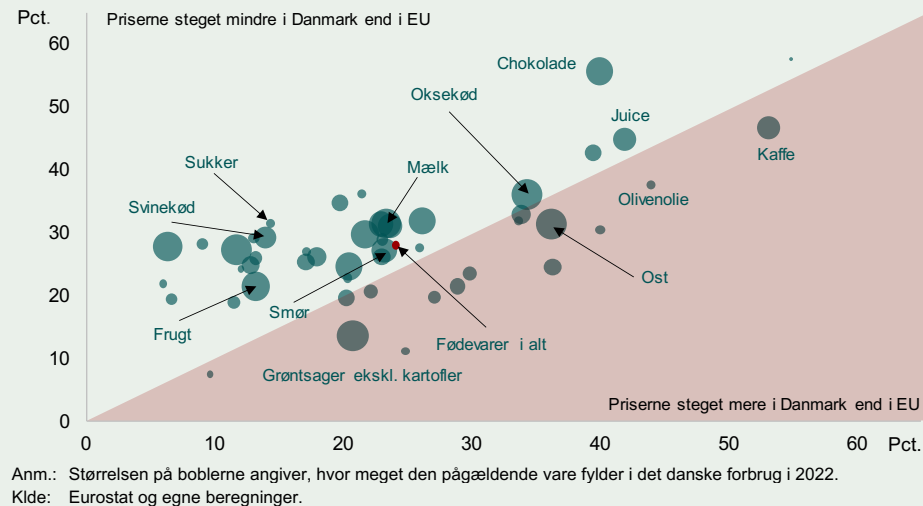
Anm.: Fødevarer omfatter fødevarer og ikke-alkoholiske drikkevarer. Indeksset med januar 2022=100.

Kilde: Eurostat og egne beregninger.

Selvom den samlede stigning i fødevarepriserne har været forholdsvis ensartet i Danmark og EU siden 2022, dækker udviklingen både over fødevarer, hvor prisen er steget

mindre i Danmark end i EU som helhed, og fødevarer, hvor prisen er steget mere, *jf. figur 1.8*. Blandt andet er varer som svinekød, mælk og sukker steget mindre i pris end i EU, mens prisen på fx, olivenolie og grøntsager er steget mere. EU som helhed dækker dog over en stor spredning på tværs af EU-landene.

Figur 1.8 Udvikling i fødevarerpriser for Danmark og EU, fra januar-marts 2022 til oktober-december 2025

Generelt er der dog en tydelig samvariation mellem Danmark, euroområdet og landene omkring os, når man ser på de enkelte kategorier af fødevarer. Det vil sige, at hvis prisen på en fødevarer vokser i fx Nederlandene, så stiger den typisk også parallelt og med omtrent samme procentvise stigning i Danmark. Særligt har udviklingen i priserne på okse- og kalvekød, kaffe og sukker fulgt hinanden tæt, mens prisudviklingen for frugt har haft en lavere korrelation. Samvariationen har desuden generelt været højere for fødevarer end for det samlede forbrugerprisindeks, *jf. figur 1.9*.

Figur 1.9 Samvariation i prisudviklingen på fødevarer relativt til Danmark, 2022-2025

	Forbrugerpriser	Fødevarer	Okse- og kalvekød	Svinekød	Mælk	Kaffe	Chokolade	Sukker	Olivenolie	Frugt	Forklaring
Euroområdet											Meget høj
Gennemsnit af Nederlandene, Tyskland og Sverige											Høj
Nederlandene											Mellem
Tyskland											Lav
Sverige											Negativ

Anm.: Samvariation beskriver, i hvor høj grad ændringerne i priserne følger hinanden. En korrelation på 1 angiver en én-til-én sammenhæng, 0 angiver ingen sammenhæng og -1 angiver omvendt sammenhæng. Korrelationen er i ikke-sæsonkorrigerede månedlige log-differencer for perioden januar 2022 til december 2025. Meget høj korrelation (mørkegrøn): $\geq 0,40$, høj korrelation (grøn): $0,25-0,40$, mellem korrelation (lysegrøn): $0,05-0,25$, lav eller ingen korrelation (grå): $0-0,05$, negativ korrelation (rød): < 0 .

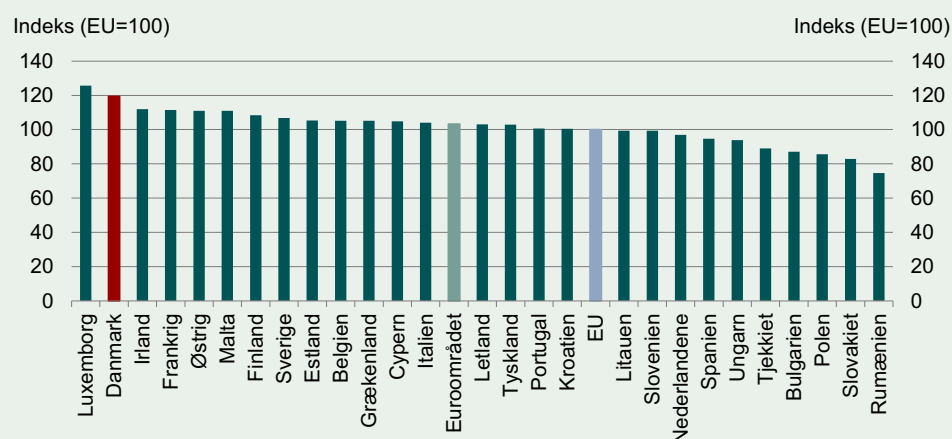
Kilde: Eurostat og egne beregninger.

Prisniveau

Prisniveauet i Danmark er generelt højere end i EU, når der tages højde for købekraft. Det gør sig også gældende for fødevarer, hvor Danmark har EU's næsthøjeste priser kun overgået af Luxembourg. Uden for EU har lande som Schweiz, Norge og Island et højere prisniveau. Prisniveauet på fødevarer er omkring 20 pct. højere i Danmark end gennemsnittet i EU, jf. figur 1.10.

Fødevarerprisstigningerne skal derfor ses i lyset af Danmarks relativt højere prisniveau for fødevarer sammenlignet med andre lande i EU. En given relativ stigning vil medføre en større absolut stigning i forhold til lande med et lavere prisniveau for fødevarer.

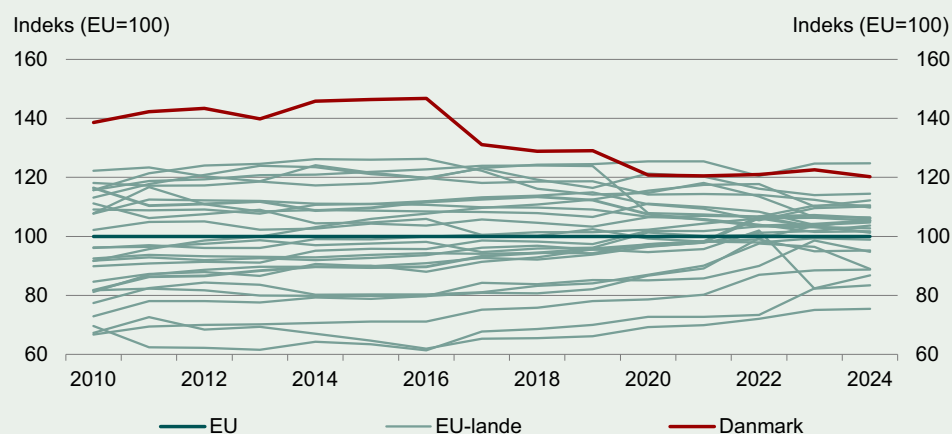
Figur 1.10 Prisniveau for fødevarer i EU, 2024

Anm.: Figuren er indekseret rundt om EU-27. Prisniveauerne er opgjort i købekraftspariteter og er inklusive afgifter.
Kilde: Eurostat.

Forskellen i prisniveau er dog indsnævret over tid. I 2010 var de danske fødevarerpriser således 40 pct. højere end EU-gennemsnittet, men de danske fødevarerpriser var kun 20 pct., højere end EU-gennemsnittet i 2024 jf. figur 1.11.

Figur 1.11 Fødevarerprisniveauer i Danmark og EU-lande relativt til EU-gennemsnittet

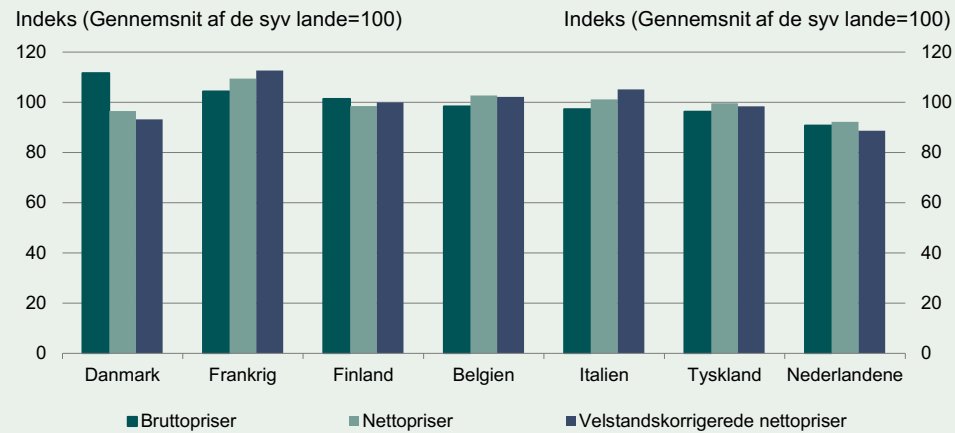

Anm.: Prisniveauerne indeholder både fødevarer og ikke-alkoholiske drikkevarer. Den vandrette streg markerer EU-gennemsnittet normaliseret til 100 hvert år. De grå streger er alle EU-landene. Prisniveauerne er opgjort i købekraftspariteter.
Kilde: Eurostat.

Det højere prisniveau for fødevarer skyldes en række forskellige forhold fx moms og afgifter samt lønniveau. En række lande i EU har både lavere moms generelt og samtidig en endnu lavere differentieret moms på fx fødevarer. Hvis der tages højde for forskelle i afgifter og moms, ligger prisniveauet for fødevarer i Danmark på samme niveau eller under en række sammenlignelige lande, jf. figur 1.12.

Hertil kommer, at Danmark er et relativt velstående land sammenlignet med de øvrige lande i EU og har et generelt højt lønniveau inden for erhvervene i fødevarekæden, der kan forklares af en høj produktivitet i Danmark. Hvis der yderligere, korrigeres for forskelle i velstandsniveau, ligger de danske fødevarepriser ca. 7 pct. point lavere end gennemsnittet i Danmark, Frankrig, Finland, Belgien, Italien, Tyskland og Nederlandene, jf. figur 1.12.

Figur 1.12 Prisniveau for fødevarer i syv udvalgte EU-lande, 2024

Anm.: Bruttopriserne angiver prisniveauet for fødevarer i Danmark, Finland, Frankrig, Italien, Belgien, Tyskland og Nederlandene i forhold til gennemsnittet af de syv EU-lande. Sammenligningslandene er valgt, da de ligger relativt tæt på Danmark, og anses som nogenlunde sammenlignelige for så vidt angår velstand. Sverige er ikke med, da de ikke har fast valutakurs i forhold til euroen. Sammenligningen af prisniveau tager udgangspunkt i Eurostats købekraftspariteter (PPP). Nettopriserne angiver bruttopriserne fratrukket de enkelte landes moms og afgifter på fødevarer. Ved de velstandskorrigerede priser korrigeres der yderligere for forskelle i landenes velstand. Korrektionsfaktoren for fødevarer er beregnet med udgangspunkt i vareprisindekset. Den beregnede velstandskorrektion for varer er lavere end den beregnede velstandskorrektion for tjenester. Det stemmer overens med, at der for varer er en større del af forbruget, som er udsat for international konkurrence, og hvor forskelle i velstand derfor ikke bør påvirke prisniveauet på samme måde. Metoden er beskrevet nærmere i Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen artikel "Prisniveauet i Danmark" fra 2024.

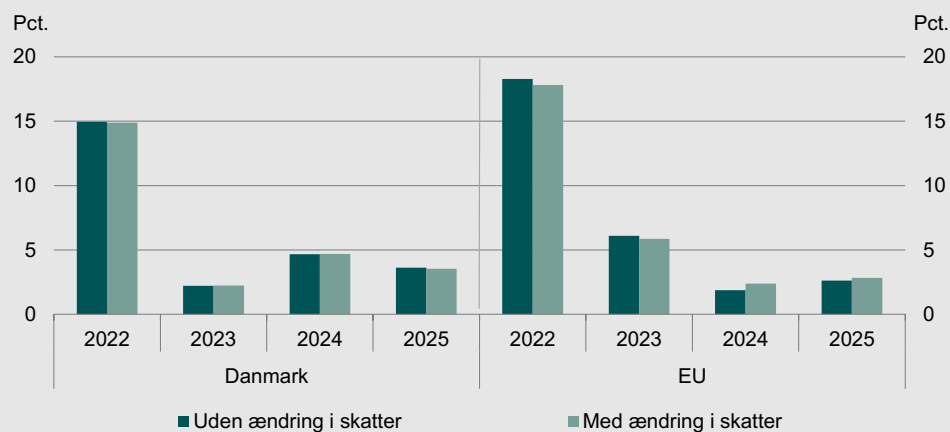
Kilde: Eurostat, OECD, Europa Kommissionen og egne beregninger.

Det bemærkes i den forbindelse, at den seneste tids stigning i fødevarepriserne ikke skyldes ændringer i skatter og afgifter, hverken herhjemme eller i EU, jf. boks 1.1.

Boks 1.1 Skatter og afgifters betydning for prisstigninger på fødevarer

En række lande har siden 2020 nedsat momsen – ofte midlertidigt – på visse fødevarer bl.a. som reaktion på covid-19 og stigende fødevarerpriser. Ændringer i afgifter og skatter har ikke umiddelbart ført til større variation i prisudviklingen for fødevarer i Danmark og EU. Det kan ses ved, at forskellen i årsstigningstakster for fødevarerpriser med og uden konstante skatte- og afgiftssatser har været under en halv pct. siden 2022, jf. figur a. Det vidner om, at udviklingen i fødevarerpriserne ikke skyldes ændringer i skatterne.

Konstante skatter og afgifter dækker over skatte- og afgiftssatser, der relaterer sig til det endelige forbrugsudgifter og skatter direkte forbundet med det endelige forbrugsniveau. Skatte- og afgiftssatser holdes konstante ved at tage udgangspunkt i skatte- og afgiftssatser i december året før og holde det niveau konstant i det efterfølgende år. Det antages, at en ændring i skatte- og afgiftssatser overvæltes fuldstændig til forbrugeren.

Figur a Årlig prisstigning for fødevarer med og uden konstante skatte- og afgiftssatser

Anm.: Fødevarer omfatter fødevarer og ikke-alkoholiske drikkevarer. Der tages udgangspunkt i årlige ændringer fra december til december.

Kilde: Eurostat og egne beregninger.

KAPITEL 2

BETYDNING AF UDEFRAKOMMENDE FAKTORER

KAPITEL 2: BETYDNINGEN AF UDEFRAKOMMENDE FAKTORER

Hovedkonklusioner i kapitel 2

For en lille åben økonomi som den danske hænger de indenlandske fødevarepriser tæt sammen med priserne på de globale markeder. Eksterne faktorer har derfor stor betydning for udviklingen i danske fødevarepriser.

Stigningerne i fødevarepriserne siden 2021 skal særligt ses i lyset af efterdønninger fra coronapandemien, krigen i Ukraine og reduceret produktion globalt, fx grundet klimaforandringer og hyppigere hændelser af ekstremt vejr.

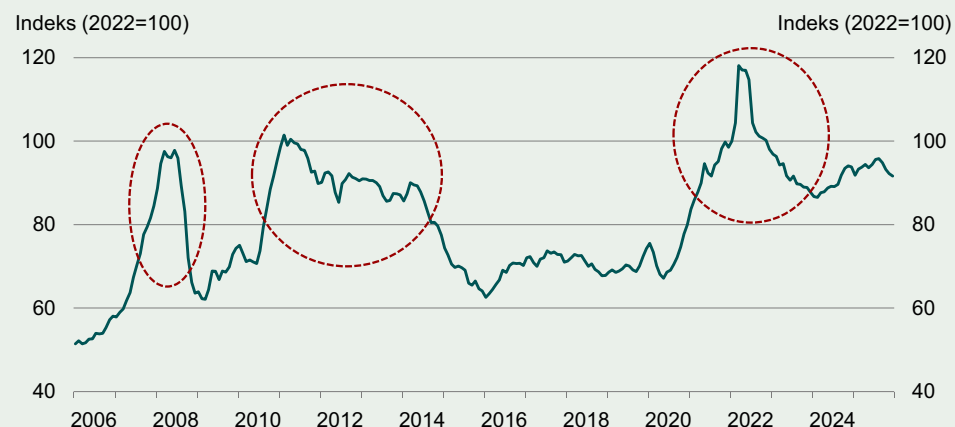
Udefrakommende faktorer påvirker ikke kun fødevarer, der produceres i udlandet, men også fødevarer, der produceres i Danmark. Dette sker eksempelvis gennem højere priser på de råvarer, der indgår i den danske produktion, eller ved at høje verdensmarkedspriser øger incitamentet til at hæve priserne og øge eksporten.

2.1: GLOBAL UDVIKLING I FØDEVAREPRISERNE

De seneste års stigninger i fødevarepriserne er ikke et isoleret dansk fænomen. En række udefrakommende faktorer driver prisstigninger både i Danmark og udlandet. Det gælder blandt andet faktorer som ekstremt vejr, handelshindringer, krig, sygdomsudbrud, globale energi- og råvarepriser, demografisk udvikling og ændrede forbrugsmønstre.

Generelt er de globale fødevarepriser kendetegnet ved betydelige udsving. Der har historisk været flere perioder med høje fødevareprisstigninger. Ud over den markante stigning i 2021-2022 var der blandt andet også perioder med høje fødevarepriser globalt i 2007-2008 og 2011-2014, jf. figur 2.1.

Figur 2.1 De globale fødevarepriser

Anm.: Food Price Index (FFPI) indekseret med 1. januar 2022=100.

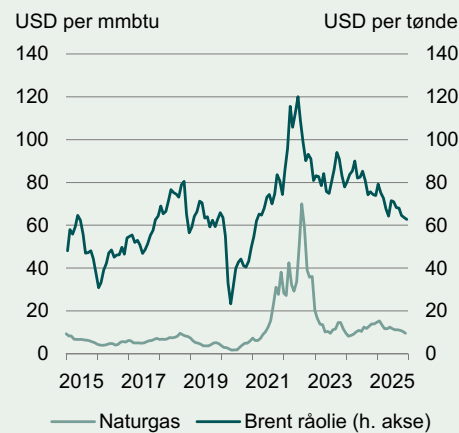
Kilde: FAO og egne beregninger.

De eksterne faktorer, der påvirker fødevarepriserne, rammer ofte flere lande samtidigt og varierer både i varighed og intensitet. Nogle udgør midlertidige chok, såsom ekstreme vejrhændelser, pludselige forstyrrelser i globale forsyningskæder eller skarpe udsving i energipriser. Andre er mere strukturelle, fx klimaændringer, geopolitiske spændinger og nye globale handelsmønstre. Effekten af et givent chok afhænger blandt andet af, hvor koncentreret produktionen af en given vare er. Hvis nøgleprodukter kun produceres i få regioner, kan lokale forstyrrelser føre til store udsving i verdensmarkedspriserne.

De seneste prisstigninger i Danmark skal blandt andet ses i sammenhæng med de fødevareprisstigninger, der ramte globalt i 2021-2022. De globale fødevarepriser begyndte særligt at stige i 2021 afledt af forstyrrelser i forsyningskæderne og stigninger i internationale fragtrater efter coronapandemien, og prisstigningerne tiltog markant efter Ruslands invasion af Ukraine i 2022. Ukraine-krigen ramte to centrale eksportører af landbrugsvarer og bidrog til markante energiprisstigninger. Energipriserne har dog efterfølgende stabiliseret sig på et lavere niveau, særligt gasprisen, jf. figur 2.2.

Højere energipriser påvirker fødevarepriserne både direkte gennem øgede produktionsomkostninger og indirekte, eksempelvis gennem prisen på gødning. Særligt prisen på naturgas er afgørende, da naturgas er det primære råstof i produktionen af gødning. Konflikten mellem Rusland og Ukraine har fortsat stor betydning for den globale handel med gødning, da Rusland er blandt de største eksportører af kunstgødning. Gødningspriserne har igen haft en stigende tendens de seneste år, jf. figur 2.3. Det skal blandt andet ses i lyset af, at Kina har indført restriktioner på eksport af gødning for at sikre eget forbrug, og at EU har indført restriktioner på import af gødning fra Rusland.

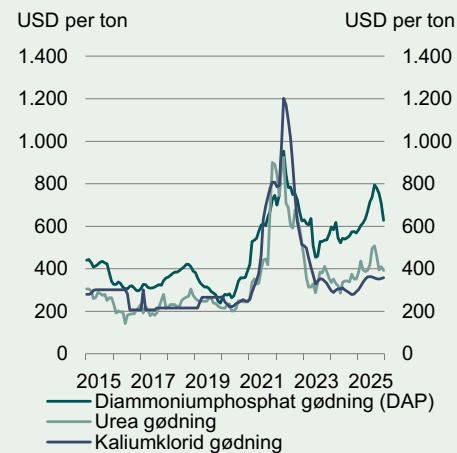
Figur 2.2 Olie- og gaspriser

Anm.: Olie og gas handles primært i USD, hvilket betyder, at ændringer i dollarkursen over for euroen indirekte kan påvirke fødevarepriserne. Naturgasprisen er angivet i USD per million British Thermal Units og olieprisen er angivet i USD per tønde.

Kilde: OECD, FAO Agricultural Outlook.

Figur 2.3 Gødningspriser

Anm.: Gødning handles primært i USD, hvilket betyder, at ændringer i dollarkursen over for euroen indirekte kan påvirke fødevarepriserne.

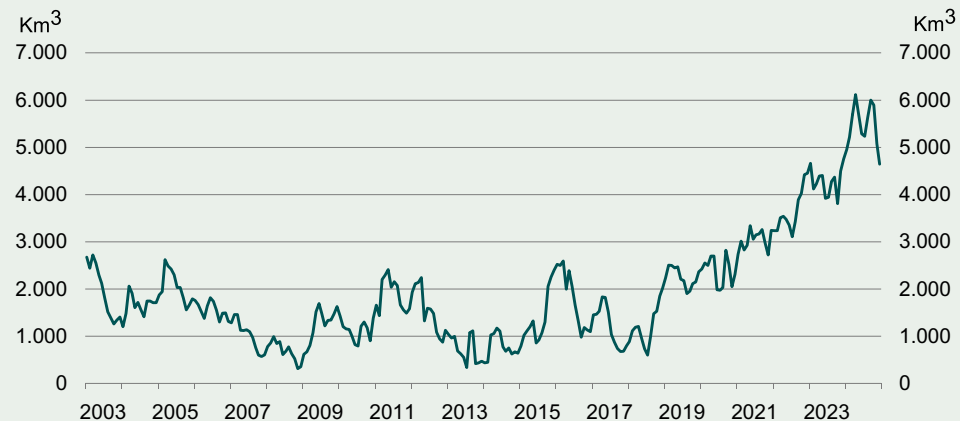
Kilde: OECD, FAO Agricultural Outlook.

Flere andre globale trends har forstærket udviklingen og lagt yderligere pres på fødevarepriserne. De seneste år har geopolitiske spændinger eksempelvis ført til handelskonflikter og øget global usikkerhed. Med den nuværende Trump-administration har USA det højeste toldniveau siden 1930'erne. Handelshindringer og global usikkerhed kan føre til prisstigninger gennem færre investeringer, inefficiens i markederne, lageropbygning mv.

Af mere strukturel karakter medfører klimaforandringer hyppigere hændelser af ekstremt vejr. Det afspejles blandt andet i en markant stigning i omfanget af tørke og oversvømmelser på globalt plan, jf. figur 2.4. World Meteorological Organization estimerer, at det

globale økonomiske tab som følge af ekstremt vejr er steget markant over de seneste årtier fra 184 mia. dollar i 1970'erne til 1.476 mia. i 2010'erne.¹ Enkeltstående ekstreme vejrhændelser kan føre til fald i produktion og højere priser midlertidigt. Samtidig kan den generelle tendens til hyppigere forekomster af ekstremt vejr føre til mere strukturelle produktionsudfordringer grundet øget risiko og færre investeringer.

Figur 2.4 Samlet intensitet af tørke og oversvømmelser

Anm.: Figuren angiver absolutte afvigelser fra normalen i mængden af vand oplagret på land (Terrestrial Water Storage).
Kilde: Nasa Grace/GWI, Rodell og Li.

På efterspørgselssiden har global befolkningsvækst og stigende velstand ligeledes betydning for fødevarepriserne. En voksende global befolkning øger efterspørgslen på fødevarer, og stigende velstand i særligt udviklings- og vækstøkonomier ændrer forbrugsmønstre mod andre typer fødevarer, som typisk kræver flere ressourcer at producere, eksempelvis mejeriprodukter og kød. World Data Lab estimerer, at den globale middelklasse overstiger 4 milliarder personer i 2025 og vil stige med yderligere en milliard over det næste årti.² Denne udvikling øger presset på landbrugsarealer, vandressourcer og energi, hvilket kan føre til højere produktionsomkostninger og priser.

2.2: EKSTERN PÅVIRKNING PÅ DANSKE FØDEVAREPRISER

For en lille åben økonomi som den danske hænger de indenlandske fødevarepriser tæt sammen med udviklingen på de globale markeder. Eksterne faktorer kan påvirke danske fødevarepriser gennem flere kanaler. Det kan både være gennem import af færdigvarer eller import af råvarer, der anvendes i den danske produktion. Hertil kommer, at danske producenter er i konkurrence med udlandet. Det betyder, at forbrugerpriserne kan være eksponeret for udenlandske faktorer selv for fuldt danskproducerede produkter.

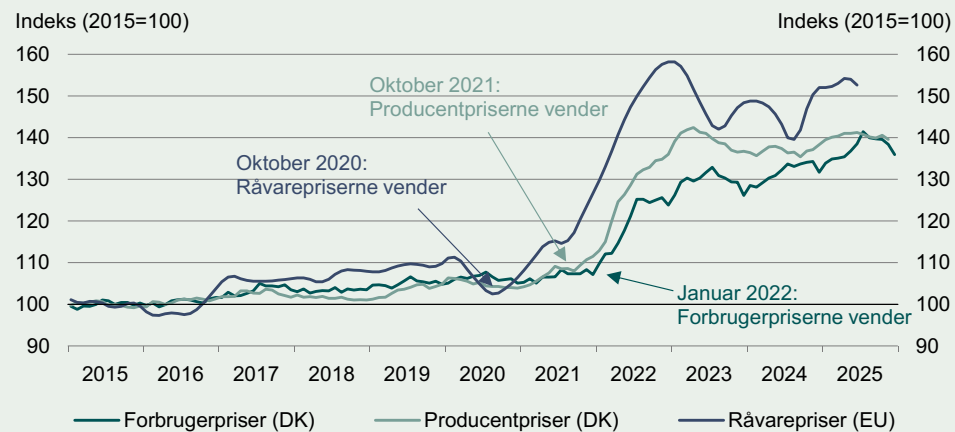
Der er indikationer på en tæt sammenhæng mellem råvarepriserne i EU og producent- og forbrugerpriserne i Danmark, jf. figur 2.5. Sammenhængen er ikke én-til-én, da der er en række omkostninger gennem hele værdikæden fx lønninger, forarbejdning, indpakning, transport mv., som også påvirker de priser, forbrugerne møder. Det medfører forskelle i prisniveauerne på tværs af lande, og at forbrugerpriserne typisk bliver påvirket af råvarepriserne med en vis forsinkelse.

¹ World Meteorological Organization, WMO Atlas of Mortality and Economic Losses from Weather, Climate, and Water Extremes (1970-2019) 2023. Tal er renset for inflation.

² World Data Lab, Consumer Outlook 2025.

Forsinkelsen kan blandt andet tilskrives, at producenter og detailled i mange tilfælde opererer med kontrakter, der gælder over en længere tidshorisont. Virksomheder kan også have lagre af råvarer eller færdigvarer, som er indkøbt til tidligere priser. Først når disse lagre er opbrugt, påvirkes prisen på nye varer af råvarepriserne. Desuden vil producenter ofte udvise tilbageholdenhed med at hæve priserne af hensyn til konkurrencesituationen på markedet. Producenter vil i stedet forsøge at imødegå stigende omkostninger ved at justere deres produktionsprocesser. Det medvirker til, at stigende omkostninger først overvæltes i forbrugerpriserne, når ændringerne viser sig at være vedvarende.

Figur 2.5 Råvare-, producent- og forbrugerpriser på fødevarer

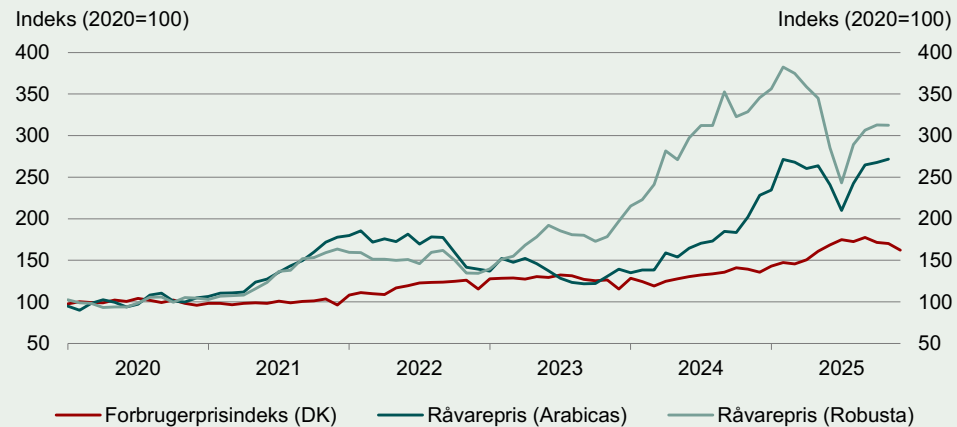
Kilde: Food Monitoring Tool, Eurostat og egne beregninger. Indeksret med årsgennemsnit for 2015 = 100.

Der kan imidlertid ofte observeres en vis asymmetri i prisudviklingen. Det vil sige, at prisfald sker langsommere end stigninger. Det ses ikke kun for fødevarer, men er en mere generel tendens på tværs af mange typer varer. Årsager til langsommere prisfald kan være de samme som årsagerne til, at prisstigninger i forsyningskæden rammer forbrugerpriserne med en vis forsinkelse. Det kan igen skyldes længerevarende kontrakter og tidligere indkøbte lagre. Usikkerheder om fremtidige produktionsomkostninger kan ligeledes medføre tilbageholdenhed med at sænke priserne. Det er således ikke nødvendigvis et udtryk for manglende konkurrence og overnormal profit.³

Der er store variationer på tværs af fødevarer i, hvor stor en del af værdikæden der ligger i udlandet og Danmark. Der er således også variation i, hvordan enkelte fødevarer er eksponerede over for udefrakommende faktorer. Næste kapitel gennemgår 10 eksempler på specifikke varer med en beskrivelse af faktorer, der har drevet prisudviklingen.

Kaffe og kakao er eksempler på varer, hvor råvareproduktionen næsten udelukkende foregår i udlandet. Størstedelen af den globale produktion af kakao foregår i Vestafrika, mens kaffebønner særligt produceres i Brasilien, Vietnam og Colombia. Det ses eksempelvis, at den danske forbrugerpris på kaffe er steget i takt med udviklingen i den globale råvarepris, jf. figur 2.6. Prisen på kaffe i Danmark følger ikke fuldstændig den globale råvarepris, idet noget af værdien pålægges varen i Danmark. Det kan fx være, fordi kaffe importeres i store sække og pakkes i mindre portioner i Danmark, der egner sig til detailhandlen. Samtidig tilgår der omkostninger i detailledet, fx til lønninger, husleje og energi.

³ Se fx Anders Munk-Nielsen og Ulrik Beck, *Priser stiger som raketter, men falder som fjer*, Jyllands-Posten 2. marts 2023.

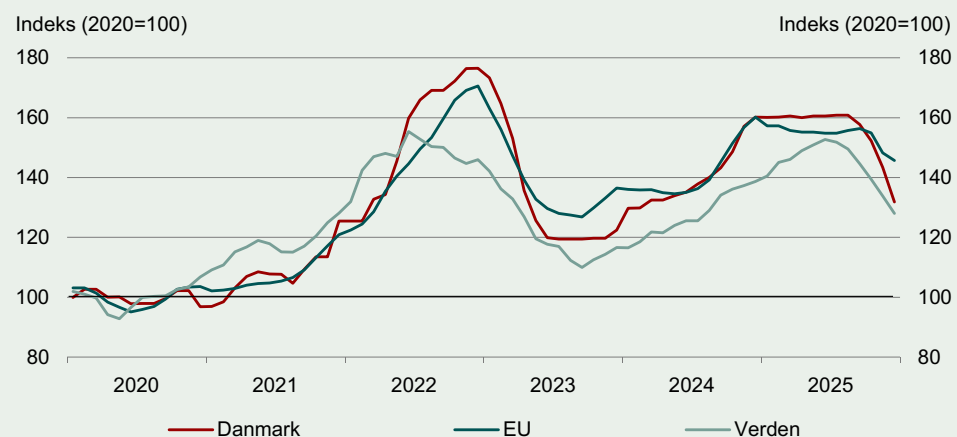
Figur 2.6 Forbruger- og råvarepriser på kaffe

Anm.: Råvarepriserne er opgjort som markedsprisen. Indeksret med årsgennemsnit for 2020=100.

Kilde: IMF primary commodity prices, Danmarks Statistik og egne beregninger.

Omvendt stammer størstedelen af den mælk og de æg, som danske forbrugere køber, fra danske dyr. Det betyder dog ikke, at prisen på mælk og æg ikke påvirkes af udefrakommende faktorer. Eksempelvis kan danske mælke- og æggeproducenter købe input såsom foder og maskiner til deres produktion i udlandet. Samtidig kan en vare, der produceres i Danmark, udelukkende med danske input fortsat påvirkes af en stigende verdensmarkedspris, idet øget efterspørgsel fra udlandet presser de indenlandske priser op. I hvor høj grad en indenlandsk producent påvirkes af udefrakommende faktorer hænger også sammen med, om producenten er pristager eller har tilstrækkelig markedsmagt til selv at kunne påvirke prisniveauet.

Eksempelvis følger afregningsprisen på mælk i Danmark i høj grad udviklingen i verdensmarkedsprisen, *jf. figur 2.7*. Det skal også ses i lyset af, at mælk har alternative anvendelser, fx smør og ost, der i højere grad eksporteres og derfor har betydning for prisen på mælk herhjemme.

Figur 2.7 Afregningspriser på mælk

Anm.: Afregningsprisen for Danmark og EU er opgjort for konventionel råmælk. Det globale prisindeks er et sammensat indeks for mejeriprodukter, der inkluderer smør, mælkepulver og ost. Indeksret med årsgennemsnit for 2020=100.

Kilde: EU-kommissionen – Market observatory for milk, FAO Dairy Price Index og egne beregninger.

KAPITEL 3

PRISUDVIKLING FOR 10 FØDEVARER

KAPITEL 3: PRISUDVIKLING FOR 10 FØDEVARER

Hovedkonklusioner i kapitel 3

Den overordnede udvikling i fødevarepriserne dækker over stor variation i udviklingen, når man ser på de enkelte varer.

For mange af de udvalgte eksempler er råvarepriserne på vej ned, fx korn, kakao og olivenolie, men ikke oksekød, hvor afregningsprisen er steget siden 2023.

Lavere råvarepriser kan ikke én-til-én oversættes til lavere forbrugerpriser, da mange andre forhold også har betydning.

I dette kapitel præsenteres en række eksempler på prisudviklingen for udvalgte fødevarer. Eksemplerne er udvalgt for at zoome ind på konkrete varer, som enten har haft en relativt høj eller relativt lav prisudvikling. Der kigges også på fødevarer med enten en høj andel af danskproduceret input eller en lav andel af dansk input.

10 udvalgte eksempler

BRØD

CHOKOLADE

GRISEKØD

KAFFE

MÆLK

OKSEKØD

OLIVENOLIE

RIS

SUKKER

ÆG

Case 1: Brød

+0 pct. det seneste år
+11 pct. siden primo 2022

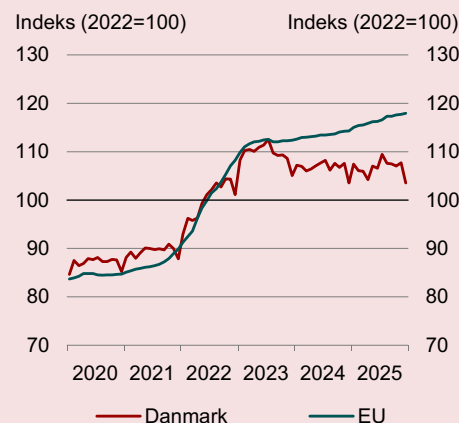
+3 pct. det seneste år
+29 pct. siden primo 2022

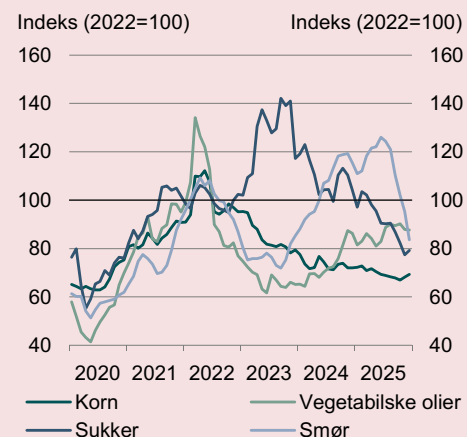
Prisen på brød bestemmes af en række faktorer. Forarbejdningen af råvarer til færdigt brød sker ofte på brødfabrikker og i bagerier i Danmark, men med input af råvarer fra både Danmark og udlændet, fx korn, mel, smør, mælk, sukker, olie, gær mv. Råvarerne udgør typisk en mindre andel af brøddets færdige værdi, mens andre input i forarbejdningen og salget udgør en større del, fx omkostninger til energi, løn, husleje, administration mv. En relativt høj andel af brøddets værdi skabes således i Danmark. Den danske prisudvikling på brød har været lavere end den europæiske siden 2022, jf. figur 3.1.

Prisstigningen på brød fra 2022 til 2023 skal blandt andet ses i lyset af efterdønninger fra coronapandemien og Ruslands invasion af Ukraine. Ukraine er en stor eksportør af korn, og invasionen medførte et fald i eksporten, hvilket bidrog til at øge kornpriserne. Samtidig medførte højere energipriser i 2022 og 2023 både en direkte stigning i produktionsomkostninger til forarbejdning af brød og en indirekte stigning gennem øgede priser på gødning, som efterfølgende satte sig i prisstigninger på korn, mejeriprodukter mv. Produktionen af kunstgødning er energiintensiv, og højere gaspriser har ført til markante stigninger i gødningspriser i 2022. Den dobbelte effekt, dyrere råvarer og dyrere forarbejdning/energi, kan have forstærket prisstigningerne for brød.

Forbrugerprisudviklingen påvirkes med forsinkelse af ændringer i råvarepriserne. Det kan skyldes, at producenter og grossister ofte har længerevarende kontrakter og lagre opkøbt til tidligere prisniveauer. Råvarepriserne på en række vareinput steg væsentligt fra 2020 til 2022, men forbrugerpriserne på brød steg især i perioden fra 2022 til 2023. Siden 2022 har råvarepriserne udviklet sig forskelligt, kornprisen er faldet, mens prisen på sukker, smør og vegetabiliske olier har haft større udsving, jf. figur 3.2. Brødpriserne har siden stabiliseret sig og er faldet en smule siden midten af 2023 i Danmark.

Figur 3.1 Forbrugerpris på brød

Kilde: Danmarks Statistik, Eurostat og egne beregninger.

Figur 3.2 Globale råvarepriser for input

Anm.: Korn udgøres af FAO's Cereal Price Index, som omfatter hvede, byg, majs, sorghum og ris.

Kilde: FAO Food Price Index og egne beregninger.

Case 2: Chokolade

+4 pct. det seneste år
+40 pct. siden primo 2022

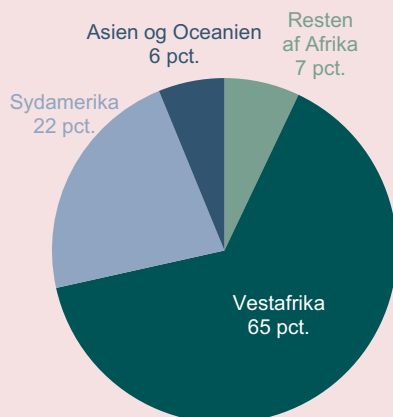
+16 pct. det seneste år
+55 pct. siden primo 2022

Den danske forbrugerpris på chokolade påvirkes både af de globale markedspriser på kakao og omkostningerne i de danske led af værdikæden. Den globale produktion af kakao er koncentreret på relativt få lande, særligt i Vestafrika (65 pct.), jf. figur 3.3. Den danske produktion af chokolade foregår senere i værdikæden og omfatter forarbejdning af råvarer, smeltning, blanding, pakning af færdige produkter samt salg i detailledet.

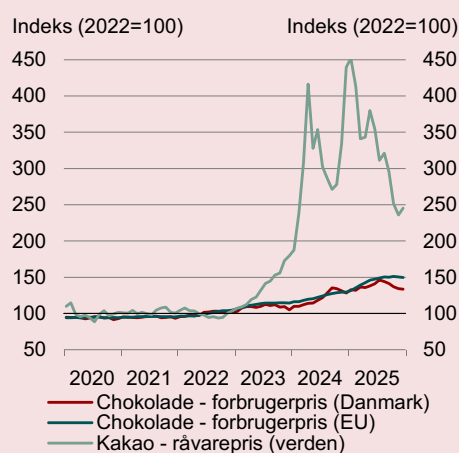
Det seneste år er de danske forbrugerpriser på chokolade steget mindre end i EU. Set over en længere periode har priserne dog udviklet sig nogenlunde på linje med de europæiske, hvilket kan indikere, at prisudviklingen afspejler de samme internationale markedsforhold. Forskellene kan blandt andet skyldes forskelle i omkostningerne blandt danske og europæiske producenter og leverandører, fx til løn, husleje, energi mv. Der kan også være forskel på, hvor tilbageholdende producenter og detailhandlerne er med at hæve priserne, blandt andet afhængigt af konkurrencesituationen på markedet.

De stigende globale priser på kakao skyldes især fald i produktionen i Vestafrika, hvor størstedelen af verdens kakao dyrkes. Ugunstige vejrforhold har i de seneste år haft en markant negativ effekt på høsten: Kraftige regnskyl har medført sygdomsudbrud i kakaoplanterne, mens tørkeperioder har hæmmet afgrødernes vækst og reduceret udbyttet. Som følge heraf har det globale udbud ikke kunnet følge med efterspørgslen, hvilket kan have bidraget til at presse priserne op, jf. figur 3.4. Stigningen i råvareprisen har dog ikke medført en tilsvarende stigning i forbrugerpriserne, da råvareprisen kun udgør en mindre del af den samlede forbrugerpris, som også påvirkes af fx afgifter, transport, emballage og lønomkostninger.

Figur 3.3 Produktion af kakao

Anm.: Andel af den forventede produktion i ton fra d. 1. oktober 2024 til d. 30. september 2025.

Kilde: International Cocoa Organization og egne beregninger.

Figur 3.4 Pris på chokolade og kakao

Kilde: Eurostat, International Monetary Fund og egne beregninger.

Case 3: Grisekød

+0 pct. det seneste år
+9 pct. siden primo 2022

+1 pct. det seneste år
+29 pct. siden primo 2022

Grisekød udgør hovedparten af kødproduktionen i Danmark. Danske producenter bidrager i alle led af værdikæden fra landbrug til fødevarerindustri, detailhandlere og grossister. Danmark producerer grisekød både til hjemmemarkedet og i højere grad end de fleste andre EU-lande til eksportmarkeder. På trods af stor indenlandsk produktion påvirker internationale forhold både producenters omkostninger og prissætning.

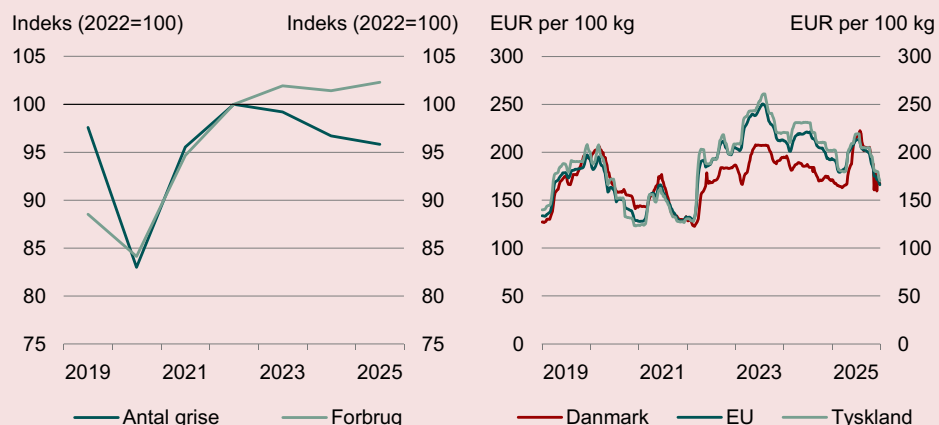
I 2019 og 2020 var der stor international efterspørgsel efter dansk svinekød, særligt fra Kina, da et udbrud af afrikansk svinepest medførte et globalt fald i svinebestanden, *jf. figur 3.5*. Det kan have bidraget til høje afregningspriser på slagtegrise i Danmark.

Ruslands invasion af Ukraine, og tørke i Europa i 2022 fik foder- og energipriser til at stige markant. Dermed blev danske griseproducenters omkostninger højere, hvilket kan have presset både afregnings- og forbrugerpriserne på grisekød op. Siden er inputomkostningerne til foder og energi faldet.

Fra 2022 til 2024 lå de danske afregningspriser under flere europæiske lande, herunder Tyskland. I starten af 2025 indhentede de danske afregningspriser afregningspriserne i Tyskland og EU som helhed. Sidenhen er afregningspriserne på tværs af EU faldet igen, *jf. figur 3.6*. Afregningspriserne afspejler ikke nødvendigvis de endelige forbrugerpriser, som også påvirkes af transport-, løn- og energiomkostninger senere i værdikæden.

Dertil betyder andelsstrukturen i dansk griseproduktion, at afregningspriserne ikke nødvendigvis afspejler indtjeningen, fordi kooperativet kan udbetale restbetaling ud over noteringen, og dermed fordele eventuelt overskud blandt andelshavere.

Figur 3.5 Global grisebestand og forbrug af grisekød **Figur 3.6** Afregningspris på grisekød

Anm.: Grisebestand primo året.

Kilde: EU-kommissionen – Market observatory for pigmeat.

Kilde: United States Department of Agriculture Foreign Agricultural Service og egne beregninger.

Case 4: Kaffe

+20 pct. det seneste år
+50 pct. siden primo 2022

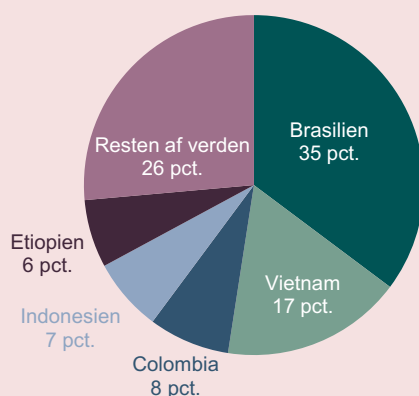
+18 pct. det seneste år
+49 pct. siden primo 2022

Kaffe er blandt de føde- og drikkevarer, som er steget mest i pris i Danmark det seneste år.

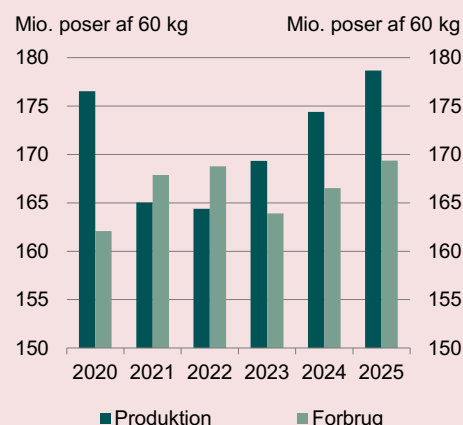
Forbrugerprisen på kaffe påvirkes i vid udstrækning af udviklingen i priserne på de internationale råvaremarkeder. Den danske involvering i kaffeproduktionen ligger sent i værdikæden, typisk ved ristning og pakning og i detaillerede. At prisen på kaffe er steget mere i Danmark end i EU som helhed kan hænge sammen med forskelle i omkostninger til forarbejdning, pakning, lønninger, energi og transport mv. Det kan også være forskelle i sammensætningen af kaffeforbruget i Danmark og resten af EU, som der ikke er taget højde for. Eksempelvis præferencer for specialkaffe, som fx fairtrade.

De store prisstigninger på kaffe globalt skal særligt ses i lyset af ekstreme vejrhændelser, såsom tørke og oversvømmelser, som har påvirket produktionen negativt, særligt i 2021 og 2022. En stor del af den globale kaffeproduktion er koncentreret i Brasilien og Vietnam, der står for henholdsvis 35 pct. og 17 pct. af den globale produktion, *jf. figur 3.7*. Derfor er høsten i de to lande afgørende for det globale udbud og dermed prisudviklingen for kaffe. Den globale kaffeproduktion har været under pres siden 2021, hvor tørke og frost i Brasilien sænkede den globale produktion markant. Selvom produktionen sidenhen er vokset år for år, nærmer den sig først nu et mere normalt niveau, som følge af længere perioder med ustabile vejrforhold, eksemplificeret ved tørke og skovbrande i Brasilien og Vietnam, *jf. figur 3.8*. Det har også bidraget til at mindske lagrene af kaffebønner, hvilket kan have bidraget til at presse priserne yderligere op.

Figur 3.7 Global kaffeproduktion, 2025

Anm.: Produktionen af grønne kaffebønner, dvs. før ristning og forarbejdning.

Kilde: United States Department of Agriculture Foreign Agricultural Service og egne beregninger.

Figur 3.8 Udvikling i global produktion og forbrug af kaffe

Anm.: Produktionen og forbrug af grønne kaffebønner, dvs. før ristning og forarbejdning.

Kilde: United States Department of Agriculture Foreign Agricultural Service.

Case 5: Mælk

+2 pct. det seneste år
+18 pct. siden primo 2022

+0 pct. det seneste år
+29 pct. siden primo 2022

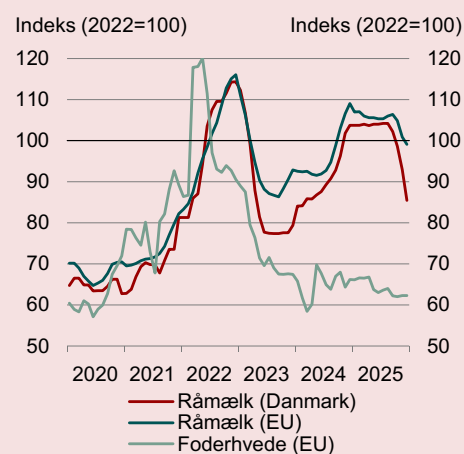

Mælk er et eksempel på en vare, hvor danske producenter indgår i alle led i værdikæden – fra landmand over mejeri til detail. Priserne på råmælk påvirkes imidlertid stadig af internationale forhold. Det gælder både på omkostningssiden og for producenterens prissætning. Danske producenters omkostninger påvirkes fx af prisen på centrale inputs som energi- og foder. Foderpriserne steg markant i 2022 blandt andet som følge af Ruslands invasion af Ukraine, hvilket bidrog til at presse mælkeproducenterens omkostninger op, *jf. figur 3.9*.

Samtidig afsætter danske mælkeproducenter deres varer både i Danmark og andre lande. Råmælk er et centralt input i både frisk mælk og andre mejeriprodukter som smør, ost og mælkepulver. De afsættes på forskellige markeder. Frisk mælk kan typisk ikke transporteres langt og præges af lokale forbrugspræferencer, mens forarbejdede mejeriprodukter i højere grad kan eksporteres. Derfor påvirkes råmælkspriserne af både nationale og internationale pristendenser.

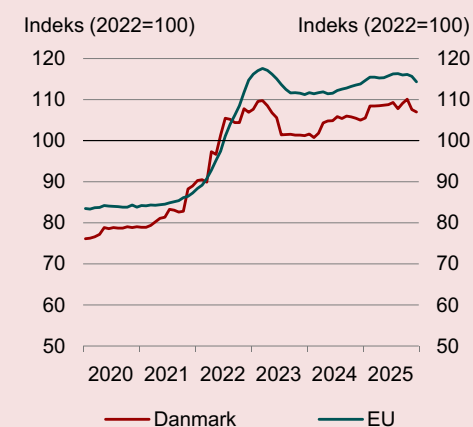
Globalt har en voksende middelklasse øget efterspørgslen efter mejeriprodukter. Produktionen har dog haft svært ved at følge med som følge af træghed og sygdomsudbrud. I EU er antallet af køer faldet i 2025, og selvom køerne i gennemsnit producerer mere mælk, har det ikke opvejet tilbagegangen. Det kan have bidraget til et opadgående pres på danske og internationale mælkepriser.

Det indebærer, at selvom de danske afregningspriser på råmælk følger de internationale priser tæt, så er der også lokal variation. Efter store stigninger i 2021 og 2022 faldt afregningspriserne fx relativt mere i Danmark end i EU i løbet af 2023, *jf. figur 3.9*. Det slog med en vis forsinkelse igennem i forbrugerpriserne. Da afregningspriserne faldt i januar 2023, faldt forbrugerpriserne først omkring tre måneder senere, *jf. figur 3.10*. De seneste måneder er afregningsprisen på råmælk faldet igen, hvilket kan give en tidlig indikation på, at forbrugerpriserne på mælk på sigt kan falde herhjemme.

Figur 3.9 Afregningspris på råmælk

Anm.: Udviklingen i prisen for foderhvede er sammenlignelig med alternative fodertyper.

Kilde: EU-Kommissionen – Market observatory for milk, FAO FPMT og egne beregninger.

Figur 3.10 Forbrugerpris på mælk

Anm.: Forbrugerprisen på mælk med lavt fedtindhold, frisk er anført som mælk.

Kilde: Danmarks Statistik, Eurostat og egne beregninger.

Case 6: Okse- og kalvekød

+18 pct. det seneste år
+37 pct. siden primo 2022

+14 pct. det seneste år
+39 pct. siden primo 2022

Danmark har en betydelig okse- og kalvekødssektor med bidrag i flere led af værdikæden fra kvæg-avl og forarbejdning til eksport og detailhandel. Dansk okse- og kalvekødsproduktion er dog faldet gennem en årrække, hvilket især skyldes, at størstedelen af produktionen stammer fra malkekvæg, hvor øget effektivitet har reduceret bestanden af dyr til slagtning.

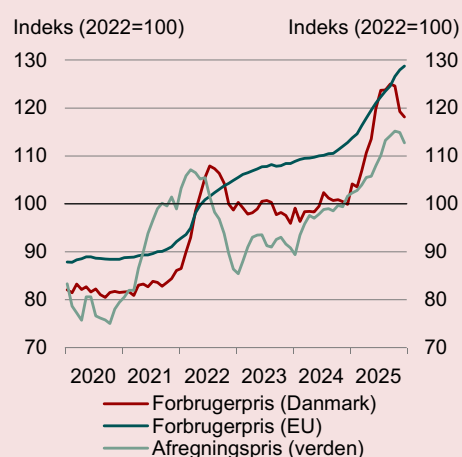
Stigende foderpriser, den største udgiftspost i malke- og kødkvægsbedrifter, bidrog til markante omkostningsstigninger i 2022 blandt andet som følge af Ruslands invasion af Ukraine.

Afregningsprisen på okse- og kalvekød er steget siden 2023, jf. figur 3.11, hvilket kan knyttes til internationale tendenser.

Flere af verdens største okse- og kalvekødsproducenter har i en årrække reduceret kvægbestanden, hvilket har begrænset det globale udbud. I USA er bestanden historisk lille, mens produktionen i Kina forventes at falde som følge af en reduceret bestand. I Europa har et udbrud af kvægsygdomme i 2024 og 2025 reduceret udbuddet yderligere. Disse forhold skønnes samlet set at have presset priserne op, og da det tager tid at opdrætte en kalv til slagtning, kan udbuddet kun langsomt tilpasse sig stigende priser.

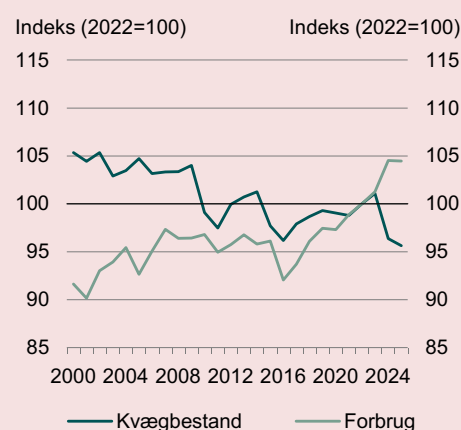
Efterspørgslen på verdensmarkedet er samtidig vokset. Kombinationen af begrænset udbud og høj efterspørgsel bidrager til et opadgående prispres på okse- og kalvekød i Danmark såvel som i EU og globalt, jf. figur 3.12. Der er imidlertid tidlige indikationer på, at både de europæiske afregningspriser, og de danske forbrugerpriser er begyndt at aftage siden midten af 2025.

Figur 3.11 Prisudvikling på oksekød- og kalvekød

Kilde: Danmarks Statistik, Eurostat, FAO Meat Price Index og egne beregninger.

Figur 3.12 Global kødkvægsbestand og forbrug af oksekød

Anm.: Kødkvægsbestand primo året.

Kilde: United States Department of Agriculture Foreign Agricultural Service og egne beregninger.

Case 7: Olivenolie

-14 pct. det seneste år
+45 pct. siden primo 2022

-23 pct. det seneste år
+39 pct. siden primo 2022

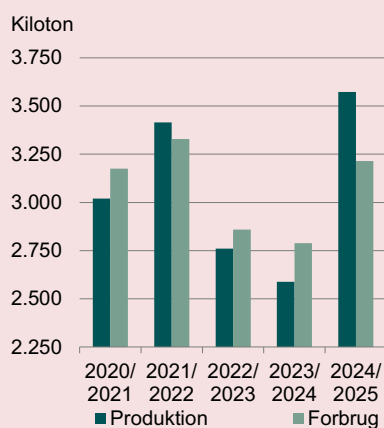
Danmark har kun begrænset eller ingen kommerciel produktion af olivenolie. Olivenolien importeres, og Danmark indgår sent i værdikæden i leverandør- og detailedet, hvor den største produktionsomkostning er køb af varer. Priserne i Danmark følger og påvirkes derfor af internationale pristendenser og markedsforhold. Omkostninger i de danske værdikædeled, fx til transport, løn, husleje mv. kan bidrage til at forklare, at den danske prisudvikling afviger lidt fra EU som helhed.

EU er verdens største producent af olivenolie og producerede ca. 60 pct. af verdens olivenolie i 2024. Produktionen er især koncentreret i Spanien, som stod for 33 pct. af verdensproduktionen, mens Grækenland, Italien og Portugal stod for henholdsvis 13 pct., 8 pct. og 6 pct.

Den globale produktion, og dermed udbuddet, faldt markant i 2022 og 2023, jf. figur 3.13. Den europæiske høst blev forringet som følge af høje temperaturer og tørkeperioder, hvilket reducerede produktionen af olivenolie. Det ledte til markante stigninger i de globale olivenoliepriser. Prisudviklingen er dog vendt som følge af genopretning af produktionen i 2024-2025-sæsonen, jf. figur 3.14. Der er desuden positive udsigter for 2025-2026-sæsonen.

De høje priser kan midlertidigt have dæmpet efterspørgslen efter olivenolie, hvilket kan have været med til at stabilisere priserne. For eksempel er der indikationer på, at forbrugere har fravalgt olivenolie og i højere grad valgt billigere vegetabiliske olier. I 2024 og 2025 ses igen en stigende efterspørgsel i takt med de faldende priser.

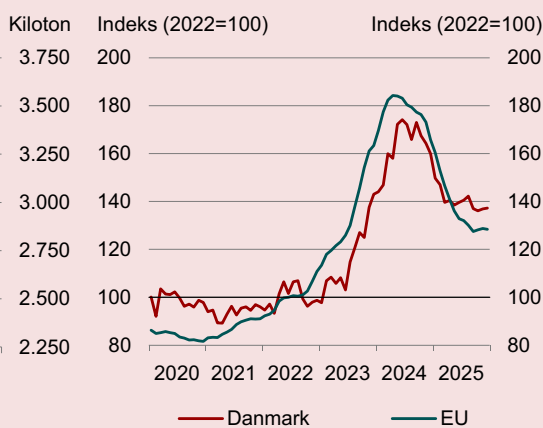
Figur 3.13 Global produktion og forbrug af olivenolie

Anm.: Produktion og forbrug opgøres efter sæsonen 1. oktober til 30. september.

Kilde: International Olive Council.

Figur 3.14 Forbrugerpris på olivenolie

Kilde: Danmarks Statistik, Eurostat og egne beregninger.

Case 8: Ris

+5 pct. det seneste år
+34 pct. siden primo 2022

+0 pct. det seneste år
+32 pct. siden primo 2022

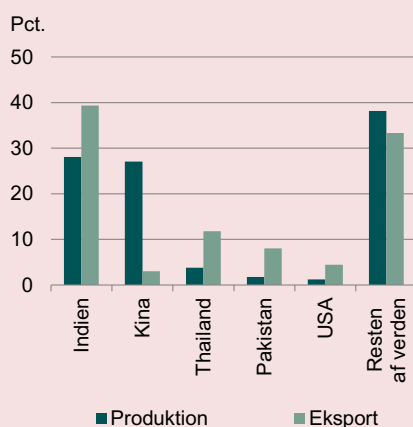

Den globale produktion af ris er koncentreret i Asien, hvor Kina og Indien er de største producenter. Særligt Indien eksporterer til det globale marked og står for ca. 40 pct. af den globale eksport af ris, *jf. figur 3.15*. Før ris når supermarkederne, bliver det forarbejdet (afskallet og poleret), hvilket typisk finder sted tæt på dyrkningsområderne. En stor del af værdien tilgår således typisk uden for Danmark. Danmark er primært placeret i de senere led i værdikæden som importør, grossist og detailled. Den indenlandske værdiskabelse ligger i transport samt pakning og mærkning til detailsalg.

Råvareprisen på ris steg i 2022 blandt andet grundet dårlige vejrforhold i Asien og højere priser på gødning. I midten af 2023 steg råvareprisen yderligere, efter Indien indførte eksportforbud på visse typer ris grundet stigende indenlandske priser og forventninger om dårlig høst. Siden er råvareprisen faldet igen i takt med bedre høstår i producentlandene, prisfald på gødning og Indiens gradvise lempelser af eksportforbuddet i 2024 og ophævelsen i 2025.

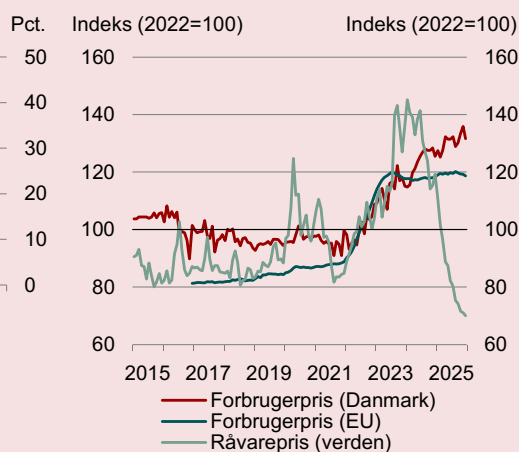
Historisk har danske og europæiske forbrugerpriser på ris fulgt den internationale råvarepris, men med enkelte perioder med midlertidig afkobling, hvor forbrugerpriserne efterfølgende gradvist har tilpasset sig, *jf. figur 3.16*. Det kan være et udtryk for den forsinkelse, der typisk er, før ændringer i råvarepriserne slår igennem i forbrugerpriser, *jf. kapitel 2*. Længerevarende kontrakter, lagerbeholdninger og at virksomhederne selv tager tilpasningen til øgede omkostninger, kan bidrage til forsinkelsen. Råvareprisen bestemmer desuden ikke hele værdien og prisudviklingen for den endelige forbrugsvarer, som påvirkes af transport-, løn- og energiomkostninger senere i forarbejdningen.

I 2025 er råvareprisen på ris faldet drastisk, hvilket kan give en tidlig indikation på, at forbrugerpriserne på ris på sigt kan falde herhjemme, dog ikke med fuldt gennemslag og med en vis forsinkelse.

Figur 3.15 Produktion og eksport af ris

Anm.: Andel af global produktion og eksport i 2025/2026.

Kilde: United States Department of Agriculture Foreign Agricultural Service og egne beregninger.

Figur 3.16 Pris på ris

Anm.: Råvareprisen er omregnet til euro.

Kilde: Danmarks Statistik, Eurostat, IMF og egne beregninger.

Case 9: Sukker

-23 pct. det seneste år
+12 pct. siden primo 2022

-4 pct. det seneste år
+31 pct. siden primo 2022

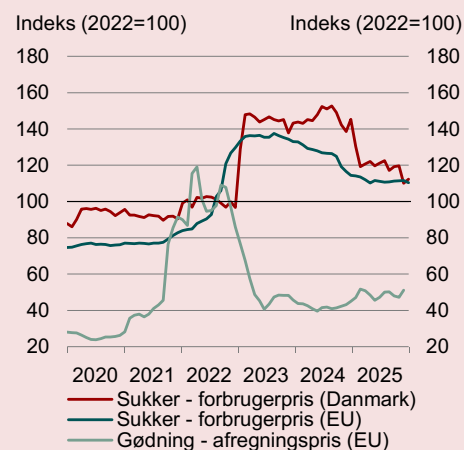

Danmark har en betydelig sukkerproduktion baseret på omfattende dyrkning af sukkerroer og forarbejdning på store sukkerfabrikker. EU's produktion af sukker fra sukkerroer udgør omkring 20 pct. af den globale sukkerproduktion. De resterende ca. 80 pct. stammer fra sukkerrør, som produceres uden for EU.

Selvom Danmark i høj grad er selvforsynende med sukker, påvirkes prisudviklingen fortsat af globale markedsforhold og internationale priser. På omkostningssiden gælder det blandt andet prisen på gødning. Efter Ruslands invasion af Ukraine i 2022 steg priserne på gødning markant i Europa, drevet af stigende naturgaspriser. Det bidrog til betydelige omkostningsstigninger i produktionen af sukker i Danmark, såvel som i EU.

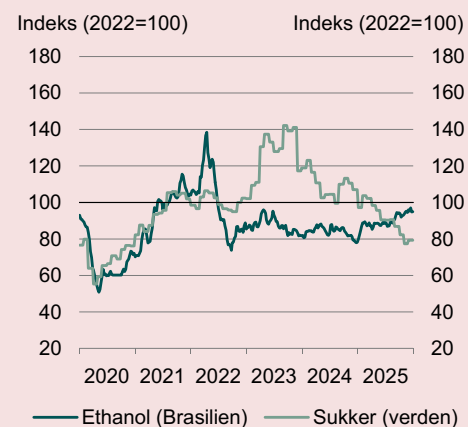
I Danmark indgik sukkerroedyrkerne og sukkerfabrikkerne i 2022 en aftale om højere afregningspriser på sukkerroer med ikrafttrædelse i 2023. Dette bidrog til stigende danske forbrugerpriser, jf. figur 3.17. Globalt steg sukkerpriserne ligeså i 2023 i takt med lavere produktion i flere af verdens største producentlande, herunder Thailand og Indien, som følge af ugunstige vejrforhold. Efterfølgende er både råvare- og forbrugerpriser gradvist faldet.

Vejrforholdene i producentlande som Brasilien, Indien, Thailand og flere europæiske lande har haft betydning for det globale udbud. Gunstige vejrforhold i Brasilien de seneste år har øget sukkerrørsproduktionen. Derudover kan sukkerrør alternativt anvendes til produktion af ethanol, som bruges som brændstof. Lavere olie- og ethanol priser har gjort det mindre rentabelt at producere ethanol, og en større del af den brasilianske høst er derfor omlagt til sukkerproduktion. Samlet set har dette øget udbuddet af sukker. Det kan have lagt et nedadgående pres på sukkerpriserne, jf. figur 3.18.

Figur 3.17 Pris på sukker og gødning

Anm.: Gødning opgjort som N-fertiliser.

Kilde: Eurostat, Europa-Kommissionens Directorate-General for Agriculture and Rural Development og egne beregninger.

Figur 3.18 Råvarepris på sukker og ethanol

Anm.: Ethanol og sukkerpriser er omregnet til USD.

Kilde: World Bank Commodity Price Data (The Pink Sheet), Macrobond og egne beregninger.

Case 10: Æg

+7 pct. det seneste år
+39 pct. siden primo 2022

+9 pct. det seneste år
+46 pct. siden primo 2022

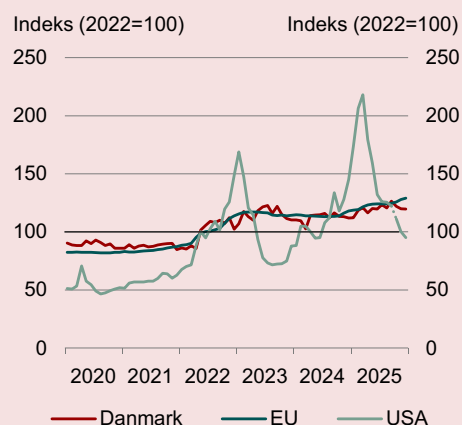

Danmark er i høj grad selvforsynende med æg og har en betydelig produktion, men er stadig påvirket af internationale tendenser og prisudviklinger.

Indenlandske ændringer i produktionsstrukturen, herunder en gradvis udfasning af burhøns og dermed buræg, har bidraget til en forskydning mod dyrere produktionsformer som skrabeæg og økologiske æg. Da buræg generelt har været billigere, kan dette have haft betydning for prisudviklingen.

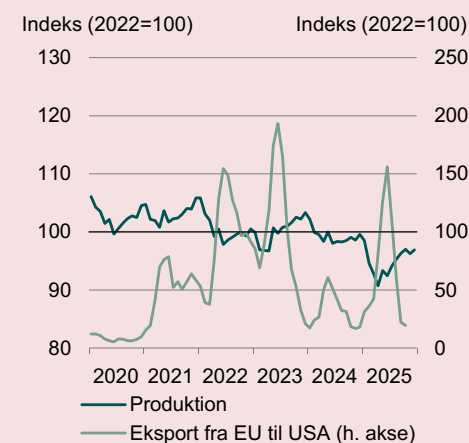
I perioden siden 2022 steg foderpriserne markant. Da foder typisk udgør 60-70 pct. af æggeproducenternes samlede udgifter, vil det have øget producenterhervæts omkostningsniveau og lagt et opadgående pres på priserne. Hertil kommer udbrud af fugleinfluenza i Frankrig og USA, som har betydet aflivning af millioner af æglæggende høner. Navnlig USA var hårdt ramt, og der var perioder i løbet af 2025, hvor priserne på æg i USA var over 200 pct. højere end i 2022, *jf. figur 3.19*. En tilsvarende udvikling ses hverken i Danmark eller EU som helhed, men eksporten fra EU til USA steg ligeledes kraftigt i begyndelsen af 2025, *jf. figur 3.20*. Det kan også have skubbet priserne op herhjemme. Det skal blandt andet ses i lyset af, at prisstigningerne fik de amerikanske myndigheder til at række ud til blandt andet Danmark, Nederlandene, Sverige og Finland for at øge eksporten til USA.

I lyset af stigende priser på andre proteinkilder som grise- og oksekød kan æg i højere grad være blevet efterspurgt som et relativt billigere alternativ. Dette kan yderligere have bidraget til at fastholde et opadgående pres på priserne.

Figur 3.19 Forbrugerpris på æg

Anm.: Databrud markeret med stiplede linje.

Kilde: Danmarks Statistik, Eurostat, Federal Reserve Bank of St. Louis og egne beregninger.

Figur 3.20 Produktion i USA og eksport af æg

Anm.: Eksporten for EU er opgjort som summen for de lande, hvor data er tilgængelig. Data er udglattet med et 3-måneders glidende gennemsnit.

Kilde: United States Department of Agriculture, EU-Kommissionens Directorate-General for Agriculture and Rural Development og egne beregninger.

KAPITEL 4

FØDEVAREVÆRDIKÆDEN

KAPITEL 4:

FØDEVAREVÆRDIKÆDEN

Hovedkonklusioner i kapitel 4

Leddene i fødevareværdikæden er tæt forbundet på tværs. I forarbejdningsleddet er en del af virksomhederne andelsselskaber, som er ejet af landmændene, mens flere af detailkæderne har deres egen grossistfunktion.

Værdikæden er kendetegnet ved en timeglasform, hvor der er mange primærproducenter, få forarbejdnings-, handels- og detailvirksomheder og mange forbrugere. Timeglasstrukturen medfører sammen med omkostninger i hvert led, fx løn, at stigninger i råvarepriser ikke overføres én-til-én til forbrugerpriserne, og at det sker med en vis forsinkelse.

Overskudsgraden ligger i 2023-2024 lavere end i 2020-2021 før de store prisstigninger, især for engros- og detailhandel. Overskudsgraden for landbruget ligger i perioden fra 2019-2024 i gennemsnit væsentligt højere end i perioden fra 2015-2018, hvor landbrugets indtjening var lavere og i nogle år negativ, som det var tilfældet i en længere år-række efter finanskrisen. Overskudsgraden i landbruget steg kraftigt i 2022, men er efterfølgende faldet igen. Over perioden 2023-2025 ligger bruttoavancen i landbruget og fødevareindustrien i gennemsnit på et lidt højere niveau end i de forudgående år. Omvendt ligger bruttoavancerne lavere end tidligere i både engros- og detailhandlen.

Omkostninger og indtægter har generelt fulgt hinanden på tværs af værdikæden. I enkelte brancher, fx brødfabrikker mv., grise- og fjerkræspanducenter, er indtægterne vokset relativt hurtigere end omkostningerne i perioden 2021-2023. Det er ikke i sig selv ensbetydende med svag konkurrence, og det vil kræve videre analyse for at analysere konkurrencesituationen til bunds.

FØDEVAREVÆRDIKÆDEN

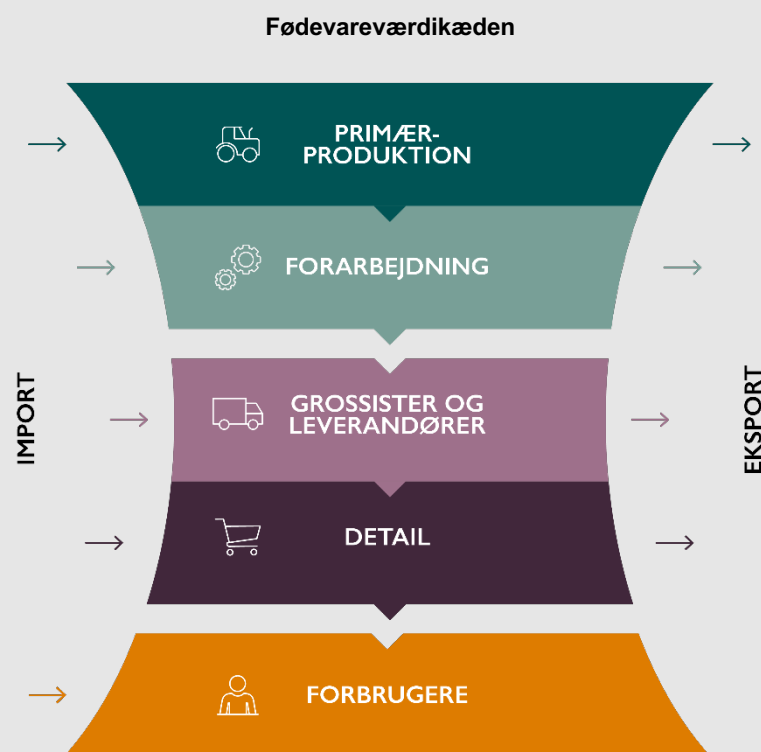
Fødevareværdikæden kan deles op i fire led: primærproduktionen (landbrug og fiskeri), forarbejdning (mejerier, slagterier, brødfabrikker mm.), grossister og leverandører samt detailhandlen (supermarkeder, discountbutikker, specialforretninger m.m.). Der fokuseres i denne analyse på enkelte dele af værdikæden: landbruget i primærproduktionen (fiskeri er undtaget), engroshandlen (engroshandel m. føde-, drikke- og tobaksvarer) i grossist- og leverandørleddet samt hele forarbejdningsleddet, dog undtaget drikkevarerindustrien. Det skyldes, at en stor del af drikkevarerindustrien omfatter alkoholiske drikke.

I dette kapitel er der fokus på fødevareværdikæden på tværs. De efterfølgende kapitler dykker ned i de forskellige led enkeltvist.

Den primære produktion udgøres af landmænd. Landmænd afsætter hovedsageligt deres varer enten til andre aktører i den primære produktion, fx korn til foder, eller til fødevareindustrien, hvor landbrugsprodukterne videreforarbejdes. Primærproduktionen er kendetegnet ved at have forholdsvis mange producenter. Der adskiller den sig fra de øvrige led i værdikæden, hvor der er færre og større aktører.

Dertil er leddene tæt forbundet med hinanden (vertikal integration), fx ved at en del af virksomhederne i forarbejdningsleddet er andelsselskaber ejet af landmændene, ligesom flere af detailkæderne har deres egen grossistfunktion.

Organiseringen af fødevaresektoren har betydning for konkurrencesituationen og dermed prisdannelsen. Konkurrencen mellem aktørerne i de forskellige led kan betyde, at ændringer i råvarepriserne ikke overføres én-til-én til forbrugerpriserne. Landbrugets afregningspriser er fx tæt knyttet til de internationale afregningspriser, og landbruget kan derfor kun i et vist omfang overvælte deres omkostninger til fødevareindustrien. Omvendt medfører den høje koncentration i forarbejdnings-, engros- og detailledet muligvis en vis markedsmagt, der i højere grad tillader virksomhederne at overvælte omkostninger i fødevarepriserne. Strukturen, hvor mange landmænd producerer input til de mere koncentrerede øvrige led, der igen sælger til mange forbrugere, beskrives ofte som et "timeglas".¹

De forskellige led i værdikæden er underlagt regulering, der behandles i de følgende kapitler, som beskriver hvert led i værdikæden. Nogle typer af regulering medfører dog omkostninger på tværs af leddene. Det gælder blandt andet det udvidede producentansvar for emballage, der blandt andet har til formål at flytte udgiften for affaldshåndtering af emballage fra borgernes affaldsgebyr til producenterne for at styrke virksomhedernes incitament til at bruge mindre emballage, *jf. boks 4.1*. Det udvidede producentansvar vil medføre højere fødevarepriser, i det omfang at producenterne overvælter omkostningerne fra affaldshåndteringen til højere priser på deres produkter. Det skal dog ses i sammenhæng med, at det også forventes, at borgernes affaldsgebyrer nedjusteres.

¹ Deconinck, K. (2021), Concentration and market power in the food chain, OECD Food, Agriculture and Fisheries Papers, No. 151, OECD Publishing

Ligeledes medfører den nye kilometerbaserede vejafgift for lastbiler og forhøjelsen af dieselafligten på 50 øre pr. liter ekskl. moms (2024-priser) omkostninger på tværs af værdikæden. Begge tiltag trådte i kraft d. 1. januar 2025. Forhøjelsen af dieselafligten er en del af *Aftale om deludmøntning af Grøn Fond* (april 2024), hvor det som kompensation blev besluttet at nedsætte den kilometerbaserede vejafgift midlertidigt. De to afgifter skønnes at kunne medføre en lille stigning i fødevarepriserne samlet set.

Boks 4.1 Det udvidede producentansvar for emballage

Aftalen om det udvidede producentansvar blev indgået i august 2022 (S, V, RV, EL, KF, DF og ALT) som følge af EU's direktiv om emballage og emballageaffald. Det udvidede producentansvar har til formål at flytte omkostningen for affaldsindsamling og -håndtering fra borgernes affaldsgebyr til producenterne og derved give virksomhederne et incitament til at reducere emballagemængder og fremme genanvendeligt emballage.

Det udvidede producentansvar trådte i kraft d. 1. oktober 2025. Kommunerne står for indsamling af emballageaffaldet og opkræver via kollektive ordninger gebyr for indsamlingen af emballageaffald hos producenterne (producentgebyret). De kollektive ordninger står for den efterfølgende behandling af affaldet.

Reguleringen vil medføre en begrænset stigning i forbrugerpriserne, i det omfang producenter kan overvælte omkostningerne til forbrugerne.

Nedenfor er angivet eksempler på prisstigninger på en række udvalgte fødevarer, hvis producenter overvælter hele producentgebyret på forbrugeren. I forbindelse med indgåelse af aftalen om udvidet producentsansvar i 2022 blev det vurderet, at det udvidede producentansvar i gennemsnit ville reducere husstandenes kommunale affaldsgebyr med 500-600 kr.

Tabel a. Eksempler på potentielle prisstigninger som følge af det udvidede producentansvar for udvalgte fødevarer.

	500 g kaffe	200 g chokolade	75 cl vin	Kartofler i glas	500 g hakket oksekød
Prisstigning, kr.	0,05-0,08	0,05-0,06	1,55-2,11	0,95-1,27	0,15-0,17

Anm: Det er lovpligtigt for producenter af emballage at være medlem af en kollektiv ordning, som varetager producentansvaret på vegne af producenterne. Der er ca. fem kollektive ordninger for emballage, og prisstigninger er angivet i et spænd fra den billigste ordning til den dyreste.

Kilde: Miljø- og Ligestillingsministeriet på baggrund af tal fra de kollektive ordninger.

INDTJENING OG OMKOSTNINGER

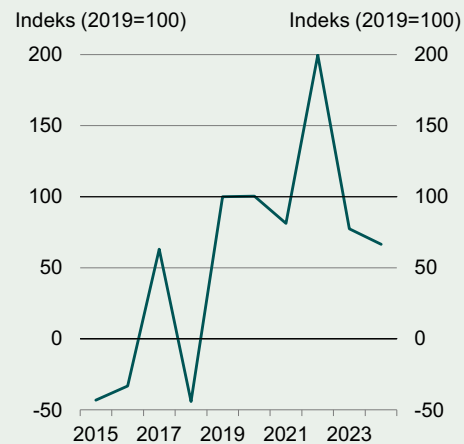
Indtægter og omkostninger er steget omtrent lige meget i de enkelte led af fødevareværdikæden, siden fødevarepriserne begyndte at stige markant. Dog er der variationer mellem de forskellige brancher.

Overskudsgraderne angiver virksomhedernes resultat før skat i procent af omsætning og andre driftsindtægter og kan alene opgøres frem til 2024 for landbruget og 2023 for de øvrige led i værdikæden. De afspejler således ikke den nyeste udvikling. Generelt ligger overskudsgraden i 2023-2024 lavere end i 2020-2021 før de store prisstigninger, især for engros- og detailhandel, jf. figur 4.1-4.4. Overskudsgraden skal sammenlignes med varssomhed på tværs af brancher, da en række forhold varierer på tværs.

Overskudsgraden for landbruget ligger i perioden 2019-2024 i gennemsnit væsentligt højere end i perioden 2015-2018, hvor landbrugets indtjening var lavere og i nogle år negativ, som det var tilfældet i en længere årrække efter finanskrisen. Overskudsgraden i landbruget steg kraftigt i 2022, men er efterfølgende faldet igen. Det ses således, at der

er store udsving i overskudsgraderne i landbruget. Landbruget er højt eksponeret for udefrakommende faktorer. Det kan eksempelvis være år med tørke eller sygdomme, men også år hvor særligt gode vejrforhold giver større høstudbytte. Integrationen mellem landbruget og fødevarerindustrien (hvor overskudsgraderne er mere stabile) gennem andelsselskaberne medfører desuden, at udsving i fødevarerindustriens salgspriser og indtjening typisk sendes videre til landbruget gennem ændrede afregningspriser.

Figur 4.1 Overskudsgrad inkl. finansierings- og omkostninger for landbruget

Anm.: Landbrug omfatter landbrug og gartneri.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Figur 4.2 Overskudsgrad inkl. finansielle indtægter og omkostninger for fødevarerindustrien

Anm.: Fødevarerindustrien er ekskl. mejerier. Stiplet linje angiver databrud i 2019. Se boks 4.2 for forklaring.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Figur 4.3 Overskudsgrad inkl. finansielle indtægter og omkostninger for engroshandel

Anm.: Engroshandel dækker engroshandel m. føde-, drikke- og tobaksvarer. Stiplet linje angiver databrud i 2019. Se boks 4.2 for forklaring.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Figur 4.4 Overskudsgrad inkl. finansielle indtægter og omkostninger for detailhandel

Anm.: Stiplet linje angiver databrud i 2019. Se boks 4.2 for forklaring.

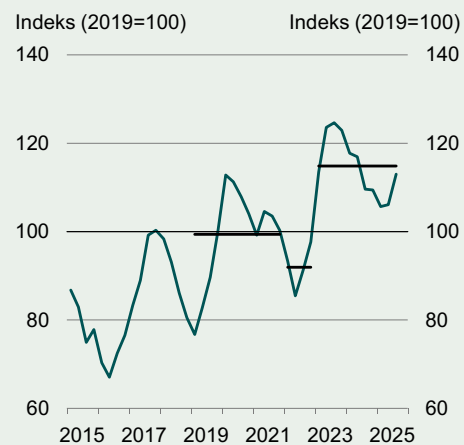
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Data for virksomhedernes samlede omkostninger og indtægter giver det mest dækkende billede af de enkelte led i fødevareværdikæden. Til gengæld dækker data kun udviklingen frem til og med 2023 (2024 for landbruget). For at se på den seneste udvikling er der behov for at se på mindre dækkende mål. De største indtægts- og omkostningsposter for

virksomhederne er deres momspligtige salg og køb. Forskellen mellem de to er virksomhedens bruttoavance, som beskriver virksomhedernes avance efter direkte omkostninger, jf. boks 4.2. Bruttoavanceprocenten (herefter bruttoavance) opgør bruttoavancen som andel af varesalget. Bruttoavancen omfatter ikke øvrige omkostninger som løn og finansiering, men den offentliggøres hurtigt og giver dermed en tidlig indikation af, hvordan indtjeningen isoleret set har udviklet sig i de enkelte led.

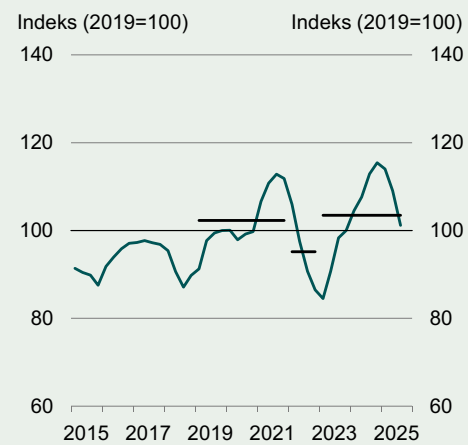
Bruttoavancerne har udviklet sig forskelligt på tværs af værdikæden, jf. figur 4.5-4.8. Over perioden 2023-2025 ligger bruttoavancen i landbruget i gennemsnit på et lidt højere niveau end i de forudgående år. Også i fødevareindustrien er bruttoavancen lidt højere end tidligere. For disse overordnede brancher er der altså tegn på, at de seneste års prisstigninger kan være kommet virksomhederne til gode, hvilket således har mindsket trykket ned på overskudsgraden. Omvendt ligger bruttoavancerne lavere end tidligere i både engros- og detailhandlen, jf. figur 4.7-4.8.

Figur 4.5 Bruttoavance for landbruget

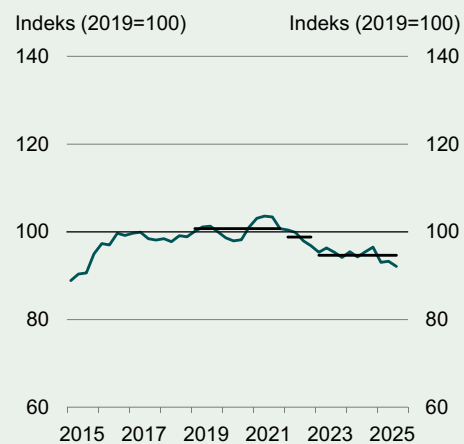
Anm.: Fire kvartalers glidende gennemsnit. Landbrug omfatter landbrug og gartneri.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Figur 4.6 Bruttoavance for fødevareindustrien

Anm.: Fire kvartalers glidende gennemsnit. Fødevareindustrien er ekskl. mejerier.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Figur 4.7 Bruttoavancer for engroshandel

Anm.: Fire kvartalers glidende gennemsnit. Engroshandel dækker engroshandel m. føde-, drikke- og tobaksvarer
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Figur 4.8 Bruttoavancer for detailhandel

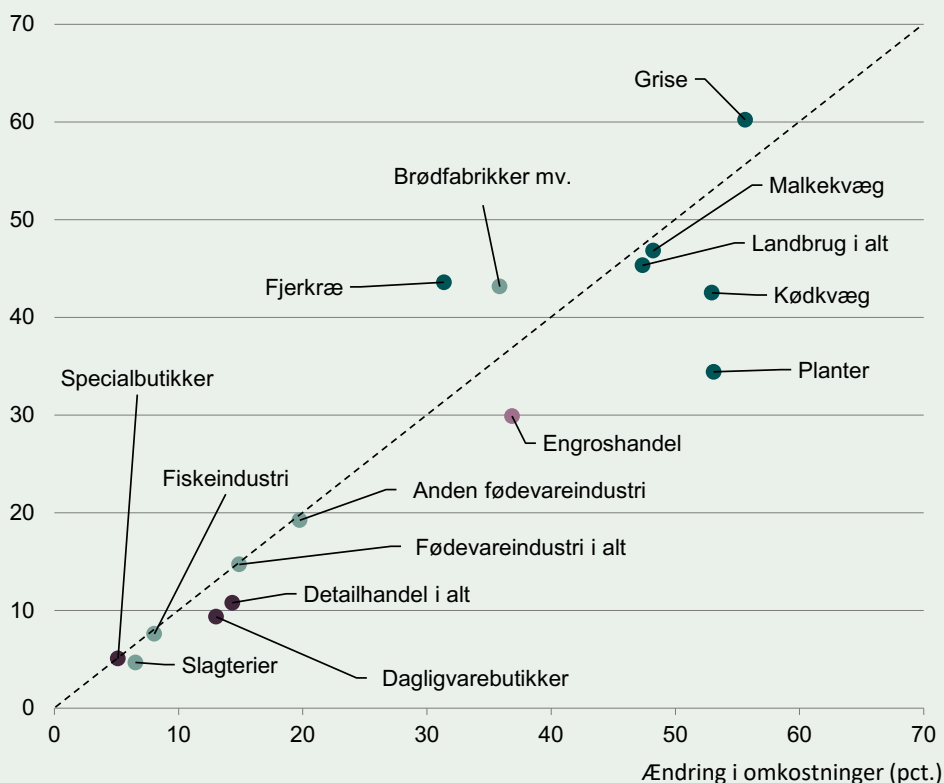

Anm.: Fire kvartalers glidende gennemsnit.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Udviklingen i de enkelte led dækker over forskelle på tværs af underbrancher. I nogle underbrancher er indtægterne vokset relativt mere end omkostningerne mellem 2021 og 2023. Det gælder fx brødfabriker, fjerkræproducenter og griseproducenter, jf. figur 4.9. Ser man over en lidt længere periode fra 2019 til 2023 har fx kødkvægs- og mælkeproducenter ligeledes haft indtægter, der er steget mere end omkostningerne. Her kan det altså være relevant at undersøge de bagvedliggende årsager til udviklingen, som kan bunde i udefrakommende faktorer, fx forholdet mellem udbud og efterspørgsel på verdensmarkedet.

Figur 4.9 Ændring i omkostninger og indtægter for fødevareværdikæden, 2021-2023

Ændring i indtægter (pct.)

Anm.: Den stiplede linje er 45-graders-linjen, hvor den gennemsnitlige ændring i indtægter har været lig ændringer i omkostningerne. Ændringen er beregnet som den gennemsnitlige ændring i indtægter og omkostninger. Det vil sige, at branchernes indtægter og udgifter er vægtet med antallet af virksomheder eller bedrifter for at tage højde for udviklingen i antallet af virksomheder og bedrifter. Mørkegrønne prikker er landbrug, lysegrøn er forarbejdningsvirksomheder, lyserød er grossist- og leverandørled og lilla er detailhandel. Se boks 4.2 for en nærmere beskrivelse af, hvad der indgår i henholdsvis indtægter og omkostninger. Fødevarerindustrien omfatter ikke mejerier. Landbruget og dens produktionsgrene bygger på heltidsbedrifter og er opregnet til den samlede population for at tage højde for fordelingen mellem økologiske og konventionelle landbrug. Engroshandel omfatter føde-, drikke- og tobaksvarer

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Hverken højere indtjening, overskudsgrad eller bruttoavance er dog ensbetydende med, at der er overnormale regnskabsmæssige overskud eller højere økonomisk profit i fødevareværdikæden. Udviklingen kan fx være udtryk for midlertidige forhold og dermed ikke nødvendigvis et strukturelt problem eller være drevet af øget efterspørgsel eller lavere udbud på internationale markeder. Denne analyse fokuserer på udviklingen i omkostninger og indtægter for virksomhederne. For at kunne undersøge konkurrencesituationen til bunds, herunder om nogle led i værdikæden vedvarende er i stand til at tage overnormalt høje priser for deres varer, er det nødvendigt med en videre analyse af prisdannelsen, prisniveauet, konkurrenceintensiteten i hele værdikæden og i de enkelte underbrancher. Dette er genstand for analysens fase 2.

Boks 4.2 Indtjeningsmål

I denne analyse ses der primært på to indtjeningsmål, hhv. overskudsgrad og bruttoavance. Indtjeningsmålene følger Danmarks Statistiks definitioner. Hverken overskudsgraden eller bruttoavancen er et mål for virksomhedernes økonomiske profit, da indtjeningsmålene ikke tager højde for alle virksomhedernes omkostninger, herunder alternativomkostninger.

Overskudsgraden angiver virksomhedernes ordinære resultat i procent af omsætning og andre driftsindtægter og beregnes på baggrund af Danmarks Statistiks regnskabsstatistik, der offentliggøres årligt med seneste tilgængelige data for landbruget i 2024 og 2023 for de øvrige led. For virksomhederne i forarbejdningsleddet, grossister og leverandører samt detailhandlen (private byerhverv) beregnes virksomhedernes ordinære resultat som virksomhedernes omsætning og andre driftsindtægter fratrukket driftsomkostninger (vareforbrug, køb af lønarbejde og underentrepriser, af- og nedskrivninger, løn og pension samt øvrige ordinære omkostninger). Finansielle indtægter, udgifter og selskabsskat indgår ikke i det ordinære resultat.

$$\text{Overskudsgrad} = \frac{\text{Ordinært resultat}}{\text{Omsætning} + \text{andre driftsindtægter}}$$

For landbruget beregnes det ordinære resultat som summen af resultatet af primærdrift (bruttoudbytte fratrukket driftsomkostninger) og generelle driftstilskud fratrukket ejeraflønning. Ejeraflønning er en beregnet post, der afspejler en markedsræssig aflønning af ejerens arbejdsindsats på baggrund af standardiserede lønsatser, og giver derfor et mere retvisende billede af bedriftens egentlige udgifter til aflønning. Dette skyldes, at størstedelen af landbrugsbedrifterne er enkeltmandsvirksomheder, og den største lønpost fremgår dermed ikke af regnskaberne. Ejeraflønningen er derfor fratrukket for at gøre overskudsgraden i landbruget mere sammenlignelig med de øvrige led i værdikæden. Overskudsgraden opgøres som summen af det primære resultat i forhold til bruttoudbyttet:

$$\text{Overskudsgrad i landbruget} = \frac{\text{Resultat af primær drift} + \text{Generelle tilskud} - \text{Ejeraflønning}}{\text{Bruttoudbytte}}$$

For at tage højde for udviklinger i finansielle udgifter og indtægter anvendes desuden en overskudsgrad inkl. netto finansielle omkostninger. I de private byerhverv fratrækkes finansielle omkostninger og tillægges finansielle indtægter det ordinære resultat svarende til resultatet før skat:

$$\text{Overskudsgrad} = \frac{\text{Resultat før skat}}{\text{Omsætning} + \text{andre driftsindtægter}}$$

For overskudsgraden i landbruget tages der højde for finansielle omkostninger ved at fratrække finansieringsomkostninger fra det ordinære resultat svarende til driftsresultat efter ejeraflønning:

$$\text{Overskudsgrad i landbruget} = \frac{\text{Driftsresultat efter ejeraflønning}}{\text{Bruttoudbytte}}$$

Når finansielle indtægter og omkostninger inkluderes følger overskudsgraden ikke Danmarks Statistiks officielle definition, men tager nu højde for flere af virksomhedernes omkostninger.

Bruttoavancen angiver virksomhedernes momspligtige salg fratrukket omkostninger til vareforbrug. Dette avancemål, som beregnes ud fra Danmarks Statistiks momsregnskab, anvendes, fordi det både offentliggøres hurtigt og månedligt og muliggør analyser af bruttoavancer på et forholdsvis detaljeret brancheniveau.

Ud over varekøb har virksomheder en række andre betydelige udgifter, herunder løn, husleje, renteudgifter m.v., som skal dækkes af bruttoavancen. Bruttoavancen afspejler derfor ikke det overskud, der tilfalder ejerne. For eksempel kan en konstant bruttoavance dække over vigende indtjening, hvis øvrige omkostninger fx lønninger stiger.

Boks 4.2 Indtjeningsmål (fortsat)

Bruttoavanceprocenten opgøres som bruttoavance i procent af det momspligtige salg. I analysen anvendes bruttoavance som synonym for bruttoavanceprocenten.

$$\text{Bruttoavance} = \frac{(\text{salg} - \text{køb})}{\text{salg}}$$

Data for overskudsgrad er således mindre opdaterede end data for bruttoavance, men overskudsgraden giver til gengæld et mere retvisende billede af virksomhedernes indtægter og omkostninger og dermed overskud.

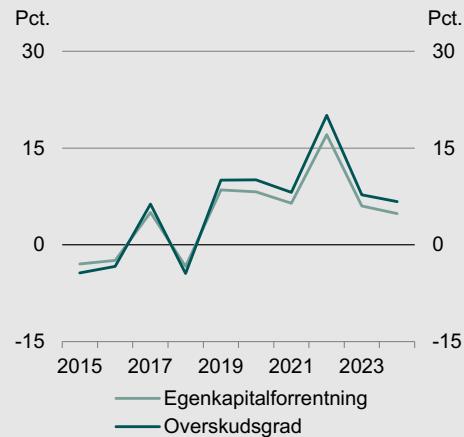
Indtjeningsmålenes niveauer bør sammenlignes med forsigtighed, da kapitalkrav og -binding, omkostningsstruktur og omsætningshastighed varierer mellem leddene i værdikæden.

For virksomhederne i forarbejdningsleddet, grossister og leverandører samt detailhandlen er der samlede indtægter udgjort af omsætning, andre driftsindtægter og finansielle indtægter. Deres samlede omkostninger er udgjort af vareforbrug, køb af lønarbejde og underentrepriser, af- og nedskrivninger, løn og pension, øvrige ordinære omkostninger, ekstraordinære omkostninger, finansielle udgifter og selskabsskat.

For landbruget er samlede indtægter udgjort af bruttoudbytte og generelle tilskuds. Deres samlede omkostninger er udgjort af driftsomkostninger, finansieringsomkostninger og ejer aflønning.

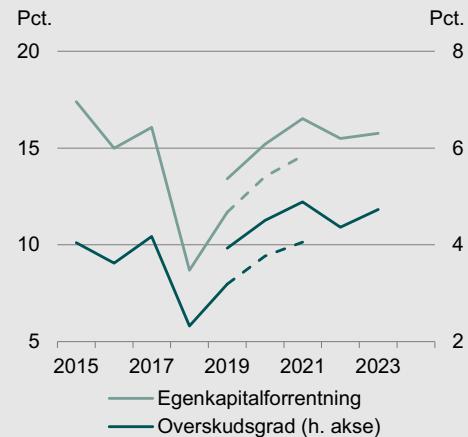
I regnskabsstatistikken for private byerhverv er der et databrud i 2019, hvor kravet til virksomhedernes aktivitet lempes. Det medfører, at flere virksomheder er reelt aktive efter den nye definition. Derudover indføres brugen af komplekse økonomiske enheder bestående af flere juridiske enheder (cvr-numre). For de fleste virksomheder er den juridiske og den økonomiske enhed den samme, men større koncerner består ofte af flere juridiske enheder med forskellige formål fx hovedsæde, produktion og salg m.m., som ikke i sig selv udgør en virksomhed. For de allerstørste danske koncerner dannes derfor komplekse økonomiske enheder bestående af flere juridiske enheder, hvis aktivitet tilsammen udgør én virksomhed. Store koncerner er typisk opdelt i flere segmenter eller hovedaktiviteter, og der kan ofte dannes flere komplekse økonomiske enheder i den samme koncern. Indførelsen af komplekse økonomiske enheder medfører derfor, at store koncerners økonomiske aktivitet koncentrerer sig i én eller flere brancher – typisk fremstilling – da den hjælpeaktivitet, der udføres i tilknyttede juridiske enheder, flyttes til den komplekse økonomiske enheds hovedbranche. De interne transaktioner elimineres og giver dermed et mere retvisende billede af koncernens reelle økonomiske aktivitet.

I arbejdet med at fastlægge relevante indtjeningsmål er der foretaget en vurdering af alternative nøgletal til overskudsgraden og bruttoavancen, herunder egenkapitalforrentningen. Egenkapitalforrentningen beregnes som resultatet efter skat i forhold til egenkapitalen og tager højde for, at virksomhedens indtjening skal aflønne investeringer i kapitalapparat. Udviklingen i egenkapitalforrentningen følger udviklingen i overskudsgraden tæt, når finansielle indtægter og omkostninger medregnes, jf. figur a-d. Egenkapitalforrentningen er dog typisk højere end overskudsgraden i de private byerhverv, mens de er tæt på samme niveau i landbruget. Hertil kommer, at opgørelse af aktiverne til markedspris er behæftet med væsentlig usikkerhed, idet en del af aktiverne er indregnet til historisk anskaffelsespris og løbende afskrevet, hvilket indebærer, at de bogførte værdier ikke nødvendigvis afspejler den aktuelle markedsværdi, mens omsætningen/bruttoudbytte og andre driftsindtægter indgår til markedspriser i overskudsgraden. Aktiverne for jord opgøres dog efter dagsværdiprincippet og i videst muligt omfang opgjort til værdien på måletidspunktet. Overskudsgraden anvendes derfor som det primære fokus af hensyn til enkelhed.

Boks 4.2 Indtjeningsmål (fortsat)**Figur a** Overskudsgrad inkl. finansieringsomkostninger og egenkapitalforrentning i landbruget

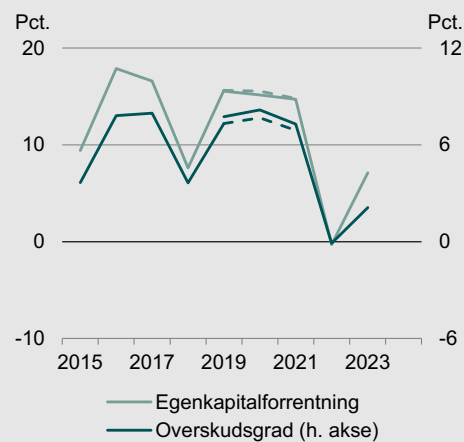
Anm.: Landbruget omfatter kun heltidsbedrifter. Egenkapitalforrentningen er beregnet som driftsresultatet divideret med egenkapitalen ultimo.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Figur b Overskudsgrad inkl. finansielle indtægter og omkostninger og egenkapitalforrentning i fødevareindustrien

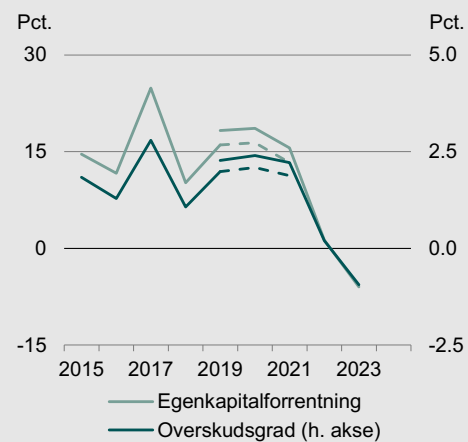
Anm.: Fødevareindustrien omfatter ikke mejerier. Egenkapitalforrentningen er beregnet som resultat før skat divideret med egenkapital. Stiplet linje angiver databrud i 2019. Se ovenfor for forklaring.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Figur c Overskudsgrad inkl. finansielle indtægter og omkostninger og egenkapitalforrentning i engroshandlen

Anm.: Egenkapitalforrentningen er beregnet som resultat før skat divideret med egenkapital. Engroshandel dækker engroshandel m. føde-, drikke- og tobaksvarer. Stiplet linje angiver databrud i 2019. Se ovenfor for forklaring.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Figur d Overskudsgrad inkl. finansielle indtægter og omkostninger og egenkapitalforrentning i detailhandlen

Anm.: Egenkapitalforrentningen er beregnet som resultat før skat divideret med egenkapital. Stiplet linje angiver databrud i 2019. Se ovenfor for forklaring.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

KAPITEL 5

PRIMÆRPRODUKTION

KAPITEL 5:

PRIMÆRPRODUKTION

Hovedkonklusioner i kapitel 5

Antallet af heltidsbedrifter på tværs af produktionsgrene er ca. halveret siden 2015, men det gennemsnitlige landbrug er større.

Indtjeningen i landbruget opgjort ved overskudsgraden steg kraftigt i 2022 og er efterfølgende faldet til et lavere niveau. Men bruttoavance og overskudsgrad ligger stadig højere end det gennemsnitlige niveau fra 2019-2021.

Overskudsgraden inkl. finansieringsomkostninger for landbruget ligger i perioden fra 2019-2024 i gennemsnit højere end i perioden 2015-2018 hvor landbrugets indtjening var lavere og i nogle år negativ, som det var tilfældet i en længere årrække efter finanskrisen.

Køb af varer i form af foder, gødning, energi mv. udgør ca. halvdelen af de samlede produktionsomkostninger i landbruget. Produktionsomkostningerne steg ca. 13 pct. fra 2021-2024. Varekøbet udgør godt 30 pct. af stigningen, mens finansielle omkostninger udgør godt 50 pct.

Fakta om den primære produktion

Den primære produktion dækker over landbrug og gartnerier. Størstedelen af erhvervets produktion anvendes enten igen i primærproduktionen (fx foderkorn) eller forarbejdes videre til plantebaserede og animalske fødevarer.

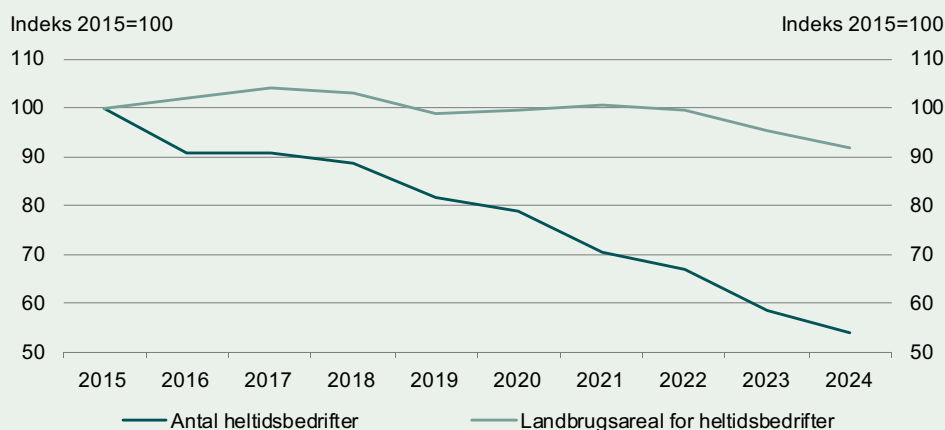
Landbrugene har traditionelt set været ejet direkte af landmændene, men over tid ses en udvikling, hvor flere landbrug organiseres som selskaber. Siden landbrugsloven blev ændret i 2010, kan landbrug drives som selskaber, hvilket giver bedre adgang til kapital og risikospredning.

Nøgletal for den primære produktion (2022)

Produktionsværdi	91 mia. kr.	Beskæftigede	43.000 årsværk
Værditilvækst	25 mia. kr.	Eksport	17 mia. kr.

Kilde: Danmarks statistik og egne beregninger.

Antallet af heltidsbedrifter på tværs af produktionsgrene er næsten halveret fra 2015 til 2024, men det gennemsnitlige landbrug er i dag større end tidligere. For eksempel er antallet af malkekøer pr. konventionel mælkekvægsbedrift steget fra ca. 170 til 300 i perioden, og trods 46 pct. færre heltidsbedrifter er landbrugsarealet kun faldet med ca. 8 pct. siden 2015, jf. figur 5.1. Samtidig er produktiviteten steget, hvilket betyder, at der fx produceres mere korn pr. hektar og mere mælk pr. ko. Samlet set er den samlede produktion derfor nogenlunde uændret.

Figur 5.1 Udvikling i antal heltidsbedrifter og landbrugsareal

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

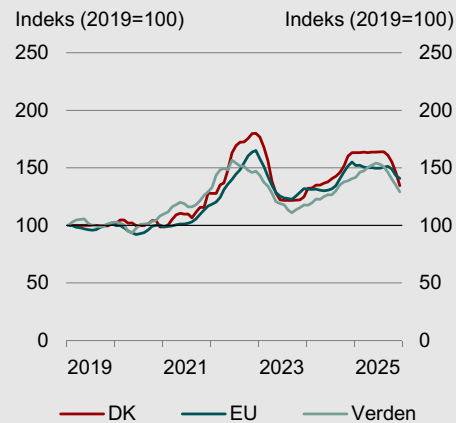
Til trods for tendensen med større landbrug er den primære produktion fortsat kendetegnet ved, at der er forholdsvis mange aktører. De ca. 9 pct. største bedrifter har i perioden 2015-2024 stået for en relativt stabil andel af bruttoudbyttet på ca. 30 pct. På den måde adskiller den primære produktion sig fra de øvrige led i fødevareværdikæden, hvor produktionen er mere koncentreret, *jf. kapitel 6 og 7*. Det gælder ikke mindst i fødevareindustrien.

Konkurrenceintensiteten afhænger ikke nødvendigvis af, hvor koncentreret produktionen er, men af hvorvidt bedrifterne kan påvirke pris og mængde, dvs. om de kan udøve markedsmagt. Landmændene sælger relativt homogene varer og betragtes derfor i et vist omfang som pristagere, der har begrænset mulighed for at påvirke priserne på de globale råvaremarkeder. Når landmændene til en vis grad er pristagere, indebærer det, at de ikke nødvendigvis kan hæve priserne mhp. at øge deres overskud. Afregningspriserne i landbruget er tæt knyttet til verdensmarkedspriserne, men sammenhængen er ikke én-til-én, *jf. boks 5.1*. Derudover viser analyser fra ekspertgruppen for en grøn skattereform, at landbrugeren delvist kan overvælge evt. omkostningsstigninger i højere afsætningspriser.

Dertil bemærkes, at forarbejdning af landbrugets råvarer ofte sker i andelsselskaber, der ejes af landmændene selv (vertikal integration), og der kan peges på forhold, som taler for, at de store andelsselskaber – Arla og Danish Crown – muligvis kan udøve en vis markedsmagt, *jf. kapitel 6*.

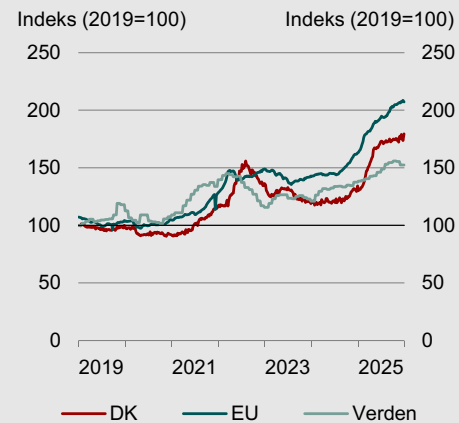
Boks 5.1 Afregningspriser i landbruget er tæt knyttet til verdensmarkedspriserne

Afregningsprisen er den pris, landmændene får for deres produkter, når de leveres til fx mejerier, slagterier eller foderstofvirksomheder. Afregningspriserne på dansk mælk, okse- og kalvekød og grisekød er tæt knyttet til de internationale afregningspriser, jf. figur a-c. Afregningspriserne har ikke været stigende for alle fødevarer, fx er afregningsprisen for kornproducenter faldet efter en stigning i 2022-2023, jf. figur d.

Figur a Afregningspriser på mælk

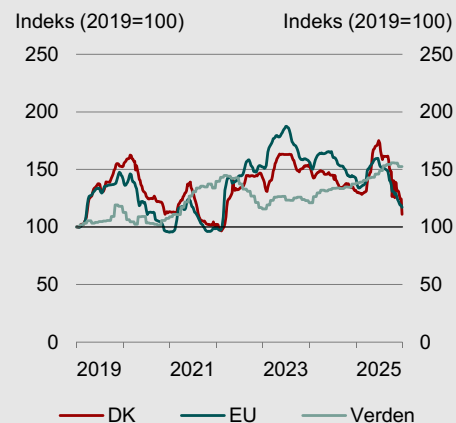
Anm.: Afregningsprisen for Danmark og EU er opgjort for konventionel rå mælk. Det globale prisindeks er et sammensat indeks for mejeriprodukter, der inkluderer smør, mælkepulver og ost.

Kilde: EU-Kommissionen – Market observatory for milk, FAO Dairy Price Index og egne beregninger.

Figur b Afregningspriser på okse- og kalvekød

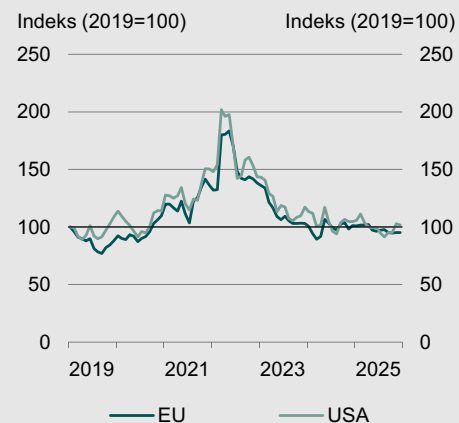
Anm.: Afregningsprisen for Danmark og EU er opgjort for slagtekroppe af unge slagtekalve. Det globale prisindeks dækker over oksekød generelt.

Kilde: EU-Kommissionen – Market observatory for beef, FAO Meat Price Index og egne beregninger.

Figur c Afregningspriser på grisekød

Anm.: Afregningsprisen for Danmark og EU er opgjort for slagtekroppe af grise med klassificering i type E. Det globale prisindeks dækker over grisekød generelt.

Kilde: EU-kommissionen – Market observatory for pigmeat, FAO Meat Price Index og egne beregninger.

Figur d Afregningspriser på foderhvede

Anm.: Afregningsprisen for EU er opgjort for foderhvede af klasse 1 solgt på Rouen-markedet i Frankrig. USA-prisen er baseret på foderhvede af typen Soft Red Winter (SRW) handlet ved den amerikanske golfkyst.

Kilde: FAO Food Price Monitoring Tool og egne beregninger.

Udvikling i indtjening

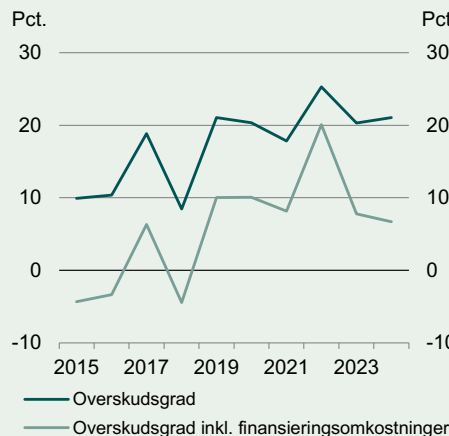
Indtjeningen i landbruget er steget siden 2015, *jf. figur 5.2 og 5.3*. Hvis der tages højde for finansieringsomkostninger, er den gennemsnitlige overskudsgrad steget fra -1,5 pct. i 2015-2018 til 10,5 pct. i 2019-2024.

Den særligt høje stigning i overskudsgraden inkl. finansieringsomkostninger i 2022 skyldes blandt andet kursgevinster i forbindelse med konverterede lån. Det efterfølgende fald i 2023 og 2024 til et lavere niveau end i 2020 og 2021 skyldes omvendt højere rentebetalinger.

Landbrugets indtjening er stærkt afhængig af vejrforhold og øvrige udefrakommende faktorer. Frem til 2019 var overskudsgraden inkl. finansieringsomkostninger lavere og i nogle år negativ, som det var tilfældet i en længere årrække efter finanskrisen. I 2015 bidrog afskaffelsen af EU's mælkekvoter samt den russiske importembargo efter annekteringen af Krim i 2014 til mindre overskud, mens tørke i 2018 medførte lave bruttoudbytter, *jf. figur 5.2*.

Der er betydelige forskelle i niveau og udvikling mellem driftsgrene, *jf. figur 5.3*. Indtjeningen hos mælke-, kødkvæg- og planteproducenterne har overordnet fulgt hinanden. Deres overskudsgrader toppede i 2022, hvor både afregningspriser og forbrugerpriser var høje. Imidlertid havde griseproducenterne gode år i 2019 og 2020 som følge af øget international efterspørgsel efter dansk svinekød, særligt fra Kina. Udbruddet af afrikansk svinepest i Kina medførte et fald i den globale svinebestand, *jf. kapitel 3*.

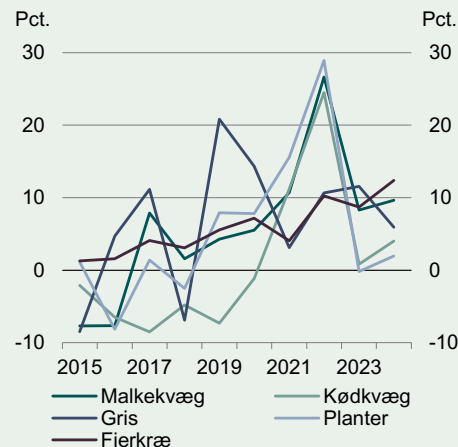
Figur 5.2 Overskudsgrader i landbruget

Anm.: Der tages udgangspunkt i heltidsbedrifter for landbruget. Overskudsgrad inkl. finansieringsomkostninger er beregnet som driftsresultat efter ejer aflønning i forhold til bruttoudbyttet.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Figur 5.3 Overskudsgrad inkl. finansieringsomkostninger i udvalgte produktionsgrene i landbruget

Anm.: Der tages udgangspunkt i heltidsbedrifter for landbruget. Overskudsgrad inkl. finansieringsomkostninger er beregnet som driftsresultat efter ejer aflønning i forhold til bruttoudbyttet.

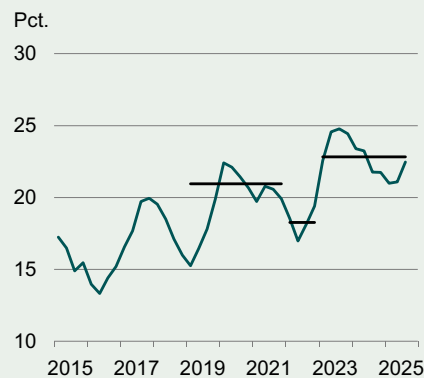
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Hvis den allerseneste udvikling i virksomhedernes indtjening skal belyses, er det nødvendigt at se på virksomhedernes bruttoavance. Bruttoavancen beskriver forskellen mellem virksomhedernes momspligtige køb og salg og tager dermed ikke højde for fx løn og finansielle omkostninger eller indtægter.

Den gennemsnitlige bruttoavance i landbruget ligger i 2023-2025 ca. 2 pct. point over det gennemsnitlige niveau i perioden 2019-2021, *jf. figur 5.4*. Udviklingen i bruttoavancen de seneste år dækker over et fald hos griseproducenterne i 2022 og øgede bruttoavancer

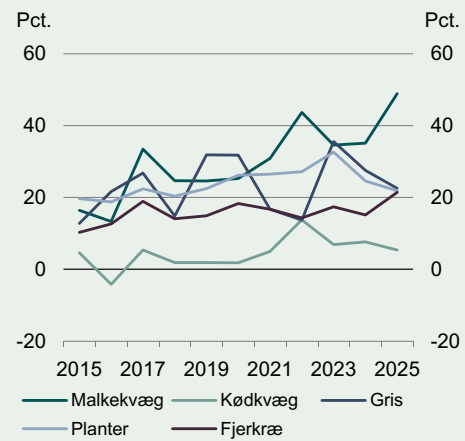
hos mælkeproducenterne i både 2022 og i 2025, hvor afregningspriserne også har været stigende, *jf. figur 5.5*.

Figur 5.4 Bruttoavance i landbruget

Anm.: Bruttoavancer er til og med tredje kvartal 2025 og omfatter landbrug og gartneri. Serien er udglattet med et 4-kvartalers glidende gennemsnit.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Figur 5.5 Bruttoavance for udvalgte produktionsgrene i landbruget

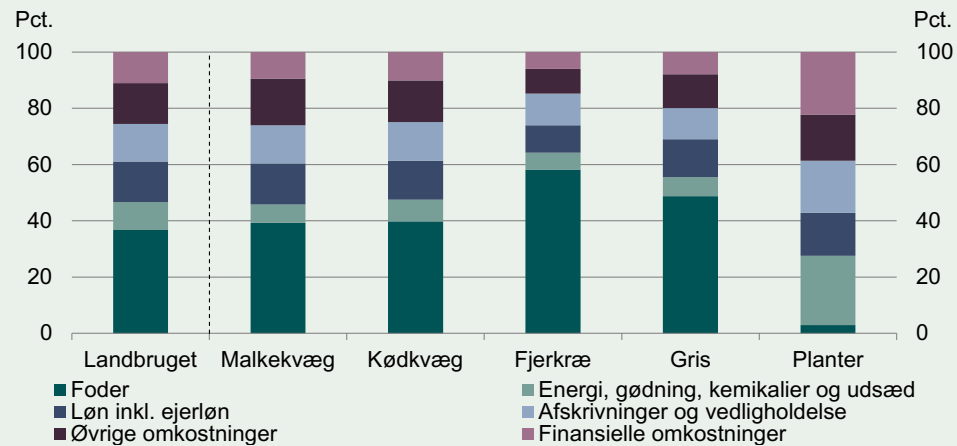
Anm.: Bruttoavancer er til og med tredje kvartal 2025 og omfatter landbrug og gartneri. Planter dækker over brancherne fra 011100-013000.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Landbrugets indtjening består dels af den direkte afregning med de virksomheder, der aftager landbrugsvarerne, fx mejerier, slagterier eller foderstofvirksomheder. Derudover har landbruget del i overskuddet fra andelsvirksomhederne i forarbejdningsleddet, der ejes af landmændene (fx Arla og Danish Crown). Dvs. at landbrugets indtjening afhænger af overskuddet i forarbejdningsleddet, *jf. kapitel 6*. Der kan enten ske overskudsdeling ved efterbetalinger til landmændene eller gennem højere afregningspriser.

Udvikling i produktionsomkostninger

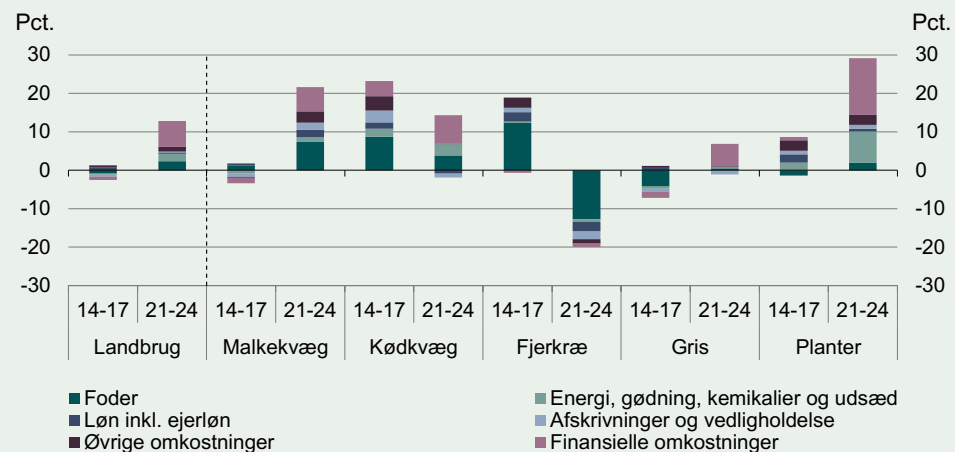
I landbrugets animalske produktion (kødkvæg, mælk, fjerkræ og grise mv.) udgør foder den største omkostningspost, mens finansieringsomkostninger og afskrivninger udgør en større del af omkostningerne for planteproducenter, der typisk har mere jord, *jf. figur 5.6*.

De samlede produktionsomkostninger er steget for tre af produktionsgrenene siden 2021. Produktionsomkostningerne er steget mest for planteproducenter med knap 30 pct., mens omkostningerne samlet set er steget med 6-22 pct. for malkekvæg, kødkvæg og griseproducenter i perioden 2021-2024. De samlede omkostninger er faldet for fjerkræ hovedsageligt pga. af et usædvanligt stort fald i antallet af heltidsbedrifter fra 2023-2024, *jf. figur 5.7*.

Figur 5.6 Gennemsnitlige omkostninger for heltidsbedrifter i landbrug, gennemsnit 2019-2024

Anm.: Vægtede omkostninger på tværs af konventionelle og økologiske heltidsbedrifter pba. antal bedrifter. Det samlede landbrug består af malkekvæg, kødkvæg, fjerkræ, gris og planter.
 Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

For de animalske producenter er det særligt foder og finansieringsomkostninger, der bidrager til de stigende omkostninger. Foder udgør ca. 30 pct. af den samlede stigning for kvægproducenter over de seneste fire år fra 2021 til 2024. I den fireårige periode 2014-2017, hvor priserne var mere stabile, steg de samlede produktionsomkostninger generelt set mindre, men med betydelige udsving mellem de forskellige grene af landbruget. Fjerkræproduktionen udviser dog som nævnt en anden udvikling end de øvrige dele af landbruget pga. ændringen i antallet af heltidsbedrifter, som mere end opvejer den stigende størrelse af den gennemsnitlige heltidsbedrift. For planteproducenter er særligt finansieringsomkostningerne steget som følge af stigende renter og udgør ca. 50 pct. af den samlede stigning i omkostningerne i perioden 2021-2024.

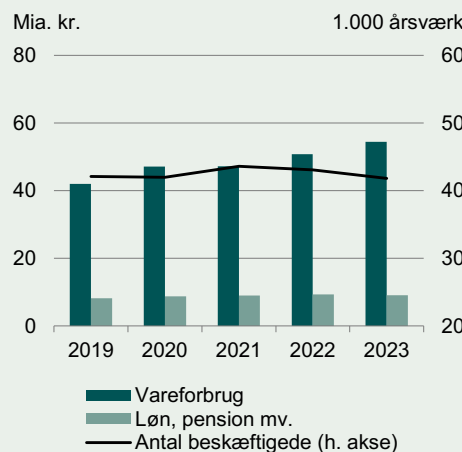
Figur 5.7 Samlet vækstbidrag til produktionsomkostninger i landbruget

Anm.: Vægtede omkostninger på tværs af konventionelle og økologiske heltidsbedrifter pba. antal bedrifter. Det er valgt at udelade 2018 fra sammenligningen, da året var præget af tørke og et stort fald i planteproduktionen.
 Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Omkostningerne til køb af varer steg med 30 pct. i perioden 2019-2023 som følge af stigende priser, mens lønomkostningerne steg med 11 pct. som følge af stigende lønninger og et svagt faldende antal årsværk, jf. figur 5.8.

Landbrugets gæld – primært realkredit – har været faldende de seneste 10 år, men efter 2022 har stigende renter ført til en stigning i finansieringsomkostningerne til et niveau på 10-12 mia. kr. årligt i 2023 og 2024, jf. figur 5.9. De stigende renter har slået relativt hurtigt igennem på jordbrugets omkostninger, da ca. 90 pct. af sektorens realkreditgæld består af rentetilpasningslån. Samtidig har der været en del konverteringer til højere rente, hvilket har bidraget til at nedbringe restgælden. Landbruget har en relativt høj gæld sammenlignet med andre erhverv.

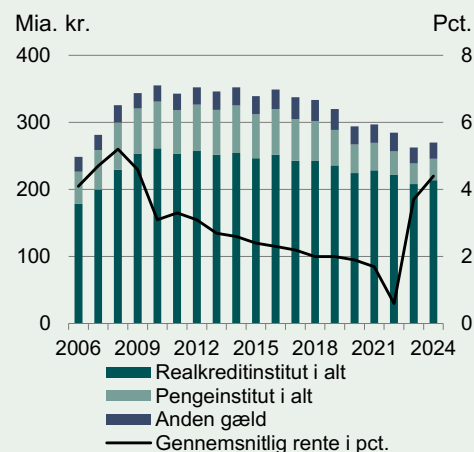
Figur 5.8 Vareforbrug, løn og årsværk i landbruget

Anm.: Tallene omfatter landbrug og gartneri.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Figur 5.9 Finansielle omkostninger i landbruget

Anm.: Gælden omfatter lån med fast og variabel rente i danske kroner og udenlandsk valuta i såvel realkredit som pengeinstitutter.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Ifølge Nationalbanken (2025)¹ er knap 40 pct. af landbrugsudlånet fra banker og realkreditinstitutter til planteproducenter, mens kvæg- og svineproducenter hver står for omkring 20 pct. Resten af udlånet er til bedrifter inden for andet husdyravl (11 pct.), skovbrug (4 pct.), serviceydelser inden for landbrug (4 pct.) og fiskeri (3 pct.). Andelen af landbrugskunder, som banker og realkreditinstitutter vurderer som værende nødlidende, har været markant faldende de senere år. I 2024 er andelen af nødlidende landbrugskunder faldet til 6 pct. fra 27 pct. i 2017, og andelen er dermed på niveau med erhvervskunder i andre brancher. I Nationalbankens analyse fremgår det, at den økonomiske situation i landbruget er forbedret siden 2016, og samtidig har banker og realkreditinstitutter generelt gode muligheder for at dække potentielle tab på udlån. De gennemsnitlige købspriser på landbrugsjord uden bygninger er ifølge Danmarks Statistik steget med ca. 24 pct. fra ca. 131.000 kr. pr. ha i 2019 til ca. 162.000 kr. pr. ha i 2024.

Regulering i den primære produktion

Den primære produktion af fødevarer er underlagt forskellig regulering, der bl.a. har miljø-, dyrevelfærds- og fødevarerikkerhedsmæssige formål. Reguleringen medfører omkostninger for erhvervet, der i et vist omfang overvæltes til værdikædens øvrige led og den endelige forbruger. Der er imidlertid ikke sket ændringer i reguleringen, der vurderes at have haft væsentlig betydning for udviklingen i omkostninger og priser frem til dag.

¹ Danmarks Nationalbank. Analyse Nr. 1. Finansiell stabilitet og finansielle risici, 22. januar 2025. Kreditinstitutter er godt rustet til at håndtere tab som følge af CO₂e-afgift på landbruget.

- Husdyrproducenter er reguleret af husdyrbrugloven og ammoniakreguleringen, der sætter begrænsninger for etablering og udvidelse af bedrifter. Ammoniakkravene omfatter desuden krav om anvendelse af bedste tilgængelig teknologi (BAT), hvilket indebærer omkostninger for erhvervet.
Der er ikke sket ændringer af husdyrbrugloven og ammoniakreguleringen, der vurderes at kunne forklare udviklingen i fødevarepriserne. Der er dog konstateret uhensigtsmæssigheder i samspillet mellem planloven og husdyrbrugloven. Når nye byzoner udlægges i det åbne land (f.eks. ved etablering af VE-anlæg), begrænser det ofte nærliggende husdyrbrugs udviklingsmuligheder. Der pågår et lovforberedende arbejde med henblik på en ændring af husdyrbrugloven, så visse byzoner kan undtages for beskyttelsen mod lugt.
- Krav til dyrevelfærd bunder i EU-regulering og yderligere nationale krav. De indebærer omkostninger i form af opførelse af stalde, pladskrav og adgang til udearealer. Desuden er en stor andel af den udførte dyrevelfærdskontrol finansieret ved gebyrer, som betales af landmændene. De grundlæggende dyrevelfærdskrav og kontrolordninger har eksisteret i en årrække og vurderes ikke at kunne forklare den seneste tids udvikling i fødevarepriserne.
- Sprøjtemidler er reguleret af EU's pesticidforordning samt en række nationale krav. Danmark har dermed en streng godkendelsespraksis og færre godkendte sprøjtemidler end andre EU-lande, hvilket påvirker planteproducenternes omkostninger. Dertil har Danmark en differentieret afgift på sprøjtemidler, der er fastsat efter miljø- og sundhedsbelastningen. Reguleringen af sprøjtemidler er ikke ændret de seneste år og vurderes ikke at have påvirket udviklingen i fødevarepriserne.
- Regeringen indgik i efteråret 2024 Aftale om Implementering af et Grønt Danmark (herafter "trepartsaftalen") med en række af Folketingets partier (SF, LA, K og RV). Det er en politisk rammeaftale om en række indsatser, der skal adressere landbrugets klima- og naturudfordringer og bane vejen for en historisk omlægning af det danske areal.
- Trepartsaftalen vil medføre ændrede rammevilkår for den primære produktion. De fleste initiativer er endnu ikke implementeret og indføres gradvist frem mod 2035. Klimainitiativerne (herunder en CO₂e-afgift på udledninger fra husdyr, der gradvist indføres fra 2030 til 2035) skønnes isoleret set at medføre gennemsnitlige prisstigninger for danske slagterier og mejerier på mellem 0,6 pct. og 4,2 pct. i 2035. Derfor vurderes fødevarepriserne som udgangspunkt ikke at være påvirket af klimainitiativerne i nævneværdig grad. Aftalen indeholder også andre elementer, som påvirker sektorens samlede vilkår. Herunder særligt en kommende ny regulering af landbrugets kvælstofudledninger, der træder i kraft i 2027. Det er dog vanskeligt at kvantificere størrelsesordenen og kausaliteten af effekter heraf.
Usikkerhed som følge af regulering kan ikke isoleres til trepartsaftalen, men er en del af en mere generel usikkerhed om landbrugets fremtidige rammevilkår. Der er således generel usikkerhed om de langsigtede vilkår for landbruget i både EU og Danmark vedrørende blandt andet fremtidig klima- og miljøregulering og EU's landbrugsstøtte. Usikkerhed kan have dæmpet lysten til nye investeringer og dermed påvirket udviklingen i fødevarepriserne, der dog helt overvejende er drevet af internationale faktorer, *jf. kapitel 1 og 2.*

KAPITEL 6

FORARBEJDNING

KAPITEL 6: FORARBEJDNING

Hovedkonklusioner i kapitel 6

Forarbejdningsleddet er kendetegnet ved relativt få og store aktører, der sælger til både danske og udenlandske markeder. Derudover er forarbejdningsleddet tæt knyttet til den primære produktion, idet de store andelsselskaber er ejet af landmændene selv.

Indtjeningen, opgjort ved overskudsgraden, har i fødevareindustrien været relativt stabil de seneste år. Enkelte underbrancher i fødevareindustrien har dog siden 2021 haft stigende overskudsgrader, fx fiskeindustri og brødfabrikkerne. Bruttoavanceerne, som ikke tager højde for alle omkostninger og indtægter, er i gennemsnit lidt højere i perioden 2023-2025 end i 2019-2021.

Køb af varer i form af kød, mælk, fisk, planter, energi mv. udgør i gennemsnit ca. 70 pct. af de samlede produktionsomkostninger i fødevareindustrien. Varekøbet udgør 77 pct. af stigningen i produktionsomkostningerne, der steg med 9 pct. mellem 2021 og 2023.

Fakta om forarbejdningsleddet

Fødevareindustrien (forarbejdningsleddet) bearbejder og producerer en stor del af de fødevarer, der forbruges i danske husholdninger. Dertil eksporteres en stor del af de producerede fødevarer til udlandet. Fødevareindustrien omfatter slagterier, mejerier, brødfabrikker, fiskeindustri og anden forarbejdning af fødevarer. Der ses bort fra drikkevarer i dette kapitel, da det er vanskeligt at adskille alkoholiske drikke fra øvrige drikkevarer på baggrund af offentlige kilder.

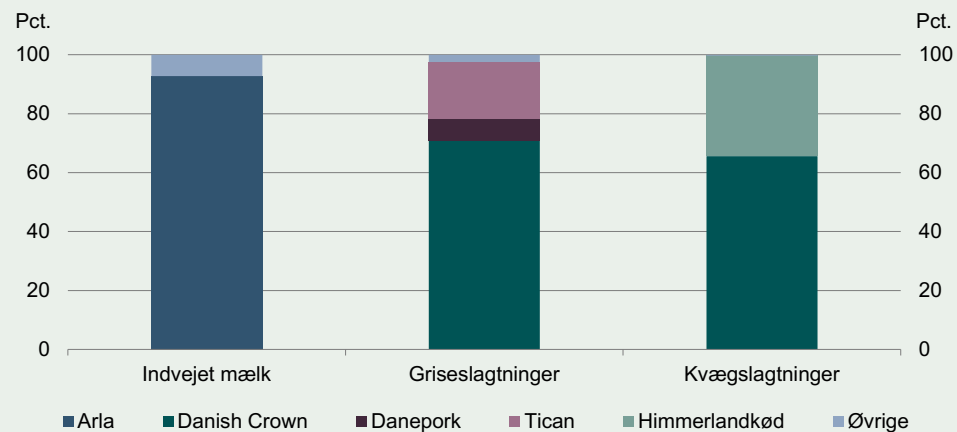
Nøgletal for forarbejdningsindustrien (2022)

Produktionsværdi	182 mia. kr.	Beskæftigede	45.000 årsværk
Værditilvækst	29 mia. kr.	Eksport	95 mia. kr.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Langt størstedelen af produktionen i forarbejdningsindustrien sker i henholdsvis slagteri- og mejeribranchen. Slagteri- og mejeribrancherne er begge karakteriseret ved at have én stor aktør (hhv. Arla og Danish Crown), der står for en stor andel af aktiviteten i brancherne, jf. figur 6.1. Det står i modsætning til den primære produktion, som er kendetegnet ved forholdsvis mange aktører, jf. kapitel 5.

Både Arla og Danish Crown er andelsselskaber ejet af landmænd i Danmark og en række andre lande. De store aktører i fødevareindustrien er dermed vertikalt integrerede med den primære produktion, hvilket blandt andet afspejler en stor afhængighed mellem den primære produktion og forarbejdningsleddet. Andre brancher inden for fødevareindustrien, fx brødproduktion, er i mindre grad knyttet til den lokale landbrugsproduktion.

Figur 6.1 Fordeling af produktionen i fødevareindustrien

Kilde: Danmarks Statistik, Danske Svineproducenters opgørelse over slagtninger, Landbrug & Fødevarer og egne beregninger.

Den høje koncentration i den danske fødevareindustri kan være en indikation på en vis markedsmagt, men kan ikke i sig selv tolkes som et udtryk for svækket konkurrence, da de danske producenter også konkurrerer med udenlandske aktører. Prisdannelsen på det danske marked afhænger derfor af den samlede konkurrencesituation, herunder prisfølsomheden af det danske fødevarerforbrug, og om de danske forbrugere har en særlig præference for danskproducerede varer.

Danskproducerede fødevarer udgør en forholdsvis stor andel af forbruget inden for nogle fødevarekategorier, fx mejeri- og slagterivarer, hvilket taler for, at de store aktører i fødevareindustrien muligvis kan udøve en vis markedsmagt. Den høje andel kan fx skyldes en forbrugerpræference for danske varer. En spørgeundersøgelse fra Landbrug og Fødevarer viser, at 38 pct. af de danske forbrugere lægger vægt på, at deres fødevarer er produceret i Danmark.¹ Andre forhold kan dog også spille ind, fx lavere transportomkostninger for lokale producenter eller de danske detailkæders indkøbsstrategier.

De forskellige årsager til den høje andel af danskproducerede fødevarer kan have forskellige implikationer for prisdannelsen. Konkurrencesituationen i fødevareindustrien behandles nærmere i fase 2 af analysen af fødevarepriser.

¹ "Her er målgrupperne for fødevarer produceret med særligt fokus på god dyrevelfærd og hensyn til miljø og biodiversitet", Landbrug og Fødevarer, november 2025.

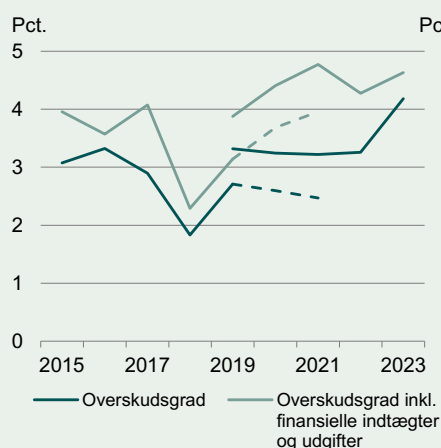
Udvikling i indtjening

Overskudsgraden i fødevareindustrien lå mellem ca. 2 og 4 pct. i perioden 2015-2023. Når der tages højde for virksomhedernes finansielle indtægter er overskudsgraden højere. Det vidner om, at de finansielle indtægter generelt har været højere end de finansielle omkostninger. I 2023 var de finansielle omkostninger dog højere end indtægterne, jf. figur 6.2.

Der er betydelige forskelle i overskudsgraderne på tværs af underbrancherne i fødevareindustrien. Brødfabrikkerne har øget deres overskudsgrader siden 2022 på trods af stigende omkostninger. For de øvrige underbrancher ses der ikke markante stigninger i overskudsgraderne, jf. figur 6.3.

Der er et databrud i opgørelsen af overskudsgraderne i 2019, jf. boks 4.2 i kapitel 4. Den gamle serie er markeret som en stiplede linje efter 2019 i figurene. Der ses således et mindre niveauskifte i forbindelse med databruddet, hvorfor overskudsgraderne ikke kan sammenlignes direkte på tværs af databruddet.

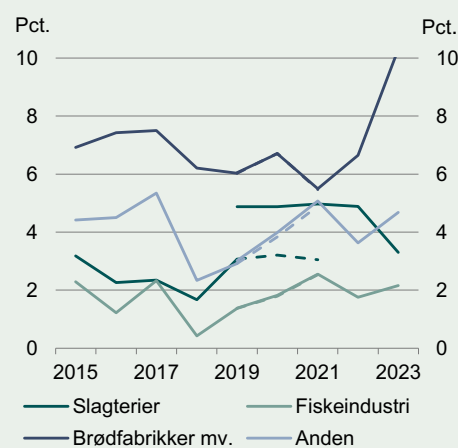
Figur 6.2 Overskudsgrader i fødevareindustrien

Anm.: Pga. databrud i 2019 er der et overlap i de to serier i 2019-2021. Det er markeret med stiplede linje. Se boks 4.2 for forklaring. Det er markeret med stiplede linje.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Figur 6.3 Overskudsgrader inkl. finansielle indtægter og omkostninger for udvalgte underbrancher i fødevareindustrien

Anm.: Pga. databrud i 2019 er der et overlap i de to serier i 2019-2021. Det er markeret med stiplede linje. Se boks 4.2 for forklaring. Der er særlig stor usikkerhed omkring udviklingen hos slagterierne på tværs af databruddet.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Den danske mejeribranche består af få aktører, hvoraf særligt Arla er markant større end de øvrige aktører på markedet. Regnskabsdata og nationalregnskabsstatistik for dansk mejeriproduktion er derfor diskretioneret. For at få et billede af udviklingen i indtjeningen i mejerierne fokuseres der på udviklingen hos tre store aktører hhv. Arla, Mammen og Thise i boks 6.1.

Boks 6.1 Mejerier – Uddrag fra tre store aktører

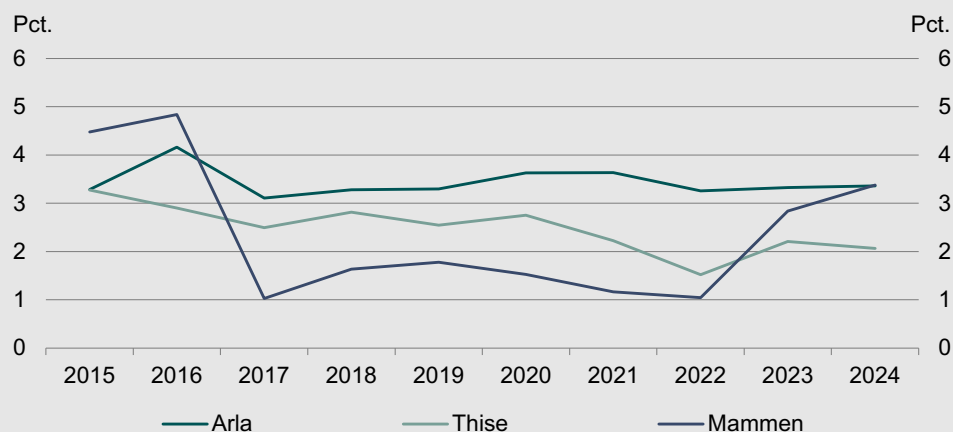
Den danske mejeribranche består af få aktører, hvoraf særligt Arla er markant større end de øvrige aktører på markedet og står for 93 pct. af mælkeindvejen i Danmark, *jf. figur 6.1*. Der er derfor ikke adgang til detaljerede regnskabsdata og nationalregnskabsstatistik for dansk mejeriproduktion. Dertil findes der et par mindre mejerier fx Thise og Mammen. Der er i denne boks derfor taget udgangspunkt i offentlige regnskaber for de tre nævnte virksomheder for at danne et overblik over udviklingen i indtjeningen hos mejerierne.

Arla er et multinationalt selskab ejet af både danske og udenlandske landmænd og har stor afsætning på internationale markeder. Det medfører, at deres indtjening ikke kun stammer fra det danske marked.

Hos Arla og Thise har overskudsgraderne været relativt stabile siden 2018. Der ses en mindre stigning hos Mammen fra 2022 til 2024 fra ca. 0,9 pct. til ca. 2,5 pct., *jf. figur a*. Overskudsgraden er dog stadig på linje med de to andre mejerier. Der ses ikke nogen tendens til, at overskudsgraden er steget i takt med de stigende priser i 2022.

Både Thise og Arla er andelsmejerier, og den stabile udvikling i deres overskudsgrader skal blandt andet ses i lyset heraf. Konjunkturudsving i primærproduktionen slår ofte kun delvist igennem i forarbejdningsleddet, når det er karakteriseret ved andelsselskaber.² Det skyldes, at primærproduktionen fungerer som "stødpudd", hvor landmændene afsætter deres varer til lave afregningspriser i dårlige tider og får del i andelsselskabernes overskud i gode perioder, typisk gennem afregningspriserne eller som efterbetaling ved udgangen af regnskabsåret. Andelsselskabernes indtjening er derfor ofte mere stabil end landmændenes.

Figur a Overskudsgrader inkl. finansielle indtægter og omkostninger

Anm.: Overskudsgraderne bygger på virksomhedernes globale regnskaber. Det medfører, at overskudsgraderne indeholder både indtægter og omkostninger fra andre lande.

Kilde: Årsrapporter hos Arla, Thise og Mammen og egne beregninger.

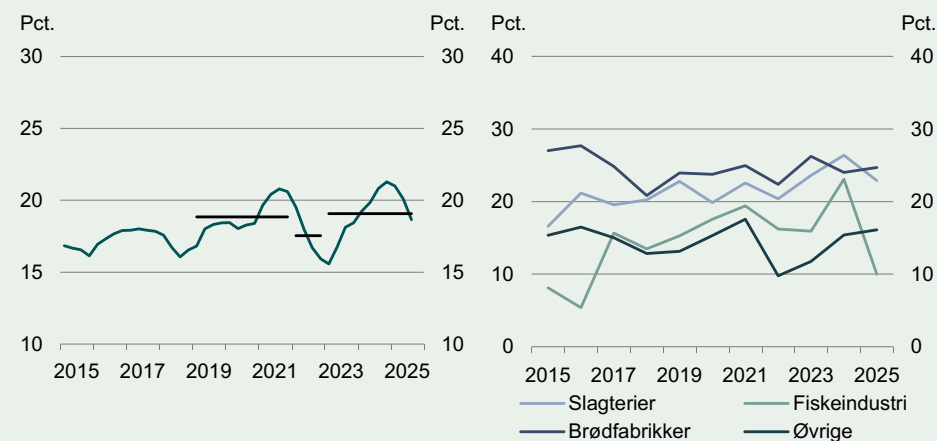
En mulighed for at belyse den allerseneste udvikling i virksomhedernes indtjening er at se på virksomhedernes bruttoavancer, som beskriver forskellen mellem virksomhedernes momspligtige køb og salg. Bruttoavancerne her dermed den ulempe, at den ikke tager højde for fx løn, finansielle omkostninger eller indtægter, og ikke nødvendigvis siger noget om virksomhedernes overskud.

Fødevareindustrien har samlet set haft lidt højere bruttoavancer i perioden 2023-2025 i forhold til 2019-2021, hvor prisstigningerne var mere stabile, *jf. figur 6.4*. Det dækker

² IFRO Landbrugets Økonomi 2024: https://curis.ku.dk/ws/portalfiles/portal/414828308/Landbrugets_ekonomi_2024.pdf

blandt andet over, at slagteri- og fiskeindustriens bruttoavancer steg i 2024, jf. figur 6.5. Derudover ses også en stigning i brødfabrikernes bruttoavancer i 2023 i takt med stigningen i deres overskudsgrad.

Figur 6.4 Bruttoavance i fødevareindustrien **Figur 6.5** Bruttoavancer for udvalgte underbrancher i fødevareindustrien

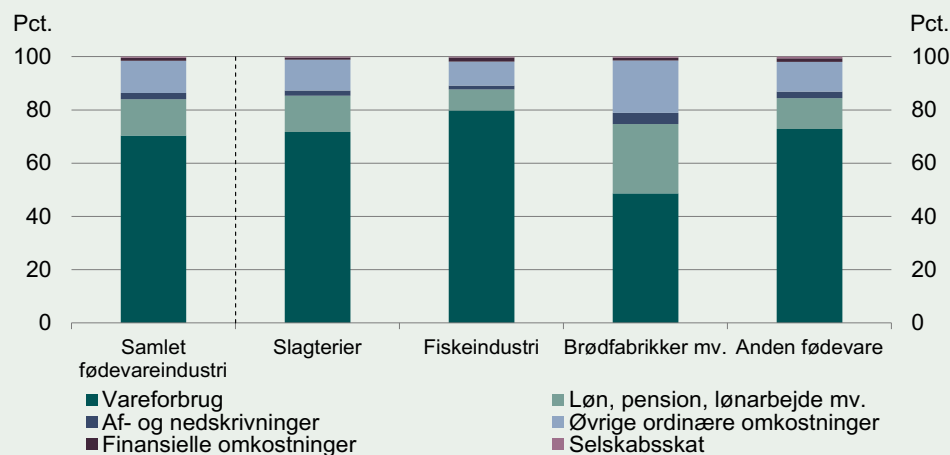
Anm.: Bruttoavancer er til og med tredje kvartal 2025 og omfatter ikke mejerier. Serien er udglattet med et 4-kvartalers glidende gennemsnit.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Anm.: Bruttoavancer er til og med tredje kvartal 2025.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Udvikling i produktionsomkostninger

Produktionsomkostningerne inden for de forskellige dele af fødevareindustrien udgøres overvejende af køb af varer (inkl. energi) med 50-80 pct. af de samlede omkostninger samt i mindre grad løn med 8-25 pct., jf. figur 6.6. Der er ikke data tilgængelig for danske mejerier, jf. boks 6.2.

Figur 6.6 Fordeling af produktionsomkostningerne i fødevareindustrien, gennemsnit 2019-2023

Anm.: Gennemsnit af årlige omkostninger for årene 2019-2023 opgjort i løbende priser. Oplysninger om produktionsomkostninger mv. for mejerier er diskretioneret af Danmarks Statistik.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

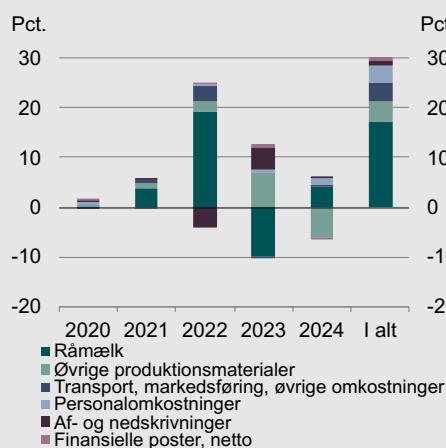
Boks 6.2 Mejerier – Uddrag fra Arlas regnskaber

Den danske mejeribranche består af meget få aktører, hvoraf Arla er den største. Der er derfor ikke adgang til detaljerede regnskabsdata og nationalregnskabsstatistik for dansk mejeriproduktion. I stedet tages der i denne boks udgangspunkt i Arlas offentliggjorte konsoliderede årsrapporter, der dækker koncernens aktiviteter globalt.

For Arla gælder, at køb af varer udgør ca. 70 pct. af de samlede produktionsomkostninger. Køb af råmælk udgør ca. 50 pct. af omkostningerne, *jf. figur a*. Arlas regnskaber tegner således det samme billede, som ses i den øvrige del af fødevareindustrien, hvor varekøbet udgør 50-80 pct.

Især omkostningerne til køb af råmælk er steget siden 2019, *jf. figur b*. De stigende omkostninger til køb af råmælk skyldes stigende afregningspriser. Udgifterne pr. kg indvejet råmælk er således steget fra ca. 2,6 kr. i 2019 til ca. 3,9 kr. i 2022 for at falde tilbage til ca. 3,6 kr. i 2024. I samme periode er overskudsgraden og forrentningen af egenkapitalen omtrent uændret. Danske ejere står for knap 40 pct. af den indvejede råmælk, og ca. 10 pct. af omsætningen kommer fra det danske marked.

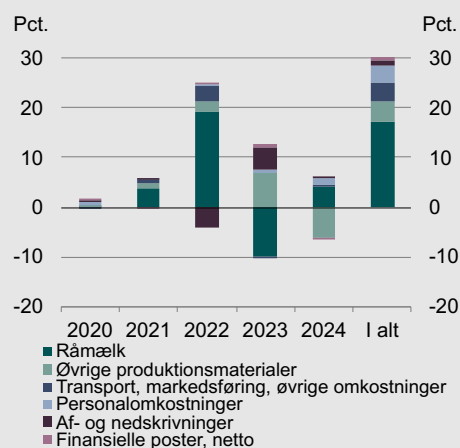
Figur a Fordeling af produktionsomkostningerne hos Arla, gennemsnit 2019-2024

Anm.: Omkostningskomponenter for hele koncernen.

Kilde: Arla konsoliderede årsrapporter og egne beregninger.

Figur b Vækstbidrag til produktionsomkostninger hos Arla

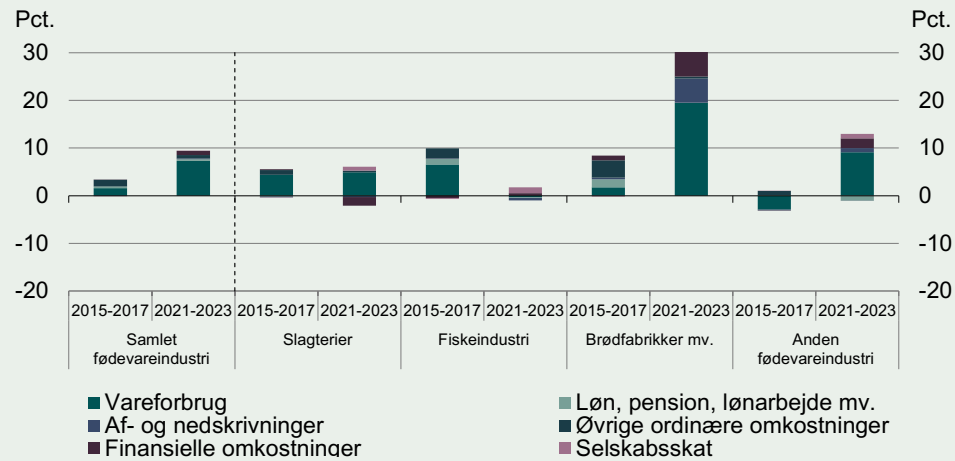
Anm.: Omkostningskomponenter for hele koncernen. I alt angiver vækst i samlede produktionsomkostninger fra niveauet i 2019 til og med udgangen af 2024.

Kilde: Arla konsoliderede årsrapporter og egne beregninger.

For den samlede fødevareindustri er produktionsomkostningerne steget med godt 9 pct. i 2021-2023, hvoraf køb af varer står for godt 7 pct.-point.

Den samlede stigning i produktionsomkostningerne dækker over omtrent uændrede omkostninger i fiskeindustrien og stigninger på 4 pct. til 30 pct. i de øvrige dele af fødevareindustrien. I alle dele af fødevareindustrien udgør vareforbruget den største del af omkostningsstigningen. Det bemærkes, at brødfabriker mv. har haft stigende overskudsgrader og avancer trods de kraftigt stigende produktionsomkostninger.

Til sammenligning er udviklingen i perioden 2015-2017 vist, hvor prisstigningerne på fødevarer var mere stabile. I perioden 2015-2017 var stigningen i produktionsomkostningerne generelt mere afdæmpet, men med variation fra branche til branche, *jf. figur 6.7*.

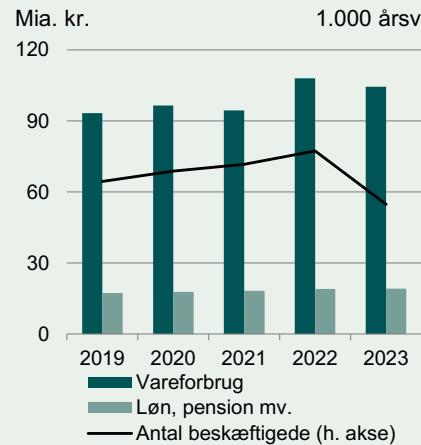
Figur 6.7 Vækstbidrag til produktionsomkostninger i fødevareindustrien

Anm.: Vækstbidraget er beregnet samlet for slagterier, fiskeindustri, bagerier mv. og anden fødevareindustri. Vækstbidragene er beregnet med udgangspunkt i omkostningsniveauerne i hhv. 2015 og 2021.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

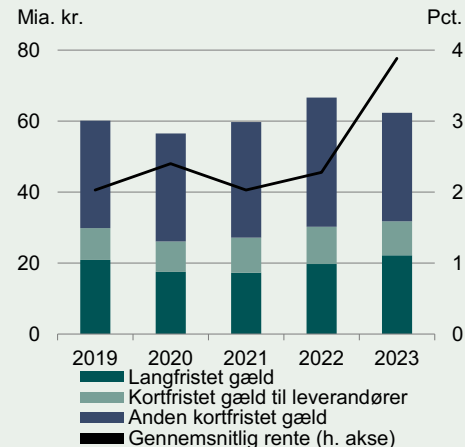
Omkostningerne til vareforbruget steg med ca. 12 pct. fra 2019 til 2023. I samme periode er lønomkostningerne ligeledes steget med ca. 11 pct. som følge af højere lønninger, mens en reduktion i beskæftigelsen dæmper effekten, *jf. figur 6.8*.

I den samlede fødevareindustri er de finansielle omkostninger steget med over 100 pct., men udgør en begrænset del af de samlede omkostninger. Stigningen skyldes både stigende gæld og en stigende gennemsnitlig rente over perioden og i særdeleshed fra 2022, *jf. figur 6.9*.

Figur 6.8 Vareforbrug, løn og årsværk i fødevareindustrien

Anm.: Inkluderer slagterier, fiskeindustri, brødfabrikker mv. og anden fødevareindustri, men ikke mejerier.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Figur 6.9 Finansielle omkostninger i fødevareindustrien

Anm.: Inkluderer slagterier, fiskeindustri, brødfabrikker mv. og anden fødevareindustri, men ikke mejerier.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Regulering i forarbejdningsleddet

Reguleringen af forarbejdningsleddet i fødevaresektoren er primært relateret til fødevaresikkerhed. Kravene vedrører blandt andet nedkøling, indretning, fødevarekontaktmaterialer og hygiejne. Reguleringen indebærer omkostninger for forarbejdningsvirksomhederne, men der er ikke sket ændringer i reguleringen, som vurderes at have haft væsentlig betydning for udviklingen i omkostninger og priser frem til i dag.

Hovedparten af kravene er bundet op på EU-regulering, der er implementeret i national lovgivning. EU-lovgivningen stiller fx krav til kontrol på slagterier, der finansieres af slagterierne selv via gebyrer, og som dermed udgør en direkte omkostning for slagterierne. EU-reguleringen fastsætter minimumssatser for kontrolgebyrerne. I runde tal udgør gebyrerne i Danmark på fødevareområdet 750 mio. kr., hvoraf 250 mio. kr. udgøres af kødkontrollen.

Derudover overimplementerer Danmark EU-lovgivning i forhold til svinekød. De strengere nationale krav medfører et højere omkostningsniveau i Danmark, men de bidrager samtidig til at understøtte eksportmuligheder, da de er med til at sikre en høj fødevarekvalitet.

Ligeledes har Danmark særstatus i forhold til æg og fjerkrækød, der muliggør, at Danmark kan stille krav om, at importeret kød skal være fri for salmonella, og at importerede æg skal komme fra salmonellafrie besætninger. Dertil har Danmark et særligt kølekrav for æg. Reguleringen har et fødevaresikkerhedssigte, men den gør det også dyrere at producere æg og vanskeligt for udenlandske producenter at levere til det danske marked, hvilket svækker konkurrencen.

KAPITEL 7

GROSSISTER, LEVERANDØRER OG DETAILHANDEL

KAPITEL 7: GROSSISTER, LEVERANDØRER OG DETAILHANDEL

Hovedkonklusioner i kapitel 7

Engros- og detaileddet er karakteriseret ved få store aktører og en tæt sammenhæng mellem de to led. Der er flere forhold, som indikerer en vis konkurrence i leddene, fx en udbredt tilbudskultur blandt de danske forbrugere.

Engroshandlen har haft stabil indtjening siden 2015, men voksende finansieringsomkostninger har medført et stort fald i indtjeningen i 2022 og 2023. Detailhandlen har ligeså haft et fald i overskudsgraderne inkl. finansielle indtægter og omkostninger i 2022 og 2023.

Køb af varer udgør 75-80 pct. af de samlede omkostninger i engros- og detailhandlen. Højere omkostninger til varekøbet udgør 50-60 pct. af omkostningsstigningerne fra 2021 til 2023. De samlede omkostninger er steget med godt 30 pct. i engroshandlen og ca. 7 pct. i detailhandlen i perioden.

Fakta om engros- og detaileddet

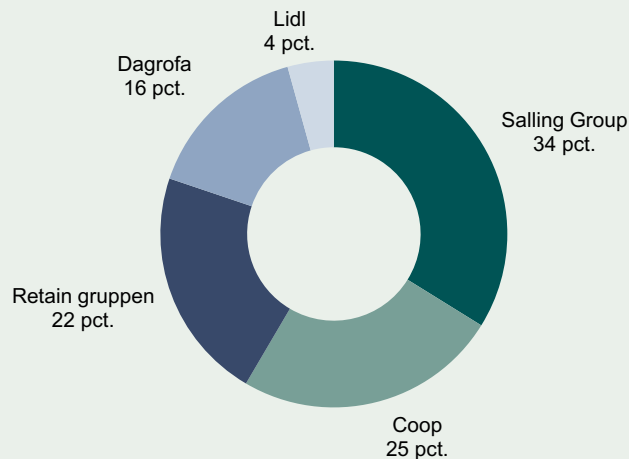
Engros- og detaileddet er karakteriseret ved få store aktører og en tæt sammenhæng mellem de to led. Engrosleddet indkøber varer og sælger til detailhandlen, der dækker over supermarkeder, kiosker og specialforretninger som slagtere, fiske- og ostephandlere.

Enkelte dagligvarekæder – som eksempelvis Coop og Salling Group – har deres egen grossistfunktion (vertikalt integrerede dagligvarekæder). Det vi sige, at de udover dagligvarebutikker, driver et grossistled, der står for indkøb og distribution af varer til kædens butikker.

Selvstændige købmænd køber typisk ind hos fuldsortimentsgrossister, hvor Rema Distribution og Dagrofa Logistik er de eneste fuldsortimentsgrossister, der leverer til selvstændige købmænd og frivillige kæder (uden grossistfunktion). Specialgrossister fører et mere snævert sortiment, fx frugt, grønt eller kød. De sælger til mindre butikker, fx specialfødevarerbutikker og kiosker, eller supplerende til større dagligvarebutikker.

Der er fem landsdækkende aktører i den danske dagligvarehandel (Salling, Coop Danmark, REMA 1000, Lidl og Dagrofa) samt tre mindre aktører, der er til stede i bestemte områder (ABC Lavpris, Løvbjerg og Coma). Detailhandlen med fødevarer er således præget af relativt få store aktører.

Coop og Salling Group har de største markedsandele målt på omsætning, jf. figur 7.1. Retain-gruppen, som Rema 1000 butikkerne er tilknyttet, har ligeledes en væsentlig markedsandel. Det samme gælder Dagrofa, der blandt andet driver Spar- og Meny-kæderne.

Figur 7.1 Markedsandele for de danske detailkoncerner

Anm.: Figuren viser markedsandele målt på omsætning for de danske detail-koncerner.
 Kilde: Supermarkeds- og Kioskhåndbogen 2025

Til trods for at der er relativt få aktører i detail- og engrosleddet, er der flere forhold, der indikerer en vis grad af konkurrence. For eksempel er der en udtalt tilbudskultur i Danmark, hvor forbrugerne køber varer, som er på tilbud, og vælger butik efter, hvor de kan få et godt tilbud. Ligeledes spiller tilbudsaviser en central rolle i Danmark, og de opfattes af kæderne som et væsentligt konkurrenceparameter. Dertil har der de senere år været en tendens til, at discountbutikker har vundet markedsandele, ligesom der har været et stigende salg af relativt billige såkaldt private label produkter, det vil sige produkter som butikken sælger under sit eget navn.

Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen har grebet ind i en række dagligvarefusioner siden 2022 for at sikre, at konkurrencen ikke svækkes lokalt. Fusionen mellem Rema 1000 og Aldi i 2023 blev fx godkendt med tilsagn om frasalgs i Hadsund, Bjerringbro og Væggerløse. Andre fusioner er blevet godkendt med lignende tilsagn (Salling og Aldi, Coop og OK). Ligeledes gav Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen i forbindelse med Sallings opkøb af en række Coop-butikker i 2025 udtryk for, at fusionen umiddelbart ville hæmme konkurrencen betydeligt i Taastrup og Slagelse, hvorefter parterne valgte, at de to butikker ikke skulle indgå i fusionsaftalen.

Analyserne i fusionssagerne finder generelt, at der er en høj butikstæthed i Danmark, samt at der er flere konkurrerende kæder i stort set alle mindre byområder.

Det bemærkes, at dagligvare- og specialbutikker også sælger andet end fødevarer (beklædning, elektronik mv.), og at det er vanskeligt at adskille salget af fødevarer fra øvrige varer på baggrund af offentlige kilder. Ifølge nationalregnskabet udgjorde det danske fødevarerforbrug ca. 130 mia. kr. i 2023.

Nøgletal for engros- og detailledet (2023)

Engrosledet:

Omsætning 193 mia. kr.**Værditilvækst** 22 mia. kr.**Beskæftigede** 21.000 årsværk

Detailledet:

Omsætning 182 mia. kr.**Værditilvækst** 30 mia. kr.**Beskæftigede** 60.000 årsværk

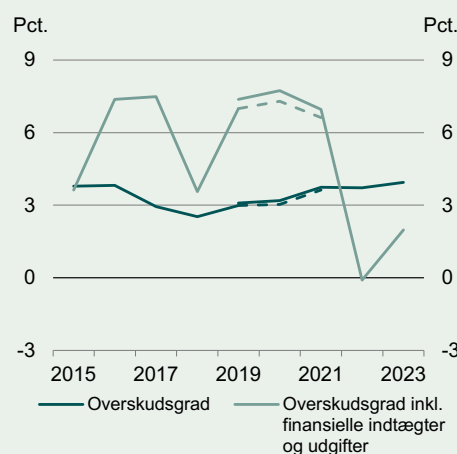
Kilde: Danmarks statistik og egne beregninger.

DEL 7.1 GROSSISTER OG LEVERANDØRER**Udvikling i indtjening**

Fødevaregrossisternes overskudsgrad har været nogenlunde stabil de seneste år. Tager der højde for finansielle omkostninger og indtægter ses et markant fald i overskudsgraden i 2022. Det skyldes blandt andet stigende finansielle omkostninger som følge af rentestigninger og nedskrivning af aktiver i Rusland i forbindelse med Ruslands invasion af Ukraine, jf. figur 7.2.

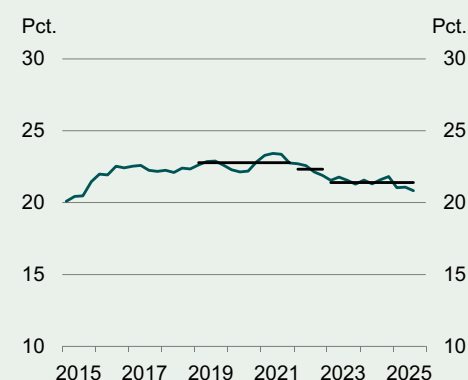
Der er et databrud i opgørelsen af overskudsgraderne i 2019, jf. boks 4.2 i kapitel 4. Den gamle serie er markeret som en stiplede linje efter 2019 i figur 7.2. Der ses således et mindre niveauskifte i forbindelse med databruddet, hvorfor overskudsgraderne ikke kan sammenlignes direkte på tværs af databruddet.

Den seneste udvikling kan belyses ved hjælp af bruttoavancer. Fødevaregrossisterne har ikke øget deres avancer i forbindelse med stigningen i fødevarepriserne de seneste år, jf. figur 7.3. Bruttoavancen viser forskellen mellem virksomhedernes køb og salg og tager ikke højde for fx løn- og finansielle omkostninger.

Figur 7.2 Overskudsgrad i engroshandel

Anm.: Engroshandel dækker engroshandel m. føde-, drikke- og tobaksvarer. Pga. databrud i 2019 er der et overlap i de to serier i 2019-2021. Det er markeret med stiplede linje. Se boks 4.2 for forklaring.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Figur 7.3 Bruttoavance i engroshandel

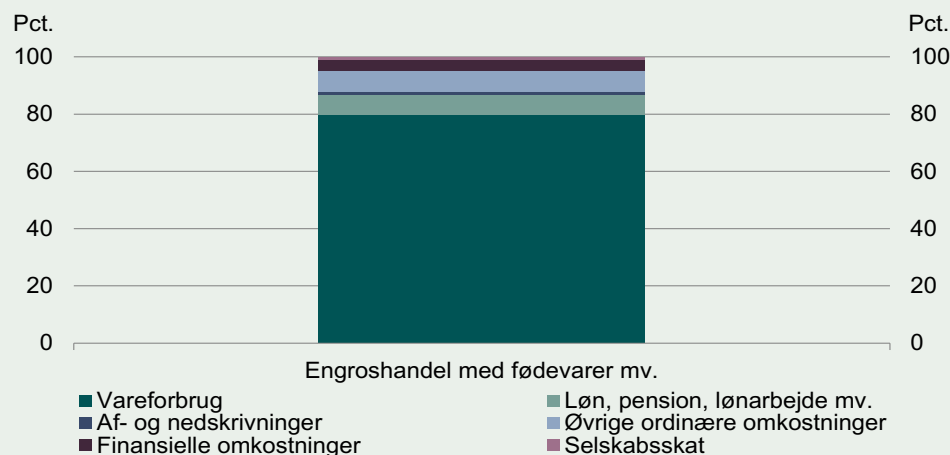
Anm.: Engroshandel dækker engroshandel m. føde-, drikke- og tobaksvarer. Bruttoavancer er til og med tredje kvartal 2025. Serien er udglattet med et 4 kvartalers gennemsnit.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Udvikling i produktionsomkostninger

Omkostningerne for grossisterne består i langt overvejende grad af køb af varer (inkl. energi), som primært videresælges. Derudover er der omkostninger til løn mv. I engros-handlen udgør varekøb ca. 80 pct. af de samlede omkostninger, *jf. figur 7.4*.

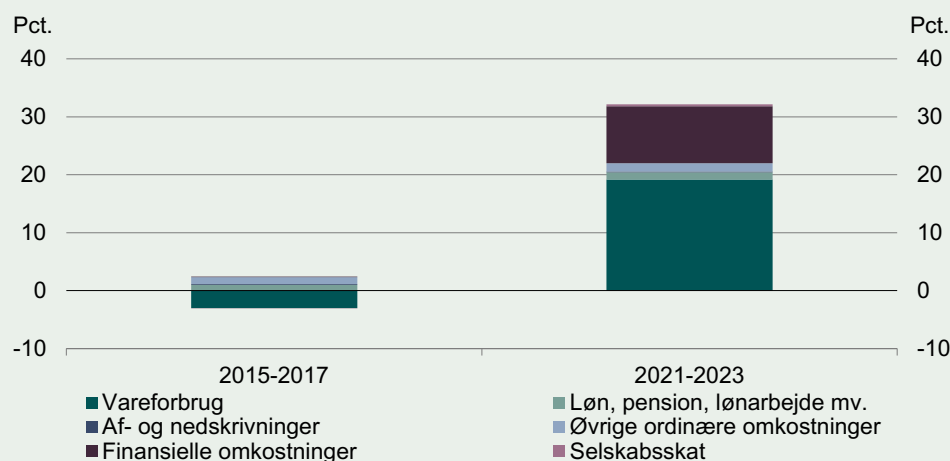
Figur 7.4 Fordelingen af produktionsomkostningerne i engroshandel, gennemsnit 2019-2023

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Produktionsomkostningerne i grossistledet er samlet set steget med godt 30 pct. fra 2021 til 2023, hvoraf udgifter til køb af varer og finansielle omkostninger stod for størstedelen med hhv. 19 og 10 pct.-point af stigningerne. Væksten i produktionsomkostningerne var betydeligt mere afdæmpet i perioden 2015-2017, hvor prisstigningerne ligeledes var mere afdæmpede, *jf. figur 7.5*.

Figur 7.5 Vækstbidrag til produktionsomkostninger i engroshandel

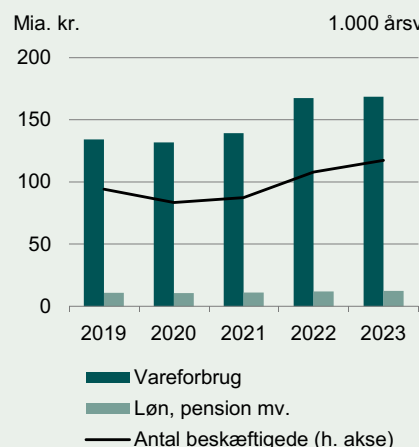
Anm.: Vækstbidragene er beregnet med udgangspunkt i omkostningsniveauerne i hhv. 2015 og 2021.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Omkostningerne til løn, pension mv. er steget med ca. 14 pct. i perioden 2019-2023 som følge af både stigende lønninger og flere beskæftigede. Væksten på 25 pct. i varekøbet skal blandt andet ses i lyset af stigende producentpriser i fremstillingen af fødevarer, *jf. figur 7.6* samt *kapitel 2*. En betydelig del af stigningen i varekøbet fandt sted i 2022.

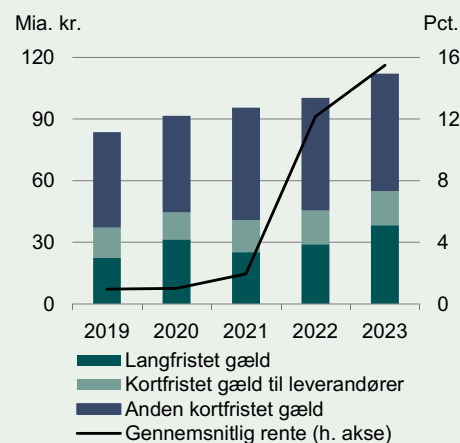
De finansielle omkostninger er steget markant i perioden 2019-2023. Det skal ses i lyset af stigende gæld, stigende renter og nedskrivning af aktiver i Rusland i forbindelse med Ruslands invasion af Ukraine, jf. figur 7.7. De finansielle indtægter er dog ligeledes steget betydeligt i perioden.

Figur 7.6 Vareforbrug, løn og årsværk i engroshandel

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Figur 7.7 Finansielle omkostninger i engroshandel

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Regulering af grossister og leverandører

Der er ikke sket ændringer i reguleringen af grossister og leverandører, der i væsentligt omfang vurderes at have bidraget til udviklingen i fødevarepriserne de seneste år.

Grossister er, i modsætning til forarbejdnings- og detailvirksomheder, ikke defineret i fødevarelovgivningen, hvorfor der umiddelbart gælder færre regler på området. Fødevaregrossister skal dog som udgangspunkt registreres hos Fødevarestyrelsen, ligesom virksomheder, der håndterer og leverer animalske fødevarer til andre virksomheder, som udgangspunkt skal autoriseres. Derudover gælder både national og EU-regulering i forhold til transport af dyr og fødevarer.

Grossisterne påvirkes også af EU's skovrydningsforordning (EUDR), der kræver, at virksomheder dokumenterer, at en række specifikke produkter, blandt andet kaffe, chokolade og oksekød, ikke har bidraget til skovrydning og skovforringelse. EUDR trådte i kraft i december 2025 for store- og mellemstore virksomheder, og gælder fra 30 juni 2026 for små- og mikrovirksomheder. Det er ikke afdækket i hvilket omfang forordningen har en effekt på forbrugerpriserne.

DEL 7.2 DETAILHANDEL

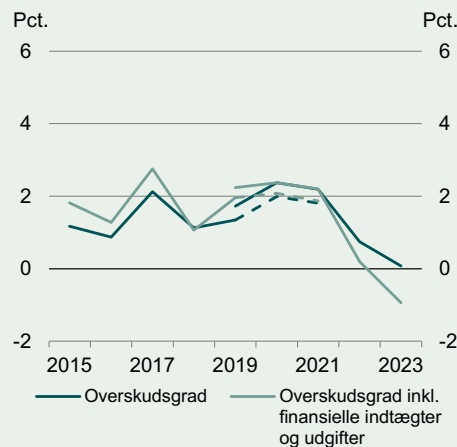
Udvikling i indtjening

Detailhandlens overskudsgrad faldt i 2022 og 2023, hvor fødevarepriserne steg mest, *jf. figur 7.8*. Det indikerer, at prisstigningerne i dagligvarehandlen har været drevet af stigende omkostninger for butikkerne. Når der tages højde for finansielle indtægter og omkostninger har detailhandlen haft negativ overskudsgrad i 2023.

Størstedelen af salget af fødevarer i detailhandlen foregår i dagligvarebutikker mv., som står for godt 95 pct. af omsætningen. Udviklingen i indtjeningen i detailhandlen skyldes dermed hovedsageligt udviklingen hos dagligvarebutikkerne, hvor overskudsgraden har været faldende i både 2022 og 2023, *jf. figur 7.9*. Specialbutikkernes overskudsgrad steg derimod i 2023.

Der er et databrud i opgørelsen af overskudsgraderne i 2019, *jf. boks 4.2 i kapitel 4*. Den gamle serie er markeret, som en stiplede linje efter 2019 i figurene. Der ses således et mindre niveauskifte i forbindelse med databruddet, hvorfor overskudsgraderne ikke kan sammenlignes direkte på tværs af databruddet.

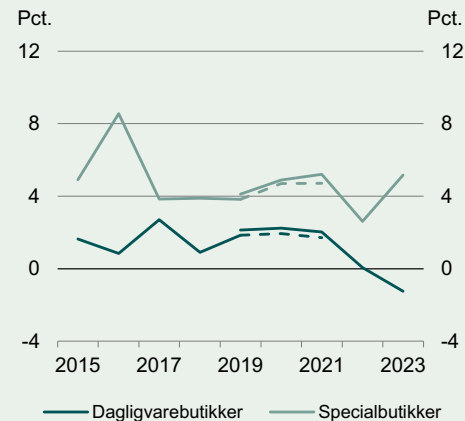
Figur 7.8 Overskudsgrader for detailhandel

Anm.: Pga. databrud i 2019 er der et overlap i de to serier i 2019-2021. Det er markeret med stiplede linje. Se boks 4.2 for forklaring.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

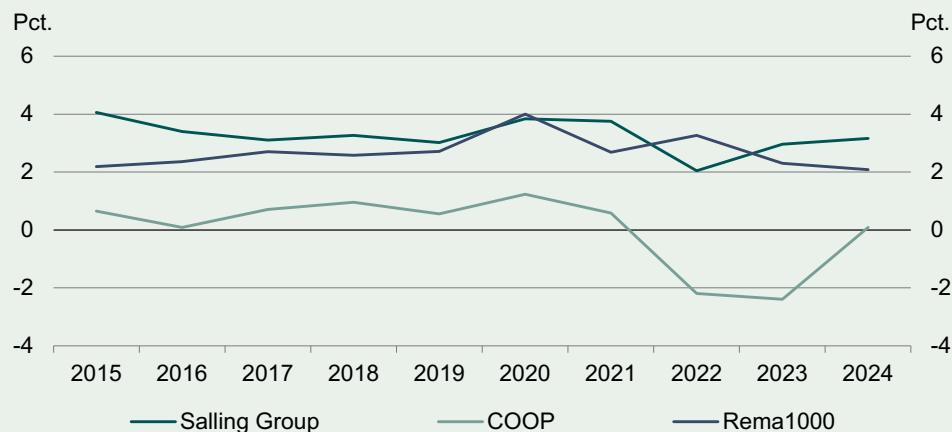
Figur 7.9 Overskudsgrader inkl. finansielle indtægter og omkostninger for underbrancher i detailhandlen

Anm.: Pga. databrud i 2019 er der et overlap i de to serier i 2019-2021. Det er markeret med stiplede linje. Se boks 4.2 for forklaring. Den høje overskudsgrad i 2016 hos specialforretningerne skyldes ekstraordinært lave øvrige omkostninger.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Der er tegn på, at dagligvaremarkedet er presset i forhold til at opretholde indtjening. For eksempel besluttede Aldi i 2022 at forlade det danske marked, da de gennem en år-række havde haft lav indtjening. Ligeledes havde Coop i 2022 og 2023 en negativ overskudsgrad, mens andre dagligvarekæder som Salling havde højere indtjening, *jf. figur 7.10*. Den lave indtjening i detailhandlen understøtter, at der er en vis dynamik i markedet, hvor virksomheder, der ikke lever op til forbrugernes præferencer eller er drevet mindre effektivt, har svært ved at opretholde en rimelig indtjening. Der kan også være barrierer for udenlandske supermarkedskæder i forhold til at operere og opnå indtjening på det danske marked (fx svært at overføre koncept til et lille marked, svært at tilpasse sig danske præferencer og regulering, begrænset adgang til at opføre hypermarkeder mv.).

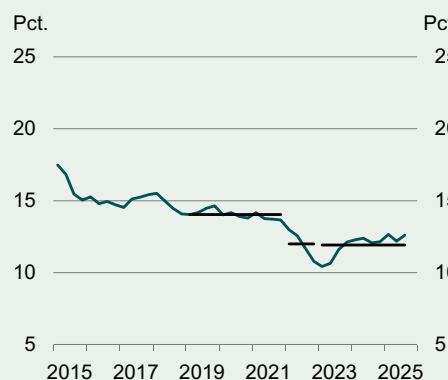
Figur 7.10 Overskudsgrader inkl. finansielle indtægter og omkostninger i Salling Group, COOP og Rema1000

Anm.: Overskudsgraderne bygger på virksomhedernes globale regnskaber. Det medfører, at overskudsgraderne indeholder både indtægter og omkostninger fra andre lande samt fra grossistdelen af virksomhederne givet vertikal integration også beskrevet i afsnit 7.1. For COOP er særlige nedskrivninger ikke medtaget i beregningen af overskudsgraden.

Kilde: Årsrapporter hos Salling Group, Coop og Rema1000.

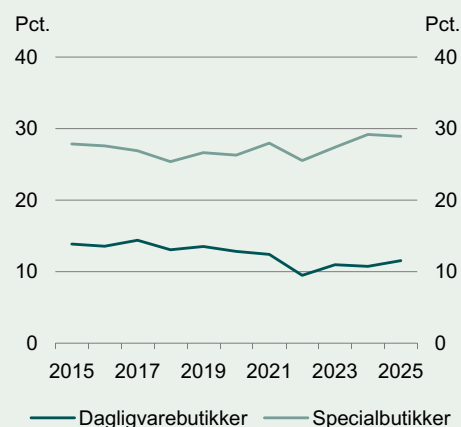
Bruttoavancen giver et nyere billede af virksomhedernes indtjening, men tager ikke højde for alle virksomhedernes omkostninger. Detailhandlens bruttoavance ligger i 2023-2025 lavere end perioden forinden, *jf. figur 7.11*.

Det samlede fald for detailhandlen skyldes hovedsageligt dagligvarebutikkerne. Der ses ikke samme udvikling for specialbutikkerne, *jf. figur 7.12*.

Figur 7.11 Bruttoavancer for detailhandel

Anm.: Bruttoavancer er til og med tredje kvartal 2025. Serien er udglattet med et 4 kvartalers gennemsnit.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Figur 7.12 Bruttoavance for underbrancher i detailhandlen

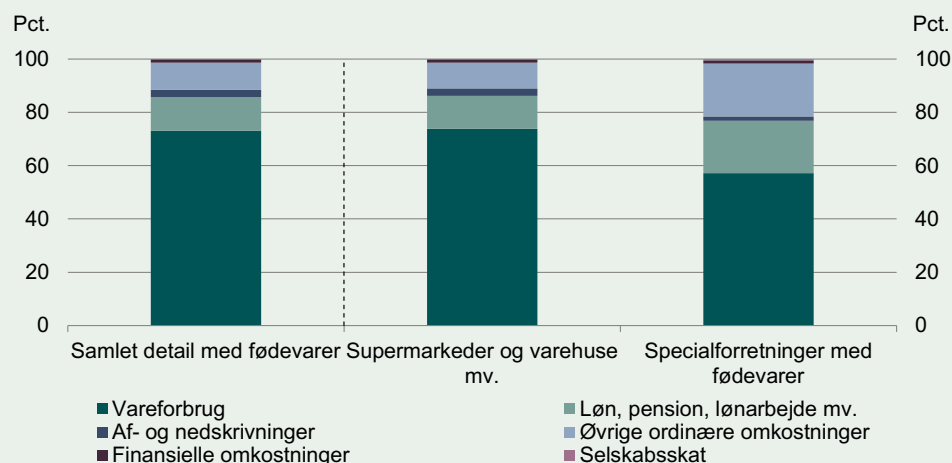
Anm.: Bruttoavancer er til og med tredje kvartal 2025. Serien er aggregeret til årlige data.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Udvikling i produktionsomkostninger

Omkostningerne i detailhandlen udgøres i langt overvejende grad af køb af varer, som primært videresælges eller indgår i produktionen, og i nogen grad af lønudgifter og øvrige ordinære omkostninger. Øvrige omkostninger er blandt andet husleje samt salgs- og markedsføring. I supermarkeder og varehuse udgør varekøbet knap 75 pct. af omkostningerne, mens det udgør knap 60 pct. i specialbutikkerne. Lønudgifterne udgør tilsvarende hhv. 12 pct. og ca. 20 pct. Øvrige ordinære omkostninger udgør hhv. 10 pct. og 20 pct. af de samlede omkostninger, jf. figur 7.13.

Figur 7.13 Fordeling af produktionsomkostningerne i detailhandlen, gennemsnit 2019-2023

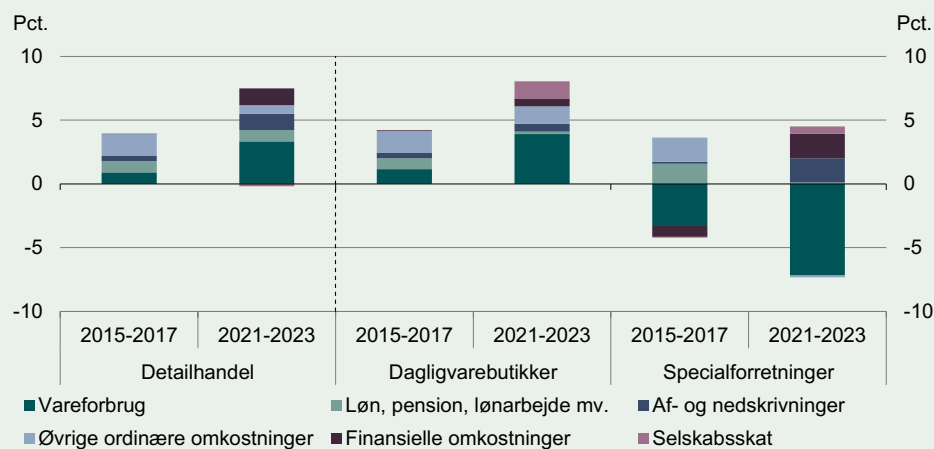

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

I perioden 2021-2023 er detailhandlens samlede omkostninger steget med ca. 7 pct., jf. figur 7.14. Det største bidrag til væksten i omkostningerne kommer fra varekøb (inkl. energi). Væksten i omkostningerne til varekøb udgør knap 50 pct. af den samlede vækst i omkostningerne.

De øvrige omkostningskomponenter (bortset fra selskabsskat) bidrager hver med 9-18 pct. af væksten i de samlede omkostninger. I perioden 2015-2017, hvor inflationen var mere afdæmpet, var væksten i produktionsomkostningerne samlet set også noget mere afdæmpet end i perioden 2021-2023.

Udviklingen i produktionsomkostningerne i specialforretninger er præget af faldende antal butikker, faldende antal ansatte og faldende omsætning.

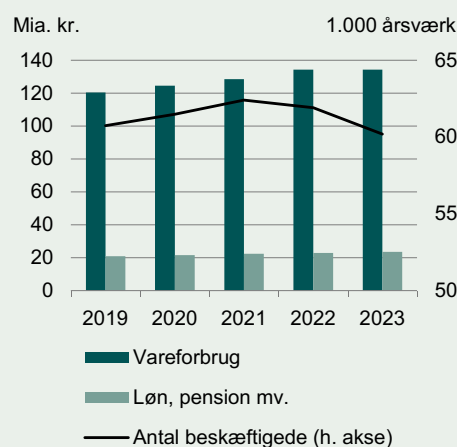
Figur 7.14 Vækstbidrag til produktionsomkostninger i detailhandlen 2021-2023 sammenlignet med 2015-2017

Anm.: Det samlede vækstbidrag fra detailhandlen består af omkostningerne i supermarkeder og varehuse samt specialbutikker med fødevarer. Vækstbidragene er beregnet med udgangspunkt i omkostningsniveauerne i hhv. 2015 og 2021.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

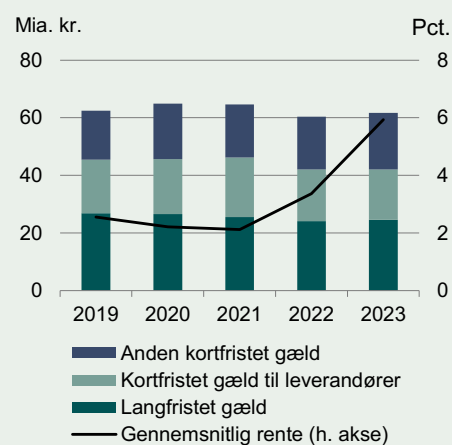
Omkostningerne til varekøb er steget med ca. 12 pct. i perioden 2019-2023. Væksten i omkostningerne til varekøb fandt især sted i perioden 2020-2022, *jf. figur 7.15*. Omkostningerne til løn, pension mv. er steget med ca. 14 pct. i perioden. De stigende omkostninger til løn skyldes stigende lønninger, mens en reduktion i det samlede antal årsværk dæmper effekten.

De stigende finansielle omkostninger skyldes hovedsageligt stigende renter i 2022 og 2023, da både den samlede gæld og sammensætningen af gælden har været omtrent uændret i perioden. De finansielle omkostninger er mere end fordoblet i perioden, men udgør en relativt begrænset del af de samlede omkostninger, *jf. figur 7.16*.

Figur 7.15 Vareforbrug, løn og årsværk i detailhandlen

Anm.: Omfatter både dagligvarebutikker og specialforretninger.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Figur 7.16 Finansielle omkostninger i detailhandlen

Anm.: Omfatter både dagligvarebutikker og specialforretninger.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Regulering i detailledet

Detaileddet i fødevaresektoren er underlagt en række forskellige reguleringer. En del af reguleringen omfatter alene detailhandlen med fødevarer, mens andre dele gælder for detailhandlen bredt set. Samlet vurderes reguleringen af detaileddet ikke i væsentligt omfang at have bidraget til udviklingen i fødevarepriserne de seneste år.

Det følger af fødevarerforordningen, at detailhandelsvirksomheder, der handler med fødevarer, skal registreres hos Fødevarestyrelsen, medmindre aktiviteten er under en bagatelgrænse. Derudover skal detailvirksomheder sikre god hygiejne, lave en skriftlig risikoanalyse og egenkontrol og følge en række mærkningskrav, herunder varebetegnelse, ingrediensliste og holdbarhed. Der gælder enkelte nationale særregler for danske detailbutikker, blandt andet særlige kølekrav for æg.

Mens fødevarerreguleringen har til formål at sikre fødevaresikkerhed og -kvalitet, har den også afledte konsekvenser i form af madspild. Kravene til fødevaresikkerhed, hygiejne, sporbarhed og tilbagetrækning af fødevarer begrænser fx virksomhedernes fleksibilitet i forhold til håndtering, donation og videresalg af varer, der stadig er egnede til forbrug. Dertil er der særskilte regler om detailvirksomheders mulighed for videresalg til andre virksomheder og donation. Endelig betyder fortolkningen af "bedst før" og "sidste anvendelsesdato" mærkningen, at mange produkter kasseres, selvom de fortsat er spiselige.

Derudover er dagligvarebutikkerne blandt andet omfattet af planloven, der sætter grænser for, hvor og hvor store dagligvarebutikker der kan opføres. Planloven indeholder bestemmelser om kommunernes planlægning for detailhandel og butikkers placering og størrelse. I planloven er der fastsat maksimale størrelsesgrænser for dagligvarebutikker, alt efter om disse placeres i bymidter og bydelscentre (5.000 m²), aflastningsområder (3.900 m²) eller i lokalcentre eller som enkeltstående butikker (1.200 m²). Den nuværende maksimale størrelsesgrænse for dagligvarebutikker på 5.000 m² muliggør store supermarkeder som Føtex og Kvickly, men ikke hypermarkeder som Bilka, der typisk har et bruttoetageareal på 10.000 - 15.000 m².

KOMMISSORIUM

The image features a solid teal background. In the lower portion, there is a decorative, wavy pattern in a slightly lighter shade of teal, creating a layered effect.

Fødevarepriserne er i de senere år steget mere end de generelle forbrugerpriser. Det seneste år er priserne på fødevarer og ikke-alkoholiske drikkevarer steget med 4,5 pct. og for visse varer, er prisen steget særligt meget. Det gælder bl.a. okse- og kalvekød (24 pct.), kaffe (31 pct.) og smør (16 pct.).

På den baggrund igangsættes en tilbundsgående analyse af værdikæden for fødevarer med henblik på at identificere, om der kan være barrierer i konkurrencen eller andre strukturer i det enkelte produktionsled, der driver højere omkostninger/priser.

Rammer og faser for arbejdet

Der igangsættes en tilbundsgående analyse med afrapportering i to faser.

Fase 1 omfatter en delafrapportering af foreløbige resultater. Delafrapporteringen forventes afleveret til regeringen ultimo november 2025 og skal bidrage til at danne et billede af fødevarekæden og konkurrencesituationen til brug for den endelige afrapportering. Følgende problemstillinger undersøges:

1. Hvor stor en del af prisstigningerne og prisniveauet på fødevarer i Danmark skyldes indenlandske faktorer, og hvor stor en del udefrakommende faktorer, herunder en komparativ analyse af prisudviklingen i Danmark og andre lande.
2. Beskrivelse af værdikæden for fødevarer i forskellige fødevarebrancher, herunder produktionsstrukturer og vilkår, og udviklingen i virksomhedernes indtjening og marginer i de forskellige led af værdikæden.

I det tilfælde at fase 1 skaber et solidt grundlag for, at det kan igangsættes konkrete initiativer til at afhjælpe stigende fødevarepriser, skal disse ikke afvente fase 2.

Fase 2 omfatter den endelige afrapportering af den tilbundsgående analyse af fødevaresektoren og forventes afleveret til regeringen ultimo april 2026. I fase 2 undersøges yderligere følgende problemstillinger:

3. Konkurrencesituationen i hvert led af værdikæden, herunder om der er tegn på begrænset eller svækket konkurrence.
4. Pristransmission og indtjening gennem værdikæden, herunder om priserne på fødevarer også falder, når produktionsomkostningerne falder.
5. Hvorvidt adgangsbarrierer, regulering og øvrige rammevilkår i værdikæden har betydning for prisudviklingen eller prisniveauet for fødevarer mhp. at identificere strukturelle greb.

I den tilbundsgående analyse kan der inddrages og trækkes på foreløbige resultater fra den indledende afdækning i fase 1, når resultaterne foreligger.

Med afsæt i analysen kan der peges på mulige initiativer, der kan styrke konkurrencen og reducere reguleringsbarrierer på tværs af fødevareværdikæden og dermed dæmpe prisniveauet og prisudviklingen.

Organisering

Arbejdet varetages af Erhvervsministeriet (formand) herunder Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen, Finansministeriet, Udenrigsministeriet, Økonomiministeriet, Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri og Ministeriet for Grøn Trepert. Andre ministerier og styrelser inddrages efter behov.

Analysens resultater og problemstillinger kan efter behov drøftes med uafhængige sagkyndige.

Erhvervsministeriet
Slotsholmsgade 10-12
1216 København K

+45 33 92 33 50
em@em.dk

